

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ'NDEKİ 17. YÜZYIL
MUSHAFLARINDA GÜLLER**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şeyma Betül TAŞ

BURSA – 2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ'NDEKİ 17. YÜZYIL
MUSHAFLARINDA GÜLLER**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şeyma Betül TAŞ
ORCID: 0000- 0002-2100-4428

Danışman:
Doç. Dr. Hicabi GÜLGEN

BURSA – 2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı'nda 701822008 numaralı Şeyma Betül TAŞ'ın hazırladığı “Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki 17. Yüzyıl Mushaflarında Güller” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili savunma sınavı,/...../2022 günü -saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın(başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Doç. Dr. Hicabi GÜLGEN
Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Semra GÜLER
Dumlupınar Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Zinnur KANIK
Uludağ Üniversitesi

..../..../ 2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 05/09/2022

Tez Başlığı / Konusu: Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 17.Yüzyıl Mushaflarında Güller

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler d) Değerlendirme ve e) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 46 sayfalık kısmına ilişkin, 05/09/2022 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin*. adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
Şeyma Betül TAŞ

Adı Soyadı: Şeyma Betül Taş

Öğrenci No: 701822008

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman

(Adı, Soyad, Tarih)

Doç. Dr. Hicabi GÜLGEN

05/09/2022

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "**Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 17. Yüzyıl Mushaflarında Güller**" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Şeyma Betül Taş
Öğrenci No : 701822008
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Türk İslam Sanatları Tarihi
Tezin Türü : Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

YAZAR ADI SOYADI
ÜNİVERSİTE
ENSTİTÜ
ANABİLİM DALI
BİLİM DALI
TEZİN NİTELİĞİ
MEZUNİYET TARİHİ
TEZ DANIŞMANI

ŞEYMA BETÜL TAŞ
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI
TÜRK İSLÂM SANATLARI TARİHİ
YÜKSEK LİSANS
...../...../2022
DOÇ. DR. HİCABİ GÜLGEN

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 17. Yüzyıl Mushaflarında Güller

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 17. yüzyıla ait 6 mushafın mushaf güllerinin incelenmesi, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Giriş kısmında mushaf tezhibi hakkında tarihsel süreç anlatılmıştır. Birinci bölümde mushaf gülleri ve mushaflarda görülen diğer süsleme alanları konusu ele alınmıştır. Bu kısımda özellikle güller hakkında açıklamalar yer almaktadır.

İkinci bölümde tezin ana kısmı olan Katalog kısmı bulunmaktadır. 17. yüzyıla ait olan 18 eserin kataloğu ve mushaf gülü bulunan mushafların da fotoğrafları ve teknik çizimleri ilgili bölümde yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Süleymaniye Kütüphanesi, Mushaf Tezhibi, Mushaf Gülleri, Tezhip

ABSTRACT

Name & surname	Seyma Betul Tas
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	History of Islamic and Islam Arts
Subfield	Turkish Religious Arts
Degree awarded	<i>Master /</i>
Date of degree awarded	<i>...../...../2022</i>
Supervisor	Doç. Dr. Hicabi Gülgen

Roses in the 17 th Century Mushafs in the Suleymaniye Library

The investigation of six mushaf roses from the 17th century kept in the library of Süleymaniye manuscripts is the focus of our study. The historical progression of mushaf illumination is described in the introduction section. In the first chapter, the subject of mushaf roses and other ornamental areas seen in mushafs is discussed. There are explanations in this section specifically for roses. The second part is the Catalogue part, which is the main part of our thesis. The catalog of 18 works belonging to the 17th century and the photographs of the mushafs with roses and their technical drawings are also included in the relevant section.

Keywords: Suleymaniye Library, Mushaf Illumination, Mushaf Roses, Illumination

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Hicabi Gülgen'e, tezhip sanatını en güzel şekilde sevdiren ve öğreten kıymetli hocalarım Nilüfer Kurfeyz ve Selim Sağlam'a, her koşulda yanımda olan ve beni destekleyen eşim Yusuf ve sevgili aileme, Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü'ne, çalışmam boyunca bana kapılarını açan İSAM Kütüphanesi'ne, bu süreçte her türlü destekleriyle yanımda olan arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Şeyma Betül TAŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
YEMİN METNİ	v
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
TEŞEKKÜR	xi
İÇİNDEKİLER	xii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xiv
ÇİZİMLER LİSTESİ	xviii
EKLER LİSTESİ	xx
TABLO LİSTESİ	xx
GİRİŞ	1
A. Konunun Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	1
1. Konunun Amacı	1
2. Konunun Kapsamı.....	1
3. Yöntem.....	2
B. Mushaf Tezhibi	2
1. Kur'ân-ı Kerîm'in Mushaf Haline Getirilişi ve Çoğaltılması.....	3
2. Emevîler Dönemi (661-750) ve Mushaf Tezhibi	4
3. Abbâsîler Dönemi (750-1258) ve Mushaf Tezhibi	5
4. Büyük Selçuklular Dönemi (1040- 1308) ve Mushaf Tezhibi.....	7
4. Anadolu Selçuklu Dönemi (1075- 1308) ve Mushaf Tezhibi.....	7
5. Osmanlı Dönemi (1300-1922) ve Mushaf Tezhibi	8

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSHAF GÜLLERİ VE MUSHAFLARDA GÖRÜLEN DİĞER SÜSLEME ALANLARI

1. Mushaf Gülleri	12
2. Zahriye Sayfası.....	14
3. Serlevha Sayfası	15
4. Sûre Başı Tezhibi	15
5. Duraklar.....	15
6. Beyne's-sutûr (Satır arası tezhibi).....	16
7. Cetvel (Bordür)	16
8. Hatime Tezhibi.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

KATALOG 1	17
KATALOG 2	22
KATALOG 3	35
KATALOG 4	47
KATALOG 5	54
KATALOG 6	69
KATALOG 7	79
KATALOG 8	88
KATALOG 9	93
KATALOG 10	96
KATALOG 11	101
KATALOG 12	104
KATALOG 13	107
KATALOG 14	112
KATALOG 15	116
KATALOG 16	121
KATALOG 16	125
KATALOG 17	129
KATALOG 18	133
DEĞERLENDİRME	136
SONUÇ	140
EKLER	142
TABLolar	148
KAYNAKÇA	151

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: SYEK, Ayasofya, Envanter No:00008, Cilt Dış Üst Kap.....	18
Fotoğraf 2: SYEK, Ayasofya Envanter No:00008, Cilt Dış Alt Kap Sertap ve Mıklep.	19
Fotoğraf 3: SYEK, Ayasofya, Envanter No: 00008, Serlevha Sayfası.....	20
Fotoğraf 4: SYEK, Ayasofya, Envanter No: 00008, Cüz İşareti	20
Fotoğraf 5: SYEK, Ayasofya Envanter No:00008, Sûre Başı Tezhibi ve Durak İşaretleri.....	21
Fotoğraf 6: SYEK, Ayasofya Envanter No: 00008, Mushaf Ferağ Kaydı	21
Fotoğraf 7: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Cilt Dış Üst Kap	24
Fotoğraf 8: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Cilt Dış Alt Kap Sertap ve Mıklep	25
Fotoğraf 9: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	26
Fotoğraf 10: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Bakara Sûresi 2. Ve 3. Sayfa Tezhibi.....	27
Fotoğraf 11:SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Ferağ Kaydı.....	28
Fotoğraf 12: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	29
Fotoğraf 13: SYEK, Amcazade Hüseyin Envanter No: 00003, Secde Gülü	29
Fotoğraf 14: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	30
Fotoğraf 15: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	30
Fotoğraf 16: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	31
Fotoğraf 17: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Secde Gülü	31
Fotoğraf 18: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	32
Fotoğraf 19: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	32
Fotoğraf 20: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	32
Fotoğraf 21: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	33
Fotoğraf 22: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Nuh Sûresi 28. ayet durak süslemesi	34
Fotoğraf 23: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Buruc Sûresi 22. ayet sonu durak süslemesi.....	34
Fotoğraf 24: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cilt Dış Alt Kap Sertâp ve Mıklep....	36
Fotoğraf 25: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cilt Dış Üst Kap	37
Fotoğraf 26: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Serlevha Sayfası ve Tezhibi	38
Fotoğraf 27: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü	39
Fotoğraf 28: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü	39
Fotoğraf 29: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü	40
Fotoğraf 30: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	40
Fotoğraf 31: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	41
Fotoğraf 32: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	41
Fotoğraf 33: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	42
Fotoğraf 34: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	42
Fotoğraf 35: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	43
Fotoğraf 36:SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	43
Fotoğraf 37: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü ve Cüz Gülü.....	44
Fotoğraf 38: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	45
Fotoğraf 39: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	45
Fotoğraf 40: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Mushaf Ferağ Kaydı.....	46

Fotoğraf 41: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Üst Dış Cilt Kap	48
Fotoğraf 42: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Üst İç Cilt Kap.....	49
Fotoğraf 43: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Serlevha Sayfası	50
Fotoğraf 44: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	51
Fotoğraf 45: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	51
Fotoğraf 46: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	52
Fotoğraf 47: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	52
Fotoğraf 48: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Mushaf Ferağ Kaydı.....	53
Fotoğraf 49: SYEK, Hamidiye Envanter No: 00011, Cilt Dış Üst Kap	56
Fotoğraf 50: SYEK, Hamidiye Envanter No: 00011, Cilt Alt Kap Sertap ve Mıklep	57
Fotoğraf 51: SYEK, Hamidiye Envanter No: 00011, Serlevha Sayfası	58
Fotoğraf 52: SYEK, Hamidiye Envanter No: 0001, Aşere İşareti ve Hizip Gülü	58
Fotoğraf 53: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	59
Fotoğraf 54: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	59
Fotoğraf 55: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Secde Gülü.....	60
Fotoğraf 56: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	60
Fotoğraf 57: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	60
Fotoğraf 58: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Cüz Gülü.....	61
Fotoğraf 59: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	61
Fotoğraf 60: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	62
Fotoğraf 61: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	62
Fotoğraf 62: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	63
Fotoğraf 63: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	63
Fotoğraf 64: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	64
Fotoğraf 65: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	64
Fotoğraf 66: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Cüz Gülü.....	65
Fotoğraf 67: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Cüz Gülü.....	65
Fotoğraf 68: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	66
Fotoğraf 69: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	66
Fotoğraf 70: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Secde Gülü.....	67
Fotoğraf 71: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Secde Gülü.....	67
Fotoğraf 72: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	68
Fotoğraf 73: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Ferağ Kaydı	68
Fotoğraf 74: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Serlevha Sayfası ve Tezhibi ..	71
Fotoğraf 75: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	72
Fotoğraf 76: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	72
Fotoğraf 77: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	73
Fotoğraf 78: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	73
Fotoğraf 79: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	74
Fotoğraf 80: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	74
Fotoğraf 81: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	75
Fotoğraf 82: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Secde Gülü	75
Fotoğraf 83: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	76
Fotoğraf 84: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Secde Gülü	76
Fotoğraf 85: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	77
Fotoğraf 86: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Hizip İşareti	77
Fotoğraf 87: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Sûrebaşı tezhibi	78
Fotoğraf 88: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Ferağ Kaydı	78

Fotoğraf 89: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cilt Dış Üst Kap.....	80
Fotoğraf 90 : SYEK, Kasidecizâde, Envanter No:00001, Cilt Dış Alt Kap Sertâp ve Miklep	81
Fotoğraf 91: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	82
Fotoğraf 92: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	83
Fotoğraf 93: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	83
Fotoğraf 94: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Hizip Gülü.....	84
Fotoğraf 95: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	84
Fotoğraf 96: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Hizip Gülü.....	85
Fotoğraf 97: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	85
Fotoğraf 98: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Secde Gülü	86
Fotoğraf 99: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	86
Fotoğraf 100: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Secde Gülü	86
Fotoğraf 101: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Ferağ Kaydı.....	87
Fotoğraf 102: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Cilt Dış Üst Kap.....	89
Fotoğraf 103: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	90
Fotoğraf 104: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Cüz Gülü	91
Fotoğraf 105: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Ali İmran sûresi ve üzerindeki süsleme	91
Fotoğraf 106: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Ferağ Kaydı.....	92
Fotoğraf 107: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00131, Mushaf İç Cildi	94
Fotoğraf 108: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00131, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	94
Fotoğraf 109 : SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00131, Hizip ve Aşere İşareti	95
Fotoğraf 110: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00131, Ferağ Kaydı.....	95
Fotoğraf 111: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Cilt Dış Üst Kap.....	97
Fotoğraf 112: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Cilt İç Üst Kap	98
Fotoğraf 113: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	99
Fotoğraf 114: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Hizip İşareti.....	99
Fotoğraf 115: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Ferağ Kaydı.....	100
Fotoğraf 116: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	102
Fotoğraf 117: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Aşere ve Cüz İşareti	102
Fotoğraf 118: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Sûre İsimleri.....	103
Fotoğraf 119: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Ferağ Kaydı.....	103
Fotoğraf 120: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00015, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	105
Fotoğraf 121: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00015, Cüz İşareti	105
Fotoğraf 122: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00015, Ferağ Kaydı.....	106
Fotoğraf 123: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cild Dış Üst Kap	108
Fotoğraf 124: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cilt İç Üst Kap İçerisinde Bulunan Not.....	109
Fotoğraf 125: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cilt İç Alt Kap	109
Fotoğraf 126: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Serlevha Sayfası	110
Fotoğraf 127: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Secde Gülü	111
Fotoğraf 128: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cüz Gülü.....	111
Fotoğraf 129: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Ferağ Kaydı	111

Fotoğraf 130 : SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Cilt Dış Üst Kap	113
Fotoğraf 131 : SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Serlevha Sayfası.....	114
Fotoğraf 132: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Cüz ve Aşere İşareti.....	115
Fotoğraf 133: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Ferağ Kaydı	115
Fotoğraf 134: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cilt Dış Üst Kap	117
Fotoğraf 135: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	118
Fotoğraf 136: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cüz Gülü.....	119
Fotoğraf 137: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cüz Gülü.....	119
Fotoğraf 138: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Hizip İşareti	119
Fotoğraf 139: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cüz Gülü.....	119
Fotoğraf 140: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Ferağ Kaydı	120
Fotoğraf 141: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Cilt Dış Üst Kap	122
Fotoğraf 142: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	123
Fotoğraf 143: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Hizip İşareti	123
Fotoğraf 144: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Ferağ Kaydı	124
Fotoğraf 145: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Cilt Dış Üst Kap	126
Fotoğraf 146: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Serlevha Sayfası ve Tezhibi.....	127
Fotoğraf 147: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Aşere ve Hizip İşareti ..	127
Fotoğraf 148: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Ferağ Kaydı	128
Fotoğraf 149: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Cilt Dış Üst Kap	130
Fotoğraf 150: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Serlevha Sayfası.....	131
Fotoğraf 151: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Aşere İşareti.....	132
Fotoğraf 152: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Cüz İşareti.....	132
Fotoğraf 153: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Ferağ Kaydı	132
Fotoğraf 154: SYEK, Çelebi Abdullah, Envanter No: 00003, Serlevha Sayfası.....	134
Fotoğraf 155: SYEK, Çelebi Abdullah, Envanter No: 00003, Aşere İşareti ve Hizip İşaretleri.....	134
Fotoğraf 156: SYEK, Çelebi Abdullah, Envanter No: 00003, Ferağ Kaydı.....	135

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: SYEK, Amcazade Hüseyin Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	29
Çizim 2: SYEK, Amcazade Hüseyin Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	29
Çizim 3: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	30
Çizim 4: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	31
Çizim 5: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Secde Gülü	31
Çizim 6: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Mushaf Gülü.....	32
Çizim 7: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü.....	33
Çizim 8: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü	39
Çizim 9: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü	40
Çizim 10: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	40
Çizim 11: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	41
Çizim 12: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	41
Çizim 13: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	42
Çizim 14: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Mushaf Gülü	42
Çizim 15: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	43
Çizim 16: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü	44
Çizim 17: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	44
Çizim 18: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	45
Çizim 19: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü.....	45
Çizim 20: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	51
Çizim 21: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	51
Çizim 22: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	52
Çizim 23: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü.....	52
Çizim 24: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	59
Çizim 25: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	59
Çizim 26: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Secde Gülü.....	60
Çizim 27: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Cüz Gülü.....	61
Çizim 28: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	61
Çizim 29: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	62
Çizim 30: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	63
Çizim 31: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	64
Çizim 32: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Cüz Gülü.....	65
Çizim 33: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	66
Çizim 34: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	66
Çizim 35: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Secde Gülü.....	67
Çizim 36: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Secde Gülü.....	67
Çizim 37: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü	68
Çizim 38: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	72
Çizim 39: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	72
Çizim 40: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	73
Çizim 41: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	74
Çizim 42: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	74
Çizim 43: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	75
Çizim 44: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Secde Gülü.....	75
Çizim 45: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Secde Gülü.....	76
Çizim 46: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	76

Çizim 47: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü.....	77
Çizim 48: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	83
Çizim 49: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	83
Çizim 50: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	84
Çizim 51: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cüz Gülü	84
Çizim 52: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Mushaf Gülü	85
Çizim 53: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Mushaf Gülü	85
Çizim 54: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Mushaf Gülü	86

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Katalog 2 Amcazade koleksiyonunda bulunan Mushaf'taki mühür	142
Ek 2: Amcazade Hüseyin Paşa'nın mührü	142
Ek 3: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Padişah Tuğrası.....	143
Ek 4: Sultan I. Ahmed'in Tuğrası.....	143
Ek 5: Katalog 6 Hüsrev Paşa koleksiyonunda bulunan Mushaf'taki mühürEk 6: Sultan I. Ahmed'in Tuğrası.....	143
Ek 7: SYEK, İzmir, Envanter No: 00006, Mushaf gülüEk 8: SYEK, Pertevniyal, Envanter No: 00008, Cüz Gülü.....	145
Ek 9: SYEK, Ragıp Paşa, Envanter No: 00002, Nısf GülüEk 10: SYEK, İzmir, Envanter No: 00006, Mushaf gülü	145
Ek 11: SYEK, Pertevniyal, Envanter No: 00011, Mushaf GülüEk 12: SYEK, Ragıp Paşa, Envanter No: 00002, Nısf Gülü	145
Ek 13: SYEK, Halet Efendi, Envanter No: 00001, Hizip GülüEk 14: SYEK, Pertevniyal, Envanter No: 00011, Mushaf Gülü.....	145
Ek 15: SYEK, Halet Efendi, Envanter No: 00001, Secde ve Hizip GülüEk 16: SYEK, Halet Efendi, Envanter No: 00001, Hizip Gülü	146
Ek 17: SYEK, Halet Efendi, Envanter No: 00001, Hizip GülüEk 18: SYEK, Halet Efendi, Envanter No: 00001, Secde ve Hizip Gülü	146
Ek 19: SYEK, Galata Mevlevihanesi, Envanter No: 00106, Mushaf GülüEk 20: SYEK, Halet Efendi, Envanter No: 00001, Hizip Gülü.....	146
Ek 21: SYEK, Hüdai Efendi, Envanter No: 00038, Hizip GülüEk 22: SYEK, Galata Mevlevihanesi, Envanter No: 00106, Mushaf Gülü	147
Ek 23: SYEK, Pertevniyal, Envanter No: 00011, Cüz GülüEk 24: SYEK, Hüdai Efendi, Envanter No: 00038, Hizip Gülü.....	147
Ek 25: SYEK, Ragıp Paşa, Envanter No: 00002, Hizip GülüEk 26: SYEK, Pertevniyal, Envanter No: 00011, Cüz Gülü.....	147
Ek 27: SYEK, Ragıp Paşa, Envanter No: 00002, Hizip Gülü.....	147

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	148
Tablo 2	149
Tablo 3	150

GİRİŞ

A. Konunun Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

1. Konunun Amacı

Bu araştırmada amacımız Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 17. yüzyıla ait olduğu bilinen mushafları kataloglamak, mushaf güllerini tespit ve analiz etmektir. Bununla birlikte 17. yüzyıl için kullanılan ortak motif ve teknikler inceleyerek, 18. yüzyıl mushaf gülleriyle benzerlik ve farklılıklarının ortaya konması amaçlanmıştır.

2. Konunun Kapsamı

Tezimizin araştırma sınırlarını belirlerken Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ni tercih etmemizdeki en büyük etken kütüphanenin yazma eser kaynakları bakımından nadide eserleri muhafaza etmesidir. Araştırmamızın konusunu belirlerken öncelikle mushaf gülleri konusunda yapılmış olan akademik çalışmalar taranmış olup bu konu üzerinde yalnızca Ayşe Tanrıver Celasin'in hazırlamış olduğu “Türk Tezhip Sanatında XIV-VI. Yüzyıl Mushaf Gülleri” adlı yüksek lisans tezinin çalışıldığı tespit edilmiştir.¹ Bu sebeple konumuzun kapsamını belirlerken daha önce yürütülen çalışmalar da göz önünde bulundurularak 17. yüzyıla ait bir eksiklik görülmüş olup araştırma konumuzu 17. yüzyıla ait mushaf gülleri olarak belirlemiş olduk.

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 1386 yazma mushaftan 17. yüzyıla tarihlenmiş 18 mushaf bulunmaktadır. Çalışmamıza eklediğimiz bu 18 mushaftan yalnızca 6 tanesinde mushaf gülüne rastlanmıştır. Araştırmamız 17. yüzyıla ait mushafları da kapsadığı için mushaf gülü bulunmayan mushaflar da katalog bölümüne eklenmiştir. Çalışmamıza konu olan mushafların bulunduğu koleksiyonları sıralayacak olursak; Ayasofya, Amcazade Hüseyin, Fatih, Fazıl Ahmed Paşa (Köprülü 1), Hamidiye, Hüsrev Paşa, Kasidecizâde, Kılıç Ali Paşa, Nuri Arlasez, Sultan Ahmed I, Tercüman Gazetesi, Yazma Bağışlar, Çelebi Abdullah ve Reisülküttap Mustafa Efendi'dir.

¹ Ayşe Tanrıver Celasin, *Türk Tezhip Sanatında XIV-VI. Yüzyıl Mushaf Gülleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

3. Yöntem

Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan “Mushaf Gülleri ve Mushaflarda Görülen Diğer Süsleme Alanları” adlı başlıkta mushaf gülleri, zahriye sayfası, serlevha sayfası, sûrebaşı tezhibi, duraklar, satır araları, cetvel ve hatime tezhibi hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci bölümü ise “Katalog” kısmıdır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi arşivinden 17. yüzyıla ait olan 18 mushafın dijital görselleri alınmıştır. Katalog bölümünde her eser hakkında künye bilgileri ve açıklama yapıldıktan sonra ilgili eserin cilt, serlevha sayfası ve mushaf güllerinin olduğu fotoğraflara yer verilmiştir.* Katalogumuza eklenen bütün mushaf güllerinin önce analizleri yapılmış desende hatalar varsa bunlar tespit edilip düzeltilerek tarafımızca yapılan teknik çizimleriyle birlikte ilgili fotoğrafının yanına eklenmiştir.

B. Mushaf Tezhibi

İslam Medeniyetinde Kur’ân-ı Kerîm’e gösterilen hürmet, mushaf hattının ve tezhibinin gelişmesinde teşvik kaynağı olmuş ve İslam sanatına nadide sanat eserler kazandırmıştır. Mushaf sözlükte “bir araya getirilip bağlanmış sayfalar” anlamına gelir.² Altınlama manasına gelen tezhip kelimesi; yazma eserlerde, hüsn-i hat levhalarında ve murakkalarda boya ve altınla yapılan her türlü süsleme için kullanılır.³ Başlangıçta mushaf tezhip sanatı Kur’ân’a yeni bir şeyler girmesi kaygısı ile ihtiyatla karşılanmıştır. Fakat zaman içerisinde sûre isimlerinin yazılması ve tezyinatı; durakların ve mushaf güllerinin altınla bezenmesi hoş karşılanmaya başlanmıştır. Yazma eserlerde ve özellikle mushaflarda 13. yüzyıldan sonra gelişen tezhip sanatı; Timurlular, Safeviler ve Osmanlılarla birlikte en ihtişamlı örneklerini vermiştir.⁴ Bilhassa saray kütüphaneleri için hazırlanan Kur’ân-ı Kerîm’lerde mushaf hattı kadar tezhibine de ehemmiyet verilmiştir.

* Tezimize eklenen dijital görseller Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’nden 2020-2022 yılları arasında alınmıştır.

² Mehmet Emin Maşalı, “Mushaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 31/242.

³ Mine Esiner Özen, *Türk Tezhip Sanatı* (İstanbul: Gözen Yayınları, 2003), 2.

⁴ Gülnur Duran, “Tezhip”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012), 41/ 63.

Hazırlanan mushafların takdim edileceği kişilerin makamına ve sipariş eden şahsın maddi imkanına göre kıymeti de değişiklik göstermekteydi.⁵

1. Kur'ân-ı Kerîm'in Mushaf Haline Getirilişi ve Çoğaltılması

Hiz. Peygamber'in vefatıyla birlikte İslam coğrafyasında ortaya çıkan irtidat hadiseleri ve beraberinde gelen savaşlarda birçok hafız sahabe şehit olmuştur. Bu döneme kadar Kur'ân-ı Kerîm, vahiy katiplerinin yazdıkları sahifelerde mevcut olsa da henüz bir kitap halinde değildir. Çoğunlukla hafızalarda muhafaza edilen Kur'ân-ı Kerîm'in bir bütün olarak korunması konusu Hiz. Ömer'i endişelendirmiştir. Bunun üzerine Hiz. Ömer, Halife Hiz. Ebubekir'e Kur'ân-ı Kerîm'in, mushaf haline getirilmesi konusunda teklifte bulunmuştur. Halife, "Hiz. Peygamberin yapmadığı bir şeyi biz nasıl yaparız?" sözleriyle karşı çıksa da Hiz. Ömer, Halifeyi ikna etmiş ve Zeyd b. Sabit önderliğinde bir heyet toplanmıştır. Böylece heyet tarafından büyük bir titizlikle toplanan Kur'ân sahifeleri ile ilk mushaf oluşturulmuştur.⁶

Hiz. Ömer ve Hiz. Osman'ın halifelikleri döneminde İslam coğrafyasının genişlemesi mushafın çoğaltılması ihtiyacını doğurmuştur. Çünkü İslam'a yeni giren kişiler bulundukları bölgedeki sahabelerin kıraatine göre Kur'ân-ı Kerîm'i öğreniyor ve kendileri için özel nüshalar çıkartıyorlardı. Bu durum ise beraberinde kıraat farklılıklarını getirmeye başlamıştır. Rivayete göre Ermenistan fethine katılan kumandan Huzeyfe b. Yemân, Şam (Suriyeli) ve Iraklı Müslüman askerler arasında kıraat farklılıkları yüzünden ihtilaf çıkınca durumu Hiz. Osman'a bildirmiştir.⁷ Bunun üzerine mushaf istinsah heyetince imlâ kuralları belirlenmiş ve Hiz. Hafsa'da bulunan mushaf çoğaltılarak; Mekke, Şam, Kûfe, Basra gibi İslam beldelerine gönderilmiştir.⁸ İslam tarihi kaynaklarında mushafların gönderildiği bu bölgeler için "imam mushaf" ifadesi kullanılmıştır.⁹ Hatta İmam Buhârî ve Müslim'de geçen ifadelere göre çoğaltılan

⁵ Çiçek Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı", *Osmanlı* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 108.

⁶ Abdülhamit Birışık, "Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002), 26/383 ; Tayyar Altıkulaç, "Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları", *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim, haz. Müjde Unustası* (İstanbul: Antik A.Ş., 2010), 30.

⁷ Altıkulaç, "Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları" s.31; Birışık, "Kur'an", 26/386.

⁸ Birışık, "Kur'an", 26/386.

⁹ Altıkulaç, "Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları", 33.

mushaflardan birinin de Medine’de olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰ Bu mushaflar noktasız, harekesiz, renksiz sade düz yazı şeklindedir.¹¹

2. Emevîler Dönemi (661-750) ve Mushaf Tezhibi

Emevî hânedanları döneminde gelişen İslam sanatı, ana kaidelerin belirlendiği, temel formların ortaya çıktığı ve tarihi açıdan oldukça önemli bir dönemdir.¹² Emevîler döneminde, mushaf kitabeti için yapılan en belirgin yenilik hareke ve noktalama işaretlerinin mushaflara eklenmesidir. Bu yenilik Kur’ân metnine yeni bir şeyler ekleme endişesi taşıdığı için Müslümanlar arasında ihtilaf yaratmıştır. Müslümanların bu hassasiyeti 11. yüzyıla kadar devam etse de harekeleme ve noktalama işaretlerinin gerekliliği konusu alimler tarafından kabul görmüştür.¹³ Bu yenilik sayesinde mevâlî halk için kıraattteki zorluk ve okuma hatalarının önüne geçilmiş oldu. Ebü’l Esved ed-Düelî ile kırmızı renkli harekeleme işaretleri, Nasr b. Asım ve İbn Ya’mer ile harflerin kalınlığı kadar eğik noktalama işaretleri ve son olarak Halil b. Ahmed ile de harekeleme işaretleri ile mushaf hattının sınırları bugünkü şekline ulaşmıştır.¹⁴ Emevîler döneminde Dımaşk’ın idari merkez olmasıyla tercüme faaliyetleri ve kitap istinsahı hızla artmaya başlamıştır. Hattatlar mushaf hattının güzelleşmesi için büyük emek vermişlerdir. Katiplerin tecrübeleri arttıkça harfler, satır düzeni gibi estetik unsurlara biçim verilmeye başlanmıştır. İbnü’n-Nedim’e göre 7. yüzyılda hüsn-i hat ile ilk kez mushaf yazan kişi Ebü’l Heyyâc’dır ve kendisi bu mushafı gördüğünü söylemektedir.¹⁵

Mushaf tezyinine dair ilk örnekler geç Emevî, erken Abbâsî dönemi 8. ve 10. yüzyılları arasında istinsah edilen Kur’ân-ı Kerîm’lerde görülmektedir.¹⁶ Buna örnek olarak 8. yüzyılın ilk yarısında deri üzerine yazılan bir cüz gösterilebilir. Türk ve İslam Eserleri Müzesi Şam Evrakı belgeleri arasında yer alan bu cüzde sûre başı tezhibi görülmektedir.¹⁷ Yazılan ilk Kur’ân-ı Kerîm’lerde tezyinat; sûre isimlerinin etrafına

¹⁰ Altıkulaç, “Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları”, 33.

¹¹ Muhittin Serin, “Mushaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 31/250; Ali Fuat Baysal, “Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi” (Konya: *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 2010), 366.

¹² Engin Bektaş, “Emevîler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995), 11/104.

¹³ Serin, “Mushaf”, 31/250.

¹⁴ Bırışık, “Kur’an”, 26/386.

¹⁵ Serin, “Mushaf”, 31/249.

¹⁶ Baysal, “Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi”, 366.

¹⁷ Zeren Tanındı, “Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri”, *1400. Yılında Kur’an-ı Kerim*, haz. Müjde Unustası (İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010), 90.

çerçeve şeklinde veya sûre isimleri altınla yazılıp, zemin süslemeleri ile başlamıştır. Ayrıca 17. yüzyıla gelindiğinde kaybolan sûre güllerinin ilk örnekleri de Emevîler döneminde görülmeye başlanmıştır.¹⁸ Bu güller sûre başlıklarına bitişik halde yarım daire veya üçgen şeklinde kullanılmıştır.¹⁹ Karşımıza çıkan bir diğer yenilik ise; kıraatle ilgili tecvit kuralları tezhiplenmiş bir şekilde sayfa kenarlarına yerleştirilmesidir.²⁰

3. Abbâsîler Dönemi (750-1258) ve Mushaf Tezhibi

Abbâsîler dönemi asıl değişimin başladığı, Emevî etkilerinin bir süre daha izlendiği fakat İslam sanatında yeni form ve tekniklerin denendiği bir dönemdir.²¹ 9 ve 10. yüzyıldan itibaren devlet büyüklerinin bir gelenek şeklinde yaptırdıkları camiler için ünlü hattat ve müzehhiplere mushaflar hazırlatılmış ve bu mushafları camiilere vakfetmişlerdir.²² Bu gelenek, el yazması esere verilen kıymeti anlamamız açısından oldukça önemlidir. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bu eserlerin ilk örneklerini görmek mümkündür. Tarihi bilinen ilk tezhipli örneklerden sayılan bu eserlerden biri de Abbâsîlerin Şam valisi Amâcûr tarafından 870-878 yılları arasında vakfedilmiştir.²³

Abbasiler döneminde zikretmemiz gereken önemli isimlerden biri İbn Mukle (Ebu Ali Muhammed b. Ali/ ö.940) ve kardeşi Ebû Abdullah Hasan b. Ali'dir.²⁴ Dönemin veziri ve aynı zamanda hattat olan İbn Mukle'nin hat sanatı tarihine en büyük katkısı harfleri belirli ölçülere bağlayarak kufi hattın etkisinden sıyrılıp aklam-ı sitteye zemin hazırlayan bir yazı şeklini başlatmış olmasıdır.²⁵ Ebû Abdullah Hasan b. Ali ile birlikte düzgün hatları sınıflandırıp, harflerin geometrik ölçülerini ve kurallarını belirlemişlerdir.²⁶ Ancak İbn Mukle'nin istinsah ettiği bilinen iki mushaf da günümüze ulaşmamıştır.²⁷

¹⁸ Duran, "Tezhip", 41/65.

¹⁹ Banu Mahir, "İslâm Kitap Sanatı Tezhip Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler II* (Konya: S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001), 105; Duran, "Tezhip", 41/65.

²⁰ Mahir, "İslâm Kitap Sanatı Tezhip Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği", 106.

²¹ Nazan Ölçer, *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi* (İstanbul: Akbank, 2002), 31.

²² Tanındı, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", 91; Serin, "Mushaf", 31/250.

²³ Tanındı, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", 91.

²⁴ Serin, "Mushaf", 31/250; Süleyman Berk, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları", *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*, haz. Müjde Unustası (İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010), 62.

²⁵ Berk, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları", 62.

²⁶ Berk, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları", 62; Serin, "Mushaf", 31/250.

²⁷ Serin, "Mushaf", 31/250.

İbn Mukle'den sonra gelen İbnü'l-Bevvâb (ö.1022) onun yazı şeklini güzelleştirip geliştirmiştir.²⁸ Hat sanatı tarihinde ikinci büyük hattat sayılan Bağdatlı İbnü'l-Bevvâb'ın 1001 yılında istinsah ettiği Kur'an-ı Kerim ile mushafları tezhiplerle süsleme geleneği başlamıştır.²⁹ Bu mushafın tezhibinin de İbnü'l-Bevvâb'a ait olduğu düşünülmektedir ve şu an Dublin'de sergilenmektedir.³⁰ Mushaf 17.7x13.7 cm boyutlarında 286 sayfadan oluşmaktadır. Reyhâni hatla yazılan bu mushaf, sûre başları ve muhtıra kısımları tevki hatla yazılmış ve böylelikle açıklama bölümleri Kur'an metninden ayrılmıştır. Ayet sonlarına mavi renkli üç nokta ile her beş ayette bir, beş sayısının karşılığı olan "he" harfini temsilen damla şeklinde işaretler koyulmuştur. Aşr işareti ise bazen sûre içine bazen de bordürün dışına iki madalyon şeklinde eklenmiştir.³¹ 64 mushaf yazdığı bilinen İbnü'l-Bevvâb'ın günümüze ulaşan bir diğer mushafı da İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi koleksiyonunda sergilenmektedir.³²

10. yüzyıldan itibaren serlevha ve levha ile sûrebaşı tezhiplerinin zenginleşmeye başladığı görülmektedir. Ayrıca sayfa kenarlarında mushaf gülleri kullanılmış ve ayet sonlarına rozetler yerleştirilmiştir.³³ Abbasiler dönemi birçok yeniliği ile mushaf tarihi açısından önemli bir rol oynar. Bu yeniliklerden biri de Hârûnürreşîd'in 794-795 yıllarında devlet idaresinde kullanılması için kurduğu kâğıt imalathanesinde üretilen kıymetli kâğıtların kullanılmasıdır. Bu kâğıtlar, 10. yüzyıla kadar kullanılan papirüs ve parşömenin yerini almaya başlamıştır. 110x73 cm ve 98x65 cm ebatlarında olduğu tahmin edilen kâğıtların kırılması sonucu hem kitap hem de mushaf formatı oluşmuştur.³⁴ Abbasîler devrinde hızla artan tercüme faaliyetleriyle birlikte kütüphanelerde çalışan verrâklar, bu eserler arasında nesih hattı diye bilinen yazı şeklini mushaf hattı için geliştirerek yeni bir dönem başlatmıştır. Böylece 10. yüzyılda nesih hattı, kufi hattının yerini almaya başlamıştır.³⁵ Bu döneme ait bir diğer yenilik de yatay formda kullanılan mushaf sayfalarının tıpkı günümüzdeki gibi dikey biçimde kullanılmaya başlamasıdır.³⁶

²⁸ Berk, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları", 62.

²⁹ Zeren Tanındı, "Kitap ve Tezhibi", *Tezhip Buluşması Sempozyumu Bildiriler I* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2009), 266; Serin, "Mushaf", 31/250-251.

³⁰ Serin, "Mushaf", 31/250-251.

³¹ Serin, "Mushaf", 31/251.

³² Serin, "Mushaf", 31/250; Berk, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları", 63.

³³ Tanındı, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", 92.

³⁴ Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi", 367.

³⁵ Serin, "Mushaf", 31/250.

³⁶ Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi", 367.

Mushaf tezhibinde görülen yeniliklere gelince ise Abbasilerin merkezi olan Bağdat'ta tezhip üslûbu olarak Sâsânî sanatının etkileri görülmeye başlamıştır. Ardından Türklerin Abbasi yönetimine katılmasıyla da Orta Asya sanatının etkileri İslam sanatında hissedilmiştir. Abbasi sanatıyla, İslam sanatı yeni bir üslûp oluşturmuş olup erken dönem İslam sanatında görülen sade süslemeler yerini daha süslü ve detaylı desenlere bırakmıştır.³⁷

4. Büyük Selçuklular Dönemi (1040- 1308) ve Mushaf Tezhibi

Büyük Selçuklular döneminde istinsah edilen Kur'ân-ı Kerîm tezhiplerinde sûre isimleri yatay dikdörtgen formda çerçevelenmiştir. Bazı örneklerde sûre isimleri altın boya ile yazılmış ve zeminine yaprak motifleri bezenmiştir. Bu dönemde özellikle Kur'a-ı Kerim'i okumaya yönelik kuralların tezhipli bir şekilde sayfa kenarlarına eklendiği görülmektedir.³⁸ 11. yüzyıl Büyük Selçuklu döneminde mushaflarda parşömen yerine kâğıt kullanılmaya başlanmış ancak yine de parşömen kullanımı son bulmamıştır. Aynı dönemde yazılan Mağrib Kur'ân-ı Kerîm'lerinde parşömen kullanıldığı görülmüştür.³⁹ Büyük Selçuklu dönemi mushaf tezhibinde, geometrik formlar ve geçmelerin kullanımı hakimdir. Bu form ve geçmeler, Selçuklu dönemi motiflerinin ana kompozisyonu olup desenlerde motif tekrarı görülmemektedir. Yine bu dönemde geometrik desenlerin yanında, rûmî ve münhanî desenlerinin kullanıldığı görülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'i okumayı kolaylaştıran ve asırlar içerisinde bir süsleme unsuruna dönüşen durak ve güllerin kullanımı bu dönemde gelenek haline gelmiştir.⁴⁰ Mushaf hattında ise nesih hattı yaygınlaşıp rağbet görmeye başlamıştır.⁴¹

4. Anadolu Selçuklu Dönemi (1075- 1308) ve Mushaf Tezhibi

Anadolu Selçuklu döneminde Konya'da 13. yüzyıldan itibaren kitap sanatlarına özel bir ilgi duyulmaya başlanmış⁴² ve Konya nakkaşhanesi bu dönemin sanat merkezi haline gelmiştir⁴³. Mushaflardaki ferağ kayıtları, Konya'daki medreselerde yeni eserler

³⁷ Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi", 367.

³⁸ Mahir, "İslâm Kitap Sanatı Tezhip Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği", 105.

³⁹ Mahir, "İslâm Kitap Sanatı Tezhip Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği", 106.

⁴⁰ Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi", 367.

⁴¹ Mahir, "İslâm Kitap Sanatı Tezhip Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği", 106.

⁴² Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, haz. Ali Rıza Özcan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015), 246.

⁴³ Derman, "Tezhip", 41/66.

yazıldığı ve istinsah edilerek tezhiplendiğini göstermektedir.⁴⁴ Beylikler döneminde Karaman ve Germiye beyleri 14. yüzyılın başlarında kitap sanatına bilhassa önem göstermişlerdir. Halil b. Mahmud Bey'in emriyle hazırlatılan 1314 tarihli bu mushaf, Yakub. Gazi el- Konevî tarafından tezhiplenmiştir. Bu eser dikdörtgen formda zahriye sayfası, serlevha ve sûre başlıkları, mushaf gülleri ve hatime sayfasına konan müzehhip imzasıyla dönemini temsil etmektedir.⁴⁵ Beylikler döneminde tezhip kompozisyonlarında geometrik formların hâkim olması, münhanî, rûmî, hatâyî desenlerin kullanılması ve zencirek bordürlerin yer alması göze çarpan özelliklerdir.⁴⁶ Ayrıca bu dönem Osmanlı tezhip anlayışının oluşmasında bir ön hazırlık görevi görmektedir.

5. Osmanlı Dönemi (1300-1922) ve Mushaf Tezhibi

Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyıla ait tezhipli mushafları günümüze ulaşmasa da bilinen ilk tezhipli mushaf, Sultan II. Murad döneminde (1421-1446) hazırlanmıştır.⁴⁷ 14. ve 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan dönemde mushaflarda levha tezhibi yapılmıştır.⁴⁸ Genellikle tek cilt halinde hazırlanan mushafların haricinde otuz cüz, dört veya iki cüz şeklinde hazırlananlar da vardır. 14. yüzyılda istinsah edilen mushaflarda yaygın olmamakla birlikte, Kur'an-ı Kerim'in tam orta cüzüne denk gelen Meryem sûresi için de ayrıca zahriye ve serlevha sayfalarının yapıldığı örnekler mevcuttur. Bu şekilde hazırlanan bir mushaflardan biri de 1314-1315 tarihlerinde İsmail b. Yusuf tarafından istinsah edilmiştir. Müzehhip Yakup b. Gazi el- Konevî tarafından bezenen Mushaf-ı Şerif iki ciltten oluşmaktadır. Meryem sûresiyle başlayan ikinci cilt de aynı ilk ciltteki gibi zahriye tezhibiyle süslenmiştir. Meryem sûresinin ilk ne zaman tezhiplendiği bilinmese de bu tasarımın tesadüfi olmadığı Hz. Meryem'e duyulan saygıdan olduğu düşünülmektedir.⁴⁹

Osmanlı tezhip sanatında Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) dönemi oldukça önemlidir.⁵⁰ Saraylarda nakkaşhane bulunması Uygur Türkleri'nden, Anadolu Selçuklular'dan ve Timurlu Sarayından beri gelenek halinde sürmektedir. Bursa ve

⁴⁴ Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", 247.

⁴⁵ Fatma Çiçek Derman, "Tezhip", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012), 41/66.

⁴⁶ Derman, "Tezhip", 41/66.

⁴⁷ Tanındı, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", 111.

⁴⁸ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Tezhip", *Osmanlı* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 120.

⁴⁹ Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", 248.

⁵⁰ Ali Fuat Baysal, "Tezhip Sanatı", *Türk İslam Sanatları Tarihi El Kitabı*, haz. Abdulkadir Dündar (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 443.

Edirne'nin payitaht olduğu dönemlerde saray nakkaşhanesi olduğuna dair bazı kaynaklarda bahsedilse de elimize ulaşan bir vesika yoktur.⁵¹ İstanbul'un fethinden sonra bazı manastır ve kiliseler şehrin temel ihtiyaçlarının karşılanması adına İslam müesseselerine dönüştürülmüştür.⁵² Tahvil edilen Bizans kiliselerinden biri de Khristos tes Khalkes adlı kilisedir.⁵³ Bu kilisenin üst katında Arslahane adıyla bilinen geçici bir nakkaşhane kurulmuştur. Bu yapının fethin ilk yıllarında nakkaşhane olarak tahsis edilmesi sarayın sanata ne kadar önem verdiğini gözler önüne sermektedir. Fatih Sultan Mehmet döneminde saray nakkaşhanesi Topkapı Sarayı bünyesinde kurulmuştur.⁵⁴ Nakkaşhanede çalışan sanatkâr ve zanaatkârlar saray örgütünün kapıkulu halkından sayılmaktadır.⁵⁵ Fatih döneminde sernakkaş olarak görevlendirilen Baba Nakkaş'ın Özbek asıllı olduğu bilinmektedir.⁵⁶ Baba Nakkaş üslûbu diye adlandırılan bu dönem (15-16. yüzyıl) yazma eserleri için iri ve ayrıntılı çizilen hatâyîlerin bulunması, küçük bulutların desen zeminine yerleştirilmesi, küçük sade yapraklar ve rûmî deseninin yoğun biçimde kullanılması gibi pek çok özellik sayılabilir. Motifler içerisinde en çok kullanılan ise yekberkdir.⁵⁷ Bu dönemde kullanılan renklerde özellikle altın ve çivit mavisi dikkat çekmektedir.⁵⁸ Kullanılan renk ve motiflerde Şiraz ve Herat Türkmen üslûbunun etkileri görülmektedir.⁵⁹

II. Beyazid döneminde mushaf gülleri çoğunlukla daire içine alınmıştır.⁶⁰ Güllerin tezyinatında klasik tezhip, çift tahrir ve münhanî teknikleri görülmektedir. Kullanılan renklerde hakimiyet yine altın ve lacivert rengindedir.⁶¹ Mushaf tezhibi ve sayfa düzeni 15. yüzyıl ile birlikte son şeklini almış ve nihai şeklini koruyarak günümüze kadar devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemleriyle birlikte hazırlık yıllarını

⁵¹ Çiçek Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı", *Osmanlı* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 110.

⁵² Semavi Eyice, "Kalenderhâne Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001), 24/251.

⁵³ Semavi Eyice, "Arslanhane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991), 3/403.

⁵⁴ Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı", 110.

⁵⁵ Filiz Çağman, "Ehl-i Hıref", *Türkiyemiz Dergisi* (İstanbul: Akbank, 1988), 11.

⁵⁶ Ayla Ersoy, *Türk Tezhip Sanatı* (İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat, 1988), 32;

Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı", 110.

⁵⁷ Derman, "Tezhip", 41/66.

⁵⁸ Seher Aşıcı, "Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih", *Hat ve Tezhip Sanatı*, haz. Ali Rıza Özcan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015), 313; Baysal, "Tezhip Sanatı", 443.

⁵⁹ Baysal, "Tezhip Sanatı", 443.

⁶⁰ Gülnihal Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", *Hat ve Tezhip Sanatı*, haz. Ali Rıza Özcan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015), 339.

⁶¹ Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 339.

tamamlayan mushaf tezhibi, 16. yüzyıl “İstanbul üslûbu” ile yeni bir kimlik kazanmıştır.⁶² Bu yüzyılda halkârî, farklı renkteki altınla süslenmiş, sulu altın ve tarama teknikleriyle gölgelendirilmiştir.⁶³ Çaldıran Zaferî’yle Tebriz, Herat, ve Şiraz’dan gelen sanatçılar Saray Nakkaşhanesi’ne dahil edilmiştir.⁶⁴

Kanuni dönemi, klasik tezhip sanatının ikinci önemli basamağıdır. Saray nakkaşhanesinin başına Şahkulu ve Karamemi (Mehmed Çelebi)⁶⁵ gibi önemli nakkaşlar getirildiği bu dönemde çok zengin örnekler ortaya konmuştur. Altının çok kullanılması ve işçiliğin muazzamlığı ile bu dönem tezhip tarihinde dikkat çekmektedir.⁶⁶ Kullanılan renkler arasında limonküfü, bedâhşî laciverdî ve domates kırmızısı yer almaktadır. Bu yüzyılda yapılan eserlerde yekberk ve çintemânî ile sarılan rûmî motiflerinin çokça kullanıldığı görülmektedir.⁶⁷

16. ve 17. yüzyıllar Osmanlı tezhip sanatının altın çağı olmakla birlikte rûmî, penç, çintemânî ve hatâyî motiflerinin en güzel örnekleri sergilenmiştir.⁶⁸ Karamemi’nin ortaya koyduğu üslûp ile klasik devrin etkileri 17. yüzyıl ile doruk noktasına ulaşmış ve nihayetinde kendini tamamlamıştır.⁶⁹ 17. yüzyıl Osmanlı mushaf tezhibinde, hala geleneğin korunduğu serlevha tezhibi ve süslemede kullanılan unsurlarda görülmektedir.⁷⁰ Zahriye sayfasının tezhiplenmesi 10. yüzyıl ile başlamış olup 16. yüzyılın sonuna dek çeşitli formlarda uygulanmıştır.⁷¹ 17. yüzyıl ile birlikte eski inceliğini kaybeden zahriye sayfası bu yüzyıldan itibaren mushaf tezhibinde görülmemektedir.⁷² 17. yüzyılda görülen bir değişiklik de renklerin parlaklığını kaybetmesidir. Özellikle lacivert renginin kullanım alanı daralmış olup yerine soluk sarı

⁶² Fatma Çiçek Derman, “Osmanlı’da Klasik Dönem Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, haz. Ali Rıza Özcan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015), 343.

⁶³ Derman, “Osmanlı’da Klasik Dönem Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”, 344.

⁶⁴ Fatma Çiçek Derman, “Osmanlı’da Klasik Dönem Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”, 343.

⁶⁵ Tanındı, “Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri”, 113.

⁶⁶ Baysal, “Tezhip Sanatı”, 443.

⁶⁷ Derman, “Osmanlı’da Klasik Dönem Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”, 350.

⁶⁸ Hicabi Gülgen, *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 95.

⁶⁹ Aziz Doğanay, “Hatayı Üslubu Motifer”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, haz. Ali Rıza Özcan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015), 444.

⁷⁰ Tanındı, “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, 273.

⁷¹ Derman, “Osmanlı’da Klasik Dönem Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”, 344.

⁷² Derman, “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, 109.

ve altın renk kullanılmıştır. 18. yüzyıl başlarından itibaren sayfa düzeninde geleneğin sürmesine karşılık tezyinatta yenilik arayışları başlamıştır. Saz üslûbu, bu dönemde müzehhip Ali Üsküdârî'nin üslûbuyla yeniden yorumlanmıştır. Gölgele boyamalarla boyut kazanan çiçek buketleri bu dönemin yeniliklerindendir. 18. yüzyıldan sonra Osmanlı, Avrupa'nın barok ve rokoko sanat akımlarıyla tanışmış, sayfa tasarımında cetveller terk edilmiştir. Bezeme unsurları genel kurallarından sıyrılıp yazı sahasının dışına serbest bir şekilde genişleyerek eski düzenini kaybetmiştir.⁷³ Klasik tezhip motiflerinden ziyade daha natüralist resmedilmiş çiçek ressamlığı hâkim olmaya başlamıştır.⁷⁴

⁷³ Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", 273.

⁷⁴ Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi", 370.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSHAF GÜLLERİ VE MUSHAFLARDA GÖRÜLEN DİĞER SÜSLEME ALANLARI

1. Mushaf Gülleri

Güller, mushaflarda bulunan önemli yerleri belirtmek için sayfa kenarlarında kullanılan formlardır. Şekil itibariyle güle benzediği için bu isimle anılmaktadır.⁷⁵ Mushaf güllerinin ilk örnekleri Emevî ve Abbâsî dönemlerinde yazılan mushaflarda görülmektedir.⁷⁶ Tezhip tarihi içerisinde çok farklı formlarda kullanılan mushaf gülleri bir sayfa içerisinde birden fazla olması halinde dikey bir eksen üzerinde alt alta eklenir.⁷⁷ Güllere eklenen tığlar gülün boyutunun yaklaşık iki üç katı kadar uzun olup sadece dikey iki yönde eklenir. Tezhiplenmiş Mushaf güllerine hattat tarafından üstübeç mürekkebiyle genellikle gülün orta kısmında bulunan alana hangi işaret olduğu yazılır.⁷⁸ Erken dönem mushaflarında görülen zahriye, serlevha, sûre başı ve hatime tezhiplerine bitişik dairevî veya armudî formda yapılan gül çeşitleri 16. yüzyıldan sonra kullanılmamıştır.⁷⁹ Mushaf gülleri, yazan ve okuyan kişi için kolaylık sağlaması adına bulunduğu yere göre çeşitli isimlerde kullanılmıştır.⁸⁰ Bunlar;

Secde Gülü: Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan 14 secde ayetinin hizasında konumlandırılır.⁸¹ Bu ayetleri okuyan ve dinleyen kişinin secde etmesi gerektiği için bu işaretlerin bulunması okuyan kişiye kolaylık sağlamaktadır. Erken dönem örneklerinde (12-14. yüzyıllar) yalnızca yazıyla gösterilen secde ayetleri, 17. yüzyıldan sonra gül şeklindeki madalyonla gösterilmiştir.⁸²

⁷⁵ Faruk Taşkale, Tezhip Sanatının Kullanım Alanları (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1994), 68.

⁷⁶ Ayşe Tanrıver Celasin, "XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Üç Kur'an-ı Kerim Kapsamında İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (İsparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2013), 102.

⁷⁷ İlhan Özkeçeci vd., *Türk Sanatında Tezhip* (İstanbul: Yazıgen Yayıncılık, 2007), 160.; Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı", 110.

⁷⁸ Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı", 110.

⁷⁹ Haz. Marilyn Jenkins, *Islamic Art in the Kuwait National Museum: the al- Sabah Collection* (London: 1983), 78.; Çiçek Derman, "Tarihimizde Mushaf Bezemesi", *Diyanet İlmî Dergi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012), 648.

⁸⁰ Duran, "Tezhip", 41/64.

⁸¹ Derman, "Tarihimizde Mushaf Bezemesi", 650.

⁸² Duran, "Tezhip", 41/65.; Derman, "Tarihimizde Mushaf Bezemesi", 650.

Hamse Gülü: Kur’ân-ı Kerîm’de her beş ayetten sonra kullanılan hamse gülü, başlangıçta her beş ayetten sonra duraklara göre daha büyük boyutlarda damla formundaki durak gibi kullanılmış, sonraki dönemlerde sayfa kenarına durak hizasında armudî formda hamse gülü kullanılmaya başlamıştır. Hamse gülü yerine Arapça yazıyla hamse işareti konulan örnekler de vardır. Hamse gülleri çoğunlukla damla formunda kullanılmakla birlikte daire şeklinde kullanımı da mevcuttur.⁸³ Bezemeli güller yazısız boş olabileceği gibi içi hamse yazılı olanları da vardır. 14. yüzyıl örneklerinde sıklıkla altın zemin üstüne münhanî deseniyle tezhiplendiği görülen hamse güllerinin içerisine kufi hat ile “hamse” yazılmıştır. Hamse güllerinin mushaflardaki kullanımı 15. yüzyıldan itibaren giderek azalmış ve zamanla terk edilmiştir.⁸⁴

Aşere Gülleri: Aşere gülleri, her on ayetten sonra kullanılan mushaf güllerini ifade etmektedir. Bu güller erken dönemde yalnızca aşr kelimesinin ilk harfi olan ayn (ع) harfiyle gösterilmiş, 10. yüzyıldan itibaren ise daire formundaki mushaf gülü motifiyle görülmeye başlamıştır.⁸⁵ Aşere gülleri, 17. yüzyıldan itibaren zamanla terk edilmiş, mushaflardaki örnekleri azalmıştır.⁸⁶

Cüz Gülü: Kur’ân-ı Kerîm’de bulunan 30 cüzü göstermek için koyulan cüz gülleri erken dönemden itibaren mushaflarda görülmektedir.⁸⁷ Mushaflarda 30 cüz bulunmasına karşılık 29 cüz gülü bulunmaktadır. Bunun sebebi ilk cüzün serlevha tezhibinin içinde yer almasıdır. Cüz gülleri, 15. yüzyıldan itibaren daire ve şemse formunda yatay olarak sayfa kenarlarında kullanılmıştır.⁸⁸

Nısf Gülü: Kur’ân-ı Kerîm’de bulunan her cüzün yarısını işaret eden nısf güllerinin erken dönemde örneklerine rastlanmamaktadır. 15. yüzyıldan itibaren mushaflarda görülen nısf gülleri, 16. yüzyıldan sonra kullanımı giderek azalmıştır.⁸⁹ Nısf gülleri, yatay veya dikey eksen üzerinde yarısından bölünmüş bir şemse formundadır.⁹⁰ Mushaflarda 30 adet nısf gülü bulunmaktadır.

⁸³ Duran, “Tezhip”, 41/64.

⁸⁴ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 650.

⁸⁵ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 650.

⁸⁶ Duran, “Tezhip”, 41/64.

⁸⁷ Duran, “Tezhip”, 41/64.

⁸⁸ Çiçek Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 651.

⁸⁹ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 651.

⁹⁰ Duran, “Tezhip”, 41/64.

Hizip Gülü: Mushafta bulunan 30 cüzün her biri için dörtte birini gösteren tezyini madalyonlardır.⁹¹ Erken dönem mushaflarında da görülen hizip gülleri 15. yüzyıldan itibaren mushaflarda sıklıkla kullanılmıştır. Hizip güllerinin genellikle; armudî, şemse veya mekik formlarında tezyin edildiği görülmektedir.⁹²

Zahriye Gülü: Zahriye sayfası tezhibine bitişik olarak yatay ekseninde eklenen zahriye güllerinin 14. yüzyıldan sonraki dönemlerde örneklerine pek rastlanmamıştır. Erken dönem örneklerinde görülen zahriye gülleri ½ simetriyle tasarlanmış tezhipli alanın tam ortasından sayfaya bağlanmıştır.⁹³

Serlevha Gülü: Serlevha sayfasında bulunan tezhipli alana bitişik olarak eklenen madalyonlardır. 14. yüzyıl ile birlikte kullanımı giderek azalan serlevha gülleri mushaflarda daire, yarım daire ve armudi formlarda kullanılmıştır.⁹⁴

Sûre başı Gülü: Mushaflarda sûre başı tezhibine bitişik olarak eklenen sûre başı gülleri iri damla veya daire formlarında kullanılmıştır. Sûre başı gülleri, 14. yüzyıl ile birlikte mushaflarda kullanılmamıştır.⁹⁵

Hatime Gülü: Hatime sayfasında bulunan tezhipli alana bitişik olarak konumlanan bu güller 14. yüzyıldan sonra kullanılmamıştır.⁹⁶

2. Zahriye Sayfası

Zahriye sözlükte “arkalık, sırtlık” manasına gelmektedir.⁹⁷ Mushaflarda zahriye sayfası tezhibi Fâtiha sûresinden önceki tezhipli sayfayı veya sayfaları ifade etmektedir. Zahriye tezhibi müzehhibin sanatını ve hünerini gösterdiği en önemli bölümlerden biridir. Mushaflarda 10. yüzyıldan itibaren zahriye tezhibi görülmeye başlanmıştır.⁹⁸ Bazı mushafların zahriye sayfalarında, O’na yalnızca temiz kişilerin el sürebileceği beyan edilen Vakı’a sûresi 79. ayet yazılıdır. Mushaflarda yazma eserlerden farklı olarak karşılıklı çift sayfanın tamamının tezhiplendiği görülmüştür.⁹⁹ 17. yüzyıldan itibaren

⁹¹ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 650.

⁹² Duran, “Tezhip”, 41/64.

⁹³ Duran, “Tezhip”, 41/64.

⁹⁴ Duran, “Tezhip”, 41/64.

⁹⁵ Duran, “Tezhip”, 41/65.

⁹⁶ Duran, “Tezhip”, 41/65.

⁹⁷ Derman, “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, 109.

⁹⁸ Duran, “Tezhip”, 41/63.

⁹⁹ Derman, “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, 109.

zahriye tezhibi eski inceliğini kaybetmiş ve bu dönemden sonra zahriye sayfasının mushaflara eklenmesi geleneği kaybolmuştur.¹⁰⁰ Zahriye bezemelerinin dikdörtgen, kare, beyzi ve dairevi gibi farklı şekilleri dönemin üslûplarına ve mushafın boyutuna göre kullanılmıştır.¹⁰¹

3. Serlevha Sayfası

Farsça “baş” ile Arapça “levha” kelimelerinden oluşan Serlevha, “bir yazının başlığı” anlamında kullanılan bir tabirdir.¹⁰² Mushaflarda Fâtiha sûresinin tamamı ve Bakara sûresinin ilk ayetlerinin olduğu sayfalarda bulunan serlevha tezhibi dönemlere göre farklı üslûplar kazanarak İslam sanatında zengin örnekler sergilemiştir.¹⁰³ 14. yüzyıla kadar yalnızca Fâtiha sûresinin bulunduğu sayfanın tezhiplendiği görülmüştür. Karşılıklı iki sayfanın tezhiplenmesi geleneği ise 14. yüzyıl ile başlamaktadır.¹⁰⁴ Zahriye sayfasından sonra en yoğun bezemenin olduğu serlevha sayfası, eserde bütünlük oluşturmaya adına desen, motif ve renk olarak zahriye tezhibiyle uyumludur.¹⁰⁵ Serlevha tezhibi ilkil, mürekkev ve kubbeli çeşitleriyle 16. asırda en güzel örneklerini sergilemiştir.¹⁰⁶

4. Sûre Başı Tezhibi

Sûre başı tezhibi, Kur’ân-ı Kerîm’de yer alan 114 sûrenin başına yapılmaktadır. Bu bölüm sûre ismi, ayet sayısı, kaçınıcı sûre olduğu, nazil olduğu yer hakkında açıklayıcı bilgiler içermektedir.¹⁰⁷ Sûre başı tezhibi eserin diğer bölümlerinde olduğu gibi dönemin üslûbuna göre tezyin edilir, her sûrede farklı kompozisyon örnekleri olabileceği gibi genellikle aynı tasarımın kullanıldığı görülmektedir.¹⁰⁸

5. Duraklar

İslam tarihi erken dönemde mushaf hattına eklenen harekeleme ve noktalama işaretleri ile birlikte ayet sonlarına nokta işareti konularak ayetlerin sınırları belirlenmiş

¹⁰⁰ Duran, “Tezhip”, 41/63.; Derman, “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, 109.

¹⁰¹ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 647.

¹⁰² Gülnur Duran, “Serlevha”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009), 36/567.

¹⁰³ Duran, “Serlevha”, 36/567-568.

¹⁰⁴ Taşkale, “Tezhip Sanatının Kullanım Alanları”, 68.

¹⁰⁵ Derman, “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, 109.

¹⁰⁶ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 648.

¹⁰⁷ Duran, “Tezhip”, 41/63.

¹⁰⁸ Özkeçeci vd., *Türk Sanatında Tezhip*, 158.

oldu.¹⁰⁹ 9-10. yüzyılda istinsah edilen mushaflarda duraklar, üçgen formda altın veya kırmızı renk boya ile işaretlenmiştir.¹¹⁰ Duraklar şekil itibarıyla farklı isimler ile kategori edilmiştir. Durakların geometrik olanlarına “mücevher”, altı köşeli olanlarına Farsça altı anlamındaki “şesh” kelimesinden türeyen “şeshane”, yine Farsça beş anlamındaki “penç” kelimesinden türeyen beş köşeli olanlarına “pençane veya pençberk”, üç yapraklı olanlarına “seberk” denilmektedir.¹¹¹

6. Beyne’s-sutûr (Satır arası tezhibi)

Mushaflarda bilhassa serlevha tezhibinde görülen satır araları, hurda tezyinat veya beyne’s-sutûr ile tezyin edilmiştir. Satır araları altınlanıp mührlenir böylece boşluklar ince bir tezyinatla süslenmiş olur.¹¹²

7. Cetvel (Bordür)

Mushaflarda, yazı alanları farklı boyutlarda ve renklerde tahrirlenen altın cetvellerle çerçevelenmiştir.¹¹³

8. Hatime Tezhibi

Mushaf tezyinatı, hatime sayfası tezhibiyle birlikte sona ermektedir. Kur’ân-ı Kerîm’in son sûresi olan Nas sûresinden sonra gelen hatime sayfasında hatim duası, hattatın ismi -ki bu sebeple ketebe sayfası da denilmektedir-, mushafın yazılış tarihi ve nadiren de olsa müzehhibin ismi kayıt altına alınır.¹¹⁴ Mushaflar genellikle birden çok nakkaş tarafından bezendiği için hatime sayfasında müzehhip isimleri geçmemektedir.¹¹⁵ Hatime sayfasında bulunan yazı sahası ya ikizkenar yamuk ya da ters üçgen formda kullanılır. Yazı sahasının dışında kalarak oluşan üçgen veya yamuk alanların içerisi ise dönem özelliklerine göre tezhiplenir.¹¹⁶

¹⁰⁹ Muhittin Serin, “Mushaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 31/250.

¹¹⁰ Gülnur Duran, “Tezhip”, 41/63.

¹¹¹ Özkeçeci vd., *Türk Sanatında Tezhip*, 162.

¹¹² Özkeçeci vd., *Türk Sanatında Tezhip*, 161.

¹¹³ Derman, “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, 110.

¹¹⁴ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 652; Özkeçeci vd., *Türk Sanatında Tezhip*, 158.

¹¹⁵ Derman, “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”, 652.

¹¹⁶ Duran, “Tezhip”, 65.

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

KATALOG 1

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Ayasofya

Envanter No: 00008

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Ali b. Abdullah

Mushafın Yazım Tarihi: m. 1682/ h.1093

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Üstübeç mürekkebi, Lal mürekkebi, İs mürekkebi, Altın

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Sûre başları, Duraklar, Ferağ Kaydı

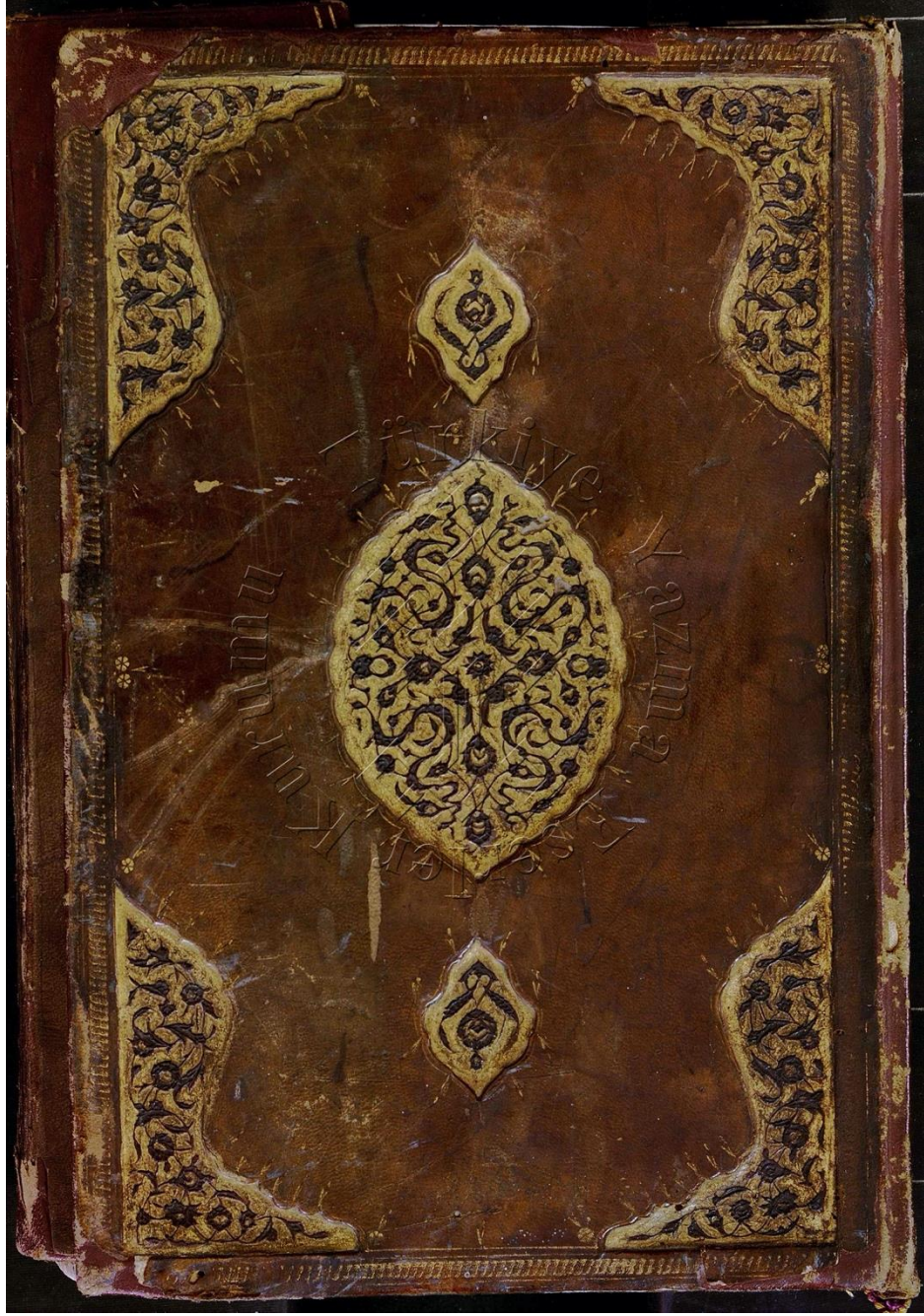
Mushafın Cilt Ölçüsü: 310x199 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 210x121 mm

Satır Sayısı: 11 satır

Sayfa Sayısı: 449 yaprak

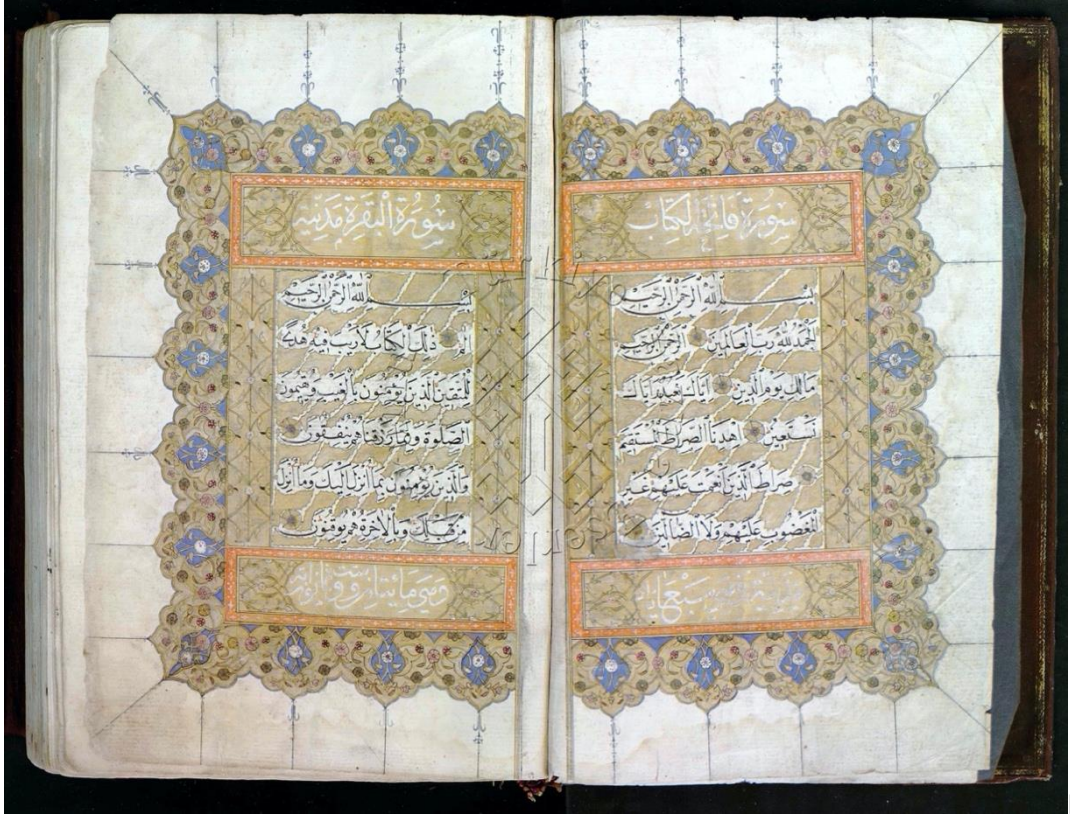
Açıklama: Mushaf tezyinatının en yoğun olduğu bölüm serlevha sayfasıdır. Bu bölümde altının çokça kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 3). Desen tasarımı simetrik kompozisyon ile çoğaltılmıştır. Sûre isimleri altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Ayet araları beyne's-sutûr ile ince bir tezyinatla süslenmiştir. Cüz, aşere ve secde yerleri zer mürekkebiyle gösterilmiş ayrıca bir mushaf gülü kullanılmamıştır (Fotoğraf 4). Mushafın tamamında pençhâne durak kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 1: SYEK, Ayasofya, Envanter No:00008, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 2: SYEK, Ayasofya Envanter No:00008, Cilt Dış Alt Kap Sertap ve Mıklep

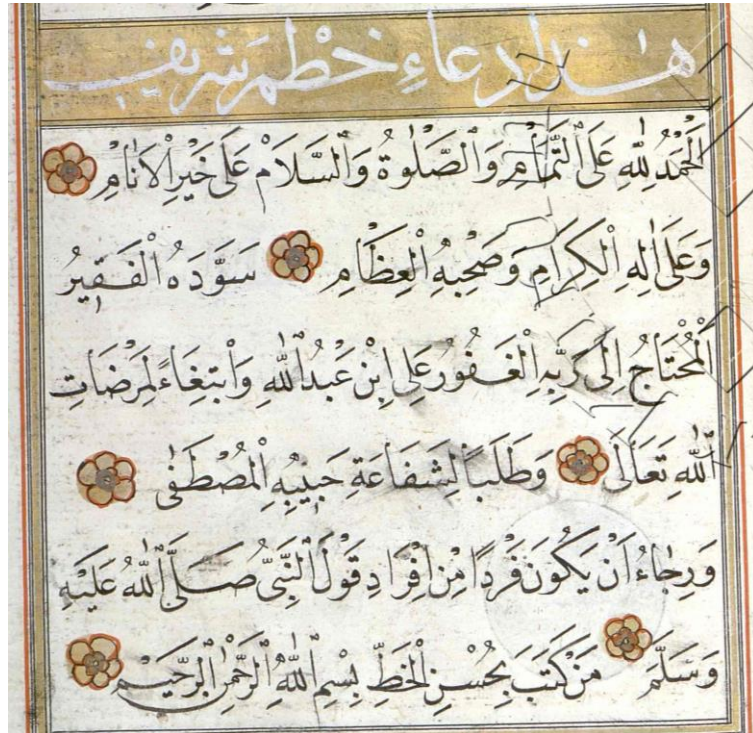
Fotoğraf 3: SYEK, Ayasofya, Envanter No: 00008, Serlevha Sayfası

Fotoğraf 4: SYEK, Ayasofya, Envanter No: 00008, Cüz İşareti

Fotoğraf 5: SYEK, Ayasofya Envanter No:00008, Sûre Başı Tezhibi ve Durak İşaretleri

Fotoğraf 6: SYEK, Ayasofya Envanter No: 00008, Mushaf Ferağ Kaydı

KATALOG 2

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Amcazade Hüseyin

Envanter No: 00003

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Halil

Mushafın Yazım Tarihi: m.1699-1700/ h.1111

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Üstübeç mürekkebi, İs mürekkebi, Lal mürekkebi

Tezhipli Bölümler: Serlevha sayfası, sûrebaşı tezhipleri, güller, durak, ferağ kaydı

Eser Ölçüsü: 407x268 mm

Satır Sayısı: 12 satır

Sayfa Sayısı: 354 yaprak

Açıklama: Klasik tezhip üslûbuyla tezhiplenmiş serlevha sayfasında oldukça ince bir işçilik sergilenmiştir (Fotoğraf 9). Desen tasarımı simetrik kompozisyon ile çoğaltılmıştır. Sûrebaşı tezhibi klasik tezhip üslûbuna uygun olarak 1/2 simetriyle tasarlanmıştır (Fotoğraf 22 ve 23). Sûre isimleri sıvama altın ile boyanan zemin üstüne üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Satır araları beyne's-sutûr ile tezyin edilmiştir. Mushafta Bakara sûresinin 5-23. ayetlerinin bulunduğu sayfaların karşılıklı aynı kompozisyonda halkâr tekniğiyle tezhiplendiği görülmektedir (Fotoğraf 10). Mushafın tamamında şeşhâne durak kullanılmıştır (Fotoğraf 10). Bazı sûrelerin son duraklarında diğerlerinden farklı olarak yapraklı penç duraklar mevcuttur (Fotoğraf 22 ve 23). Mushaf gülleri hatâyî ve penç motifleriyle tasarlanmıştır. Güller 1/2 (Fotoğraf 12, 13 ve 21), 1/6 (Fotoğraf 16) ve 1/8 (Fotoğraf 14, 15, 17, 18, 19) simetriyle çoğaltılmıştır. Mushafta toplam 7 farklı gül tasarımı vardır ve her birinde aynı tığ motifi kullanılmıştır. Renk ağırlığı yoğunluk olarak sırasıyla altın, lacivert, kırmızı, yeşil, turkuaz şeklindedir. Farklı tasarım gibi gözüken güller incelendiğinde aslında aynı tasarıma sahip olduğu, çeşitli renklendirmelerle bu yanılmanın olduğu görülmektedir. Örneklendirecek olursak

Fotoğraf 14 ve 15'teki güllerin, Çizim 3'te analizlerine de bakıldığında ortak tasarıma sahip olduğu görülmektedir. Bir diğer örnek ise Fotoğraf 18, 19 ve 20'deki güllerin Çizim 6'da gözüktüğü üzere aynı tasarıma sahip olduklarıdır. Mushaf güllerinin isimleri (secde, hizip, cüz vb.) üstübeç mürekkebiyle güllerin ortalarında bulunan ilgili kısma yazılmıştır.

Amcazade koleksiyonuna ait bu mushafta toplam 14 adet mühür (Ek 1) basıldığı tespit edilmiştir. Bu mühürler Sultan II. Mustafa'nın sadrazamlarından Amcazade Hüseyin Paşa'ya (ö. 1702) aittir (Ek 2).¹¹⁷ Çalışmamızda incelediğimiz bu mushaf, Amcazâde Hüseyin Paşa'nın İstanbul Saraçhanebaşı'nda yaptırdığı bir külliye vakfettiği kitapları arasında bulunan 445 yazma eserden biridir. Amcazade Hüseyin Paşa mühründe “*Köprülü olarak tanınan Vezir Mehmed Paşa'nın kardeşi Hasan Ağa'nın oğlu vezir Hüseyin Paşa'nın(Allah onları affetsin) vakfettiklerindendir*” manasına gelen Arapça şu ifadeler geçmektedir;

*“Haza mimma vakafehu el-vezir Hüseyin Paşa ibn Hasan Aga ehi'l-vezir Mehmed Paşa el-ma'ruf bi-Köbrili 'afa'llahu anhum 1111”*¹¹⁸

¹¹⁷ Günay Kurt vd., *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021) 153.

¹¹⁸ Kurt vd., *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, 153.

Fotoğraf 7: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 8: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Cilt Dış Alt Kap Sertap ve Mıklep

Fotoğraf 9: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

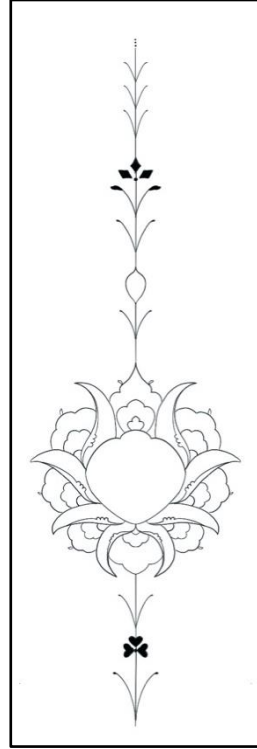
Fotoğraf 10: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Bakara Sûresi 2. Ve 3. Sayfa Tezhibi

Fotoğraf 11: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Ferağ Kaydı

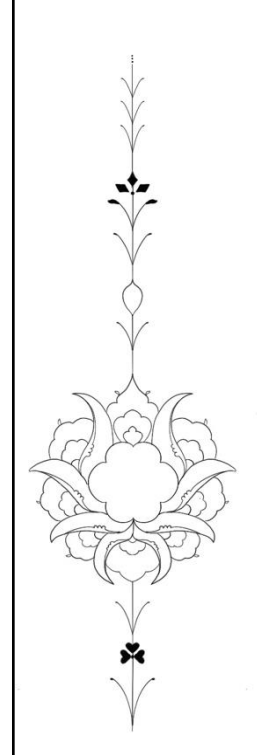
Fotoğraf 12: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Çizim 1: SYEK, Amcazade Hüseyin Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Fotoğraf 13: SYEK, Amcazade Hüseyin Envanter No: 00003, Secde Gülü

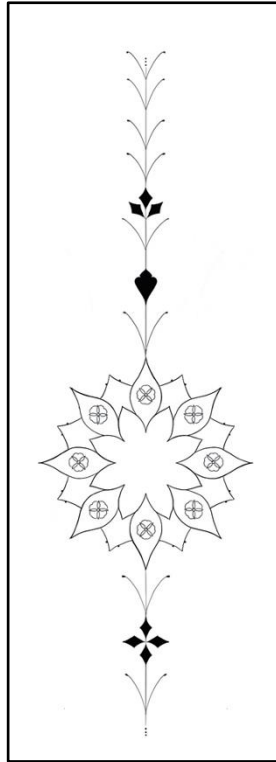
Çizim 2: SYEK, Amcazade Hüseyin Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Fotoğraf 15: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

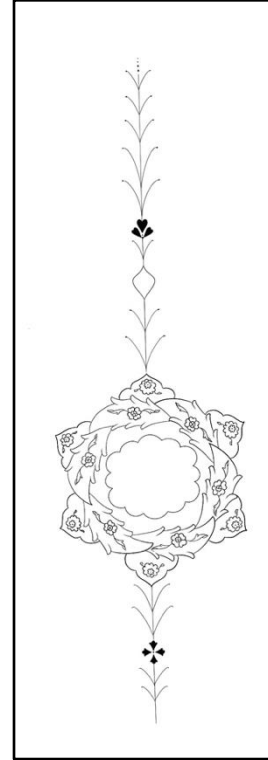
Fotoğraf 14: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Çizim 3: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

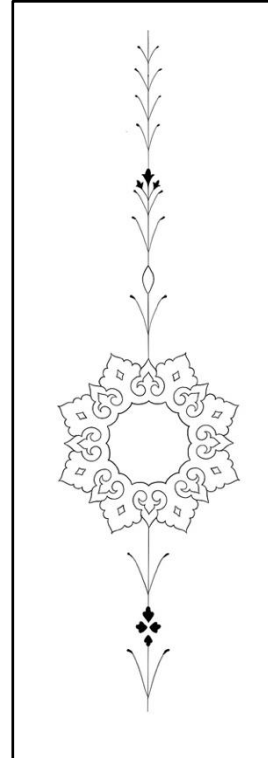
Fotoğraf 16: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Çizim 4: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Fotoğraf 17: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Secde Gülü

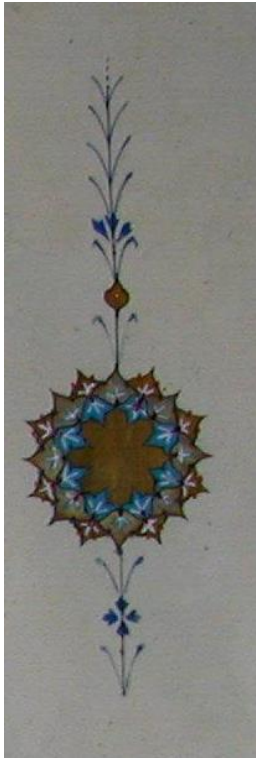
Çizim 5: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Secde Gülü

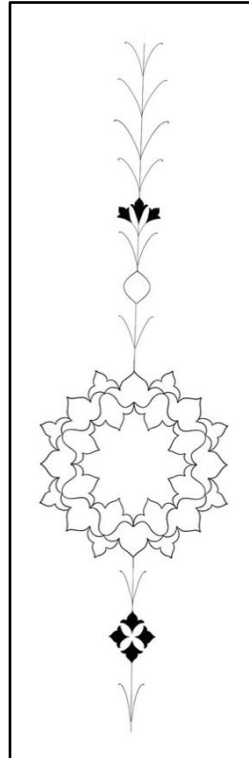
Fotoğraf 18: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Fotoğraf 19: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

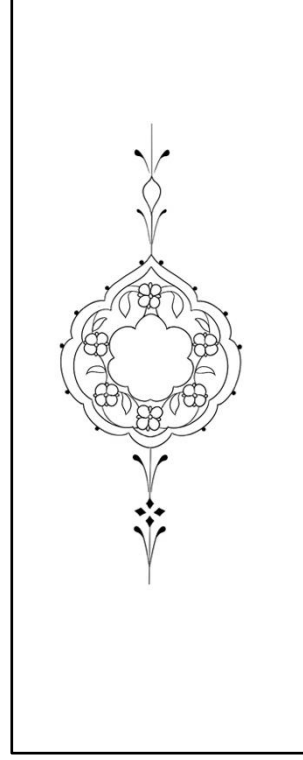
Fotoğraf 20: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Çizim 6: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Mushaf Gülü

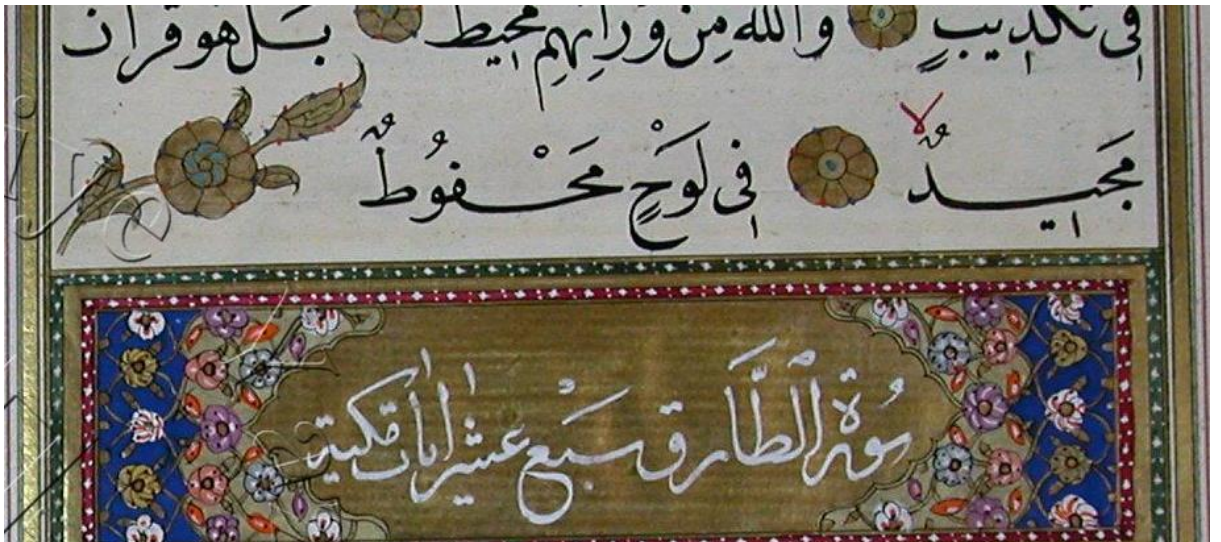
Fotoğraf 21: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Çizim 7: SYEK, Amcazade Hüseyin,
Envanter No: 00003, Hizip Gülü

Fotoğraf 22: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Nuh Sûresi 28. ayet durak süslemesi

Fotoğraf 23: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Buruc Sûresi 22. ayet sonu durak süslemesi

KATALOG 3

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Fatih

Envanter No: 00015

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Kadı İsmail b. Yusuf Kanlıcalı

Mushafın Yazım Tarihi: m.1674-1675/ h. 1085

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: İs mürekkebi, Lal mürekkebi

Tezhipli Bölümler: Serlevha sayfası, Sûre başları, Duraklar, Güller, Ferağ Kaydı

Mushafın Cilt Ölçüsü: 190x120 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 115x65 mm

Satır Sayısı: 17 satır

Sayfa Sayısı: 287 yaprak

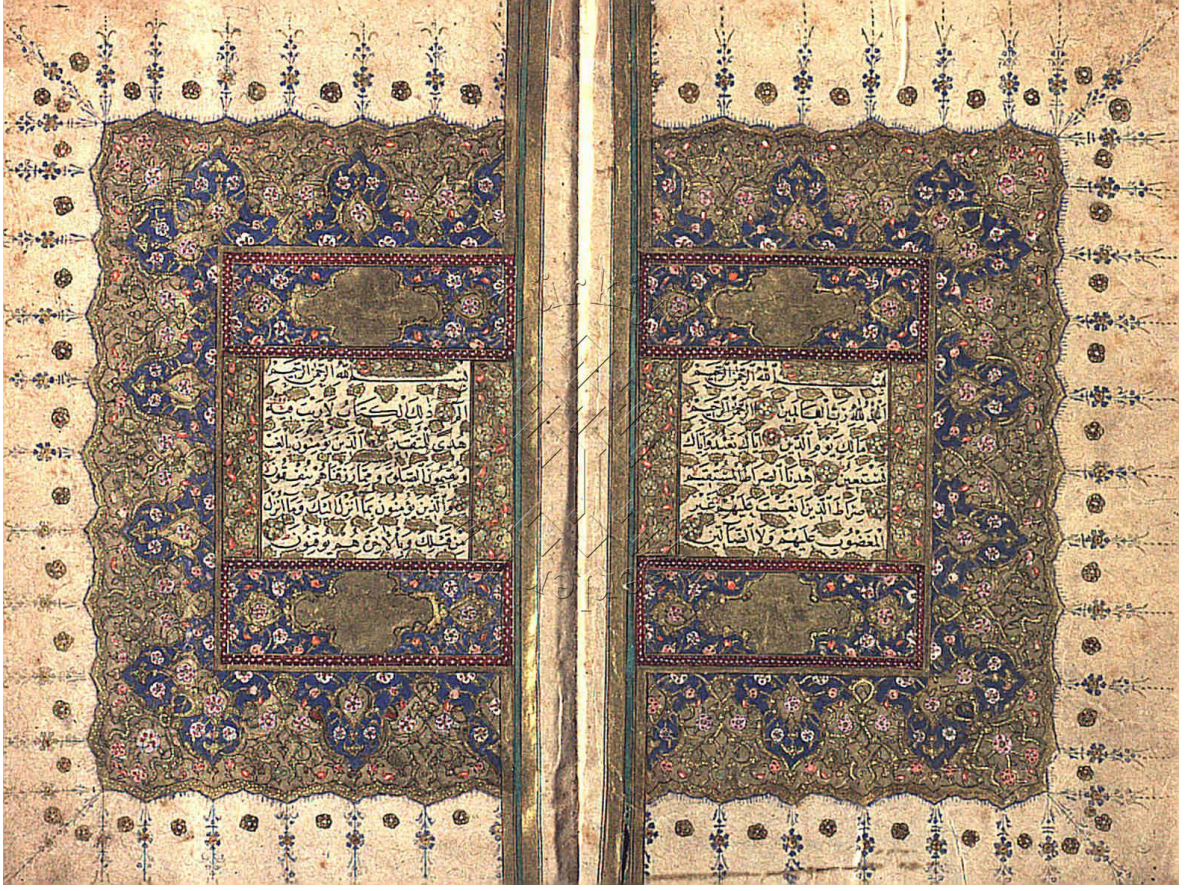
Açıklama: Serlevha sayfası tezyini açıdan oldukça temiz çalışılmıştır. Klasik tezhip üslûbuyla bezenen sayfanın hakimiyetinde altın ve lacivert renkler görölmektedir. Mushaf gülleri hatâyî ve penç motifleriyle tasarlanmış, içleri klasik tezhip ve münhanî kompozisyonlarla bezenmiştir. Mushafta toplam 11 farklı gül motifi kullanılmıştır. Güller 1/2 (Fotoğraf 29, 30 ve 32), 1/4 (Fotoğraf 38 ve 39), 1/5 (Fotoğraf 33), 1/6 (Fotoğraf 37), 1/8 (Fotoğraf 27, 28, 31, 35, 36, 37) simetriyle çoğaltılmıştır. İstisnai olarak Fotoğraf 34'te bulunan gülde döngüsel simetri uygulanmıştır. Güllerin içerisinde hangi gül işareti olduğunu gösteren bir yazı yoktur. Güllerde kullanılan renkler; kırmızı, yeşil, mavi, turuncu ve altın renkleridir. Farklı renklerde boyanmış fakat aynı tasarıma sahip olan güller başta farklı tasarım yanılgısı oluştursa da Fotoğraf 27 ve 28 incelendiğinde, Çizim 8'de göröldüğü üzere aynı tasarıma sahip oldukları görölmektedir. Bir diğör örnek ise Fotoğraf 35 ve 36'daki tasarımın Çizim 15'te görölen tasarımla aynı olduğudur.

Fotoğraf 24: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cilt Dış Alt Kap Sertâp ve Mıklep

Fotoğraf 25: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cilt Dış Üst Kap

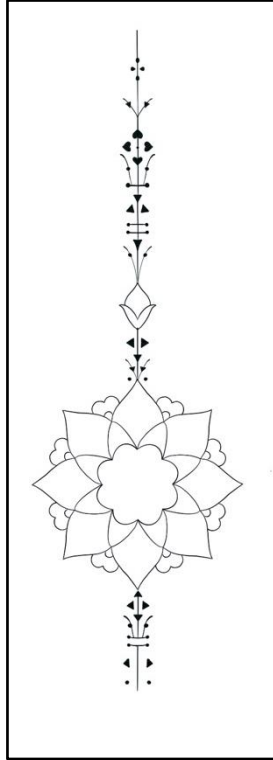
Fotoğraf 26: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 28: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Cüz Gülü

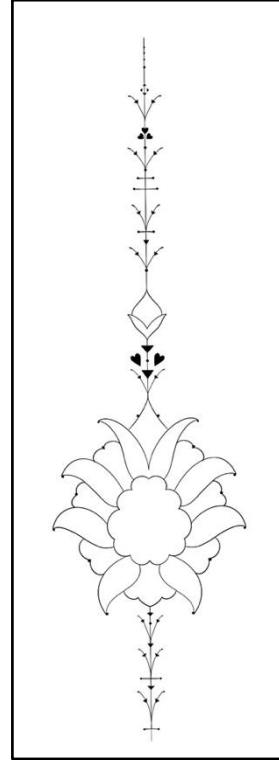
Fotoğraf 27: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Cüz Gülü

Çizim 8: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Cüz Gülü

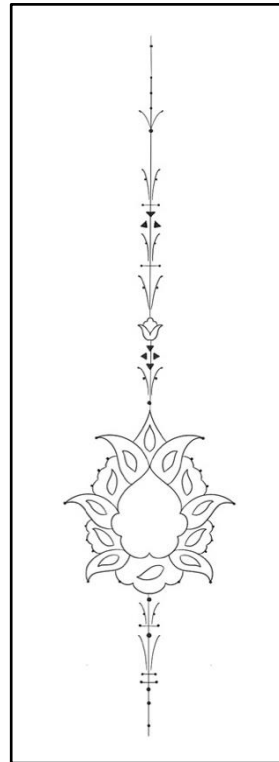
Fotoğraf 29: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Cüz Gülü

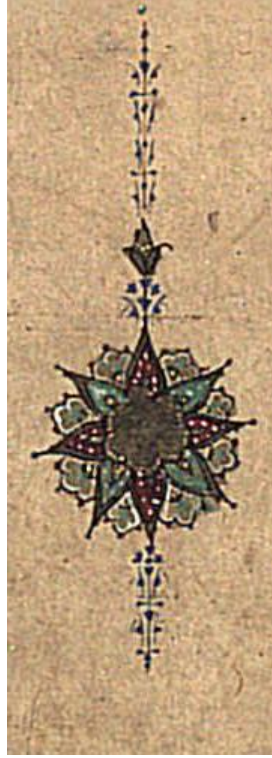
Çizim 9: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Cüz Gülü

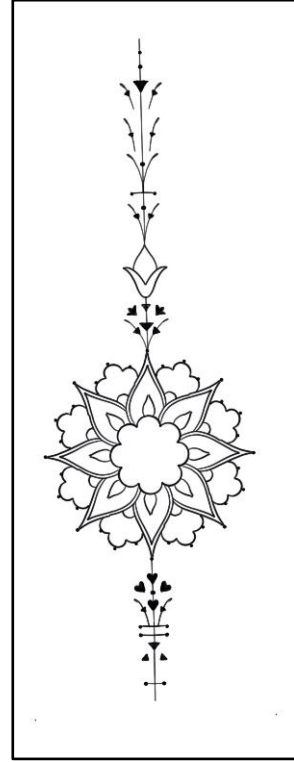
Fotoğraf 30: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Çizim 10: SYEK, Fatih, Envanter
No: 00015, Hizip Gülü

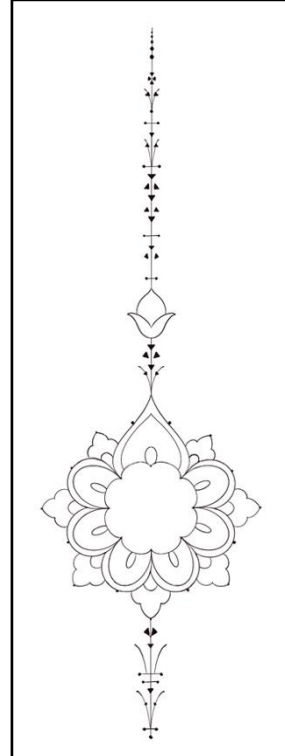
Fotoğraf 31: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Çizim 11: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

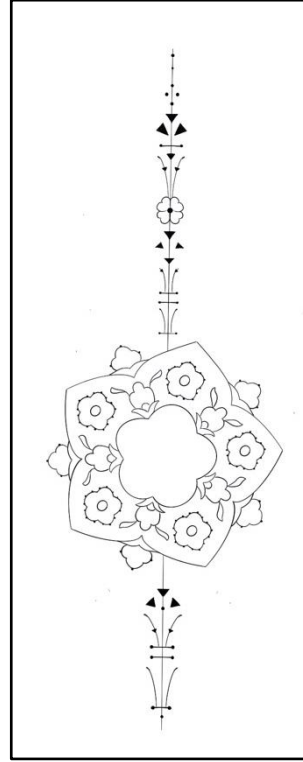
Fotoğraf 32: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Çizim 12: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

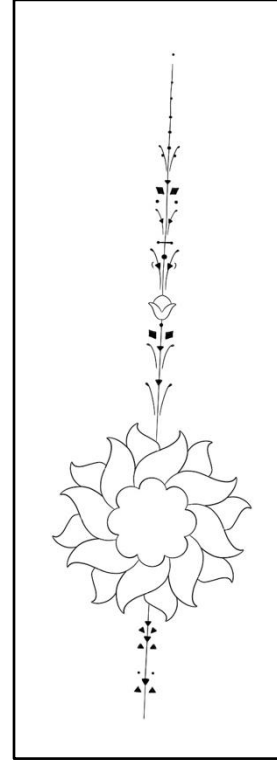
Fotoğraf 33: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Çizim 13: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Fotoğraf 34: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

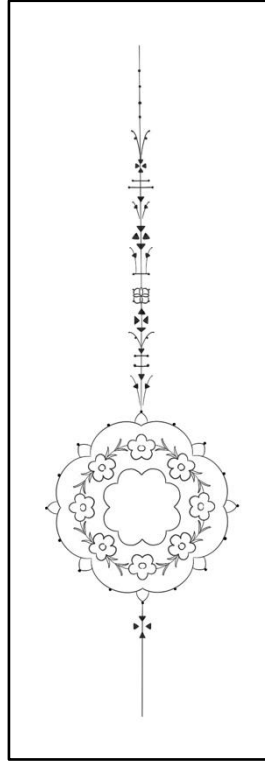
Çizim 14: SYEK, Fatih, Envanter
No: 00015, Mushaf Gülü

Fotoğraf 35: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

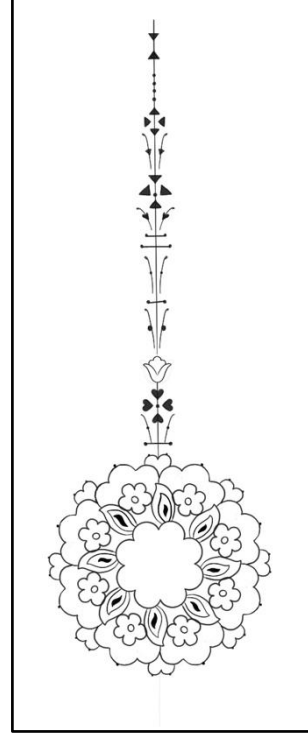
Fotoğraf 36:SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

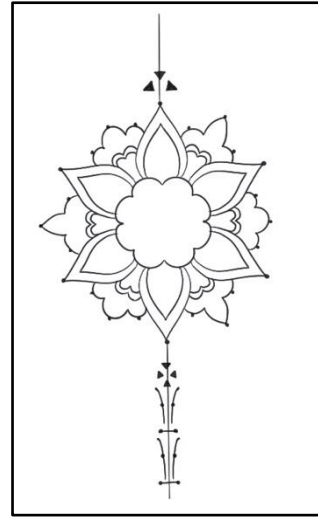
Çizim 15: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Fotoğraf 37: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hızır Gülü
ve Cüz Gülü

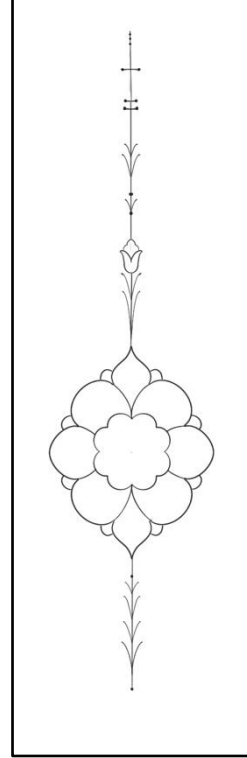
Çizim 17: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hızır Gülü

Çizim 16: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Cüz Gülü

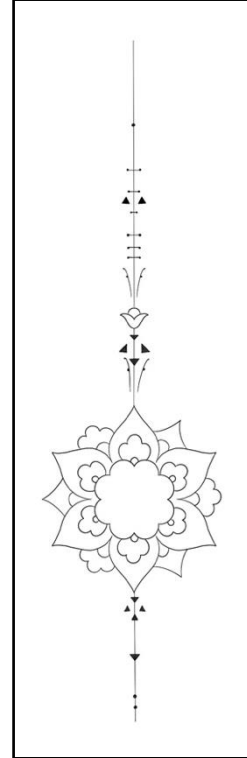
Fotoğraf 38: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

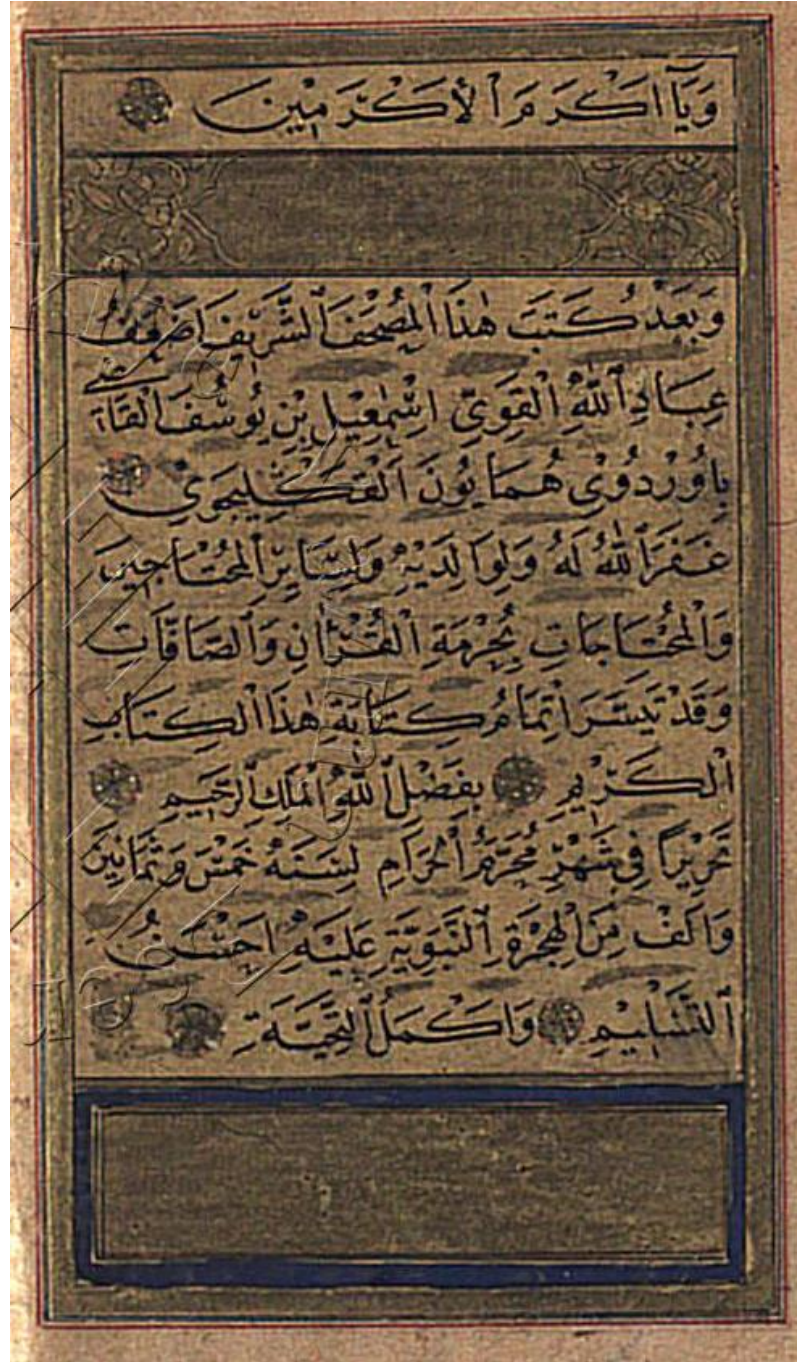
Çizim 18: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Fotoğraf 39: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Çizim 19: SYEK, Fatih,
Envanter No: 00015, Hizip Gülü

Fotoğraf 40: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Mushaf Ferağ Kaydı

KATALOG 4

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Fazıl Ahmed Paşa (Köprülü 1)

Envanter No: 00003

Eser Adı: Kur'ân- Kerîm

Hattat: Muhammed b. Mustafa

Mushafın Yazım Tarihi: m. 1617- h.1026

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Üstübeç mürekkebi, Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Sûre başları, Duraklar, Güller, Ferağ Kaydı

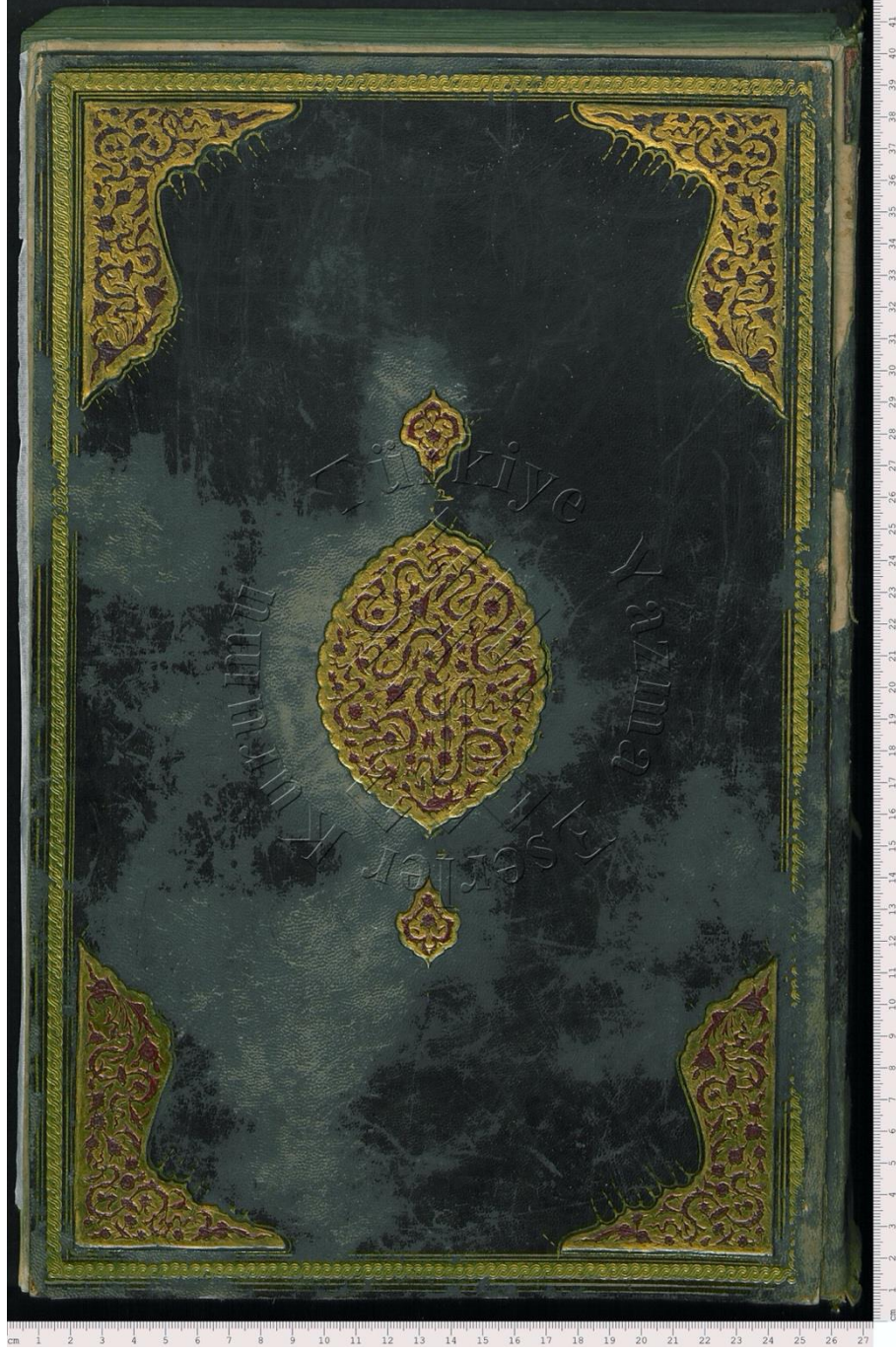
Mushafın Cilt Ölçüsü: 395x255 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 260x150 mm

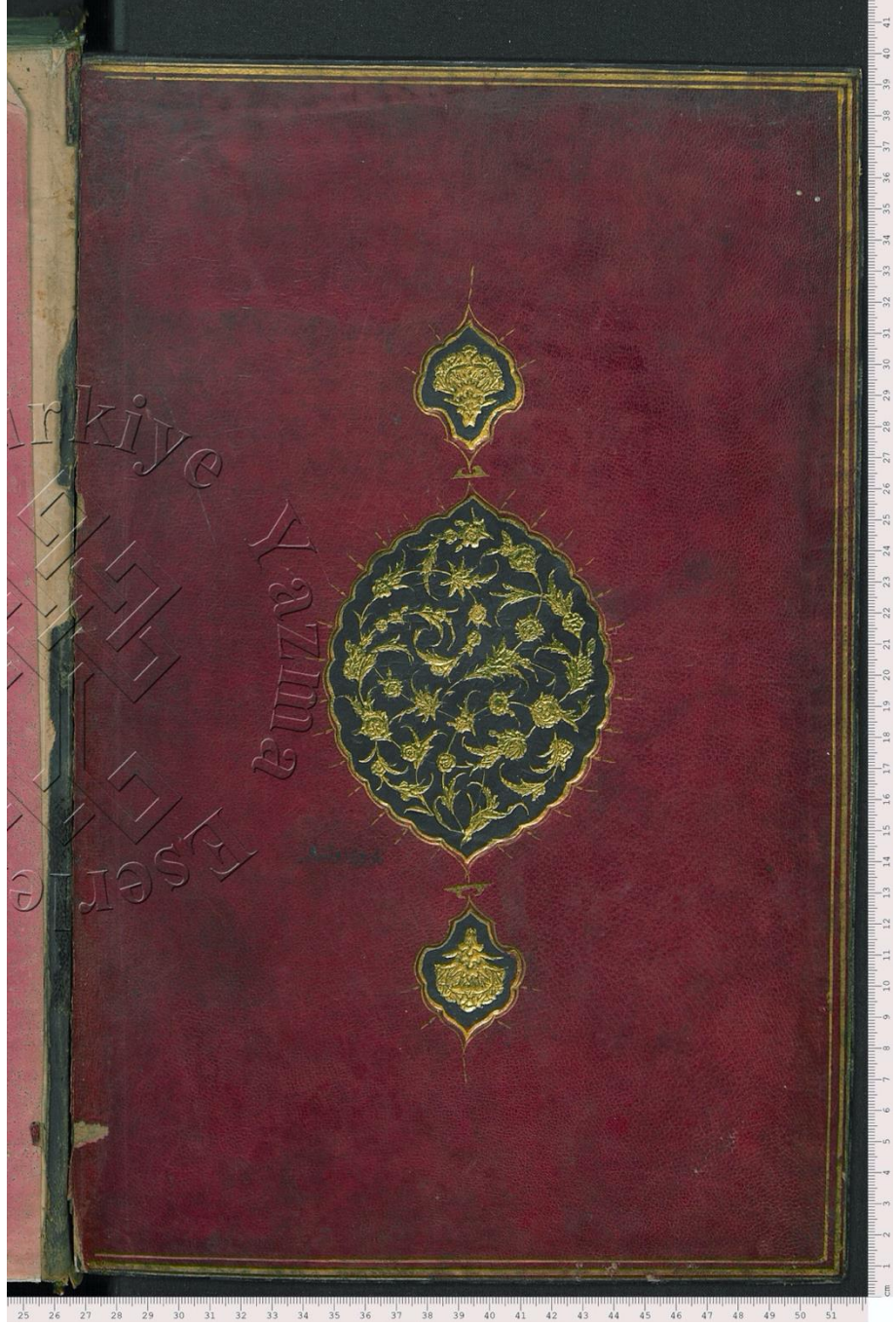
Satır Sayısı: 14 satır

Sayfa Sayısı: 370 yaprak

Açıklama: Mushaf, Abdullah Kırımî'nin talebesi hattat Muhammed b. Mustafa tarafından yazılmıştır. Serlevha sayfası klasik tezhip üslûbuyla tasarlanmıştır. Detaylı ve titizlikle işlenen sayfada altın ve lacivert renkler hakimdir. Serlevha sayfasında tığların olduğu alt bölümde her iki sayfada tuğra işareti vardır (Fotoğraf 43). Mushafta şeşhâne durak (Fotoğraf 43) ve toplam 4 farklı gül tasarımı kullanılmıştır. Mushafın geri kalanında da bu gül motiflerinin tekrarı görölmektedir. Güllerde kullanılan boyalar altın, lacivert ve kırmızı renklerdir. Hatâyî formunda tasarlanan güllerin 1/2 (fotoğraf 44 ve 45), 1/6 döngüsel (Fotoğraf 47) ve 1/8 döngüsel (Fotoğraf 46) simetri ile desenleri oluşturulmuştur. Güllerin ortasında bulunan ilgili kısma üstübeç mürekkebiyle isimleri yazılmıştır. Mushafta kullanılan güllerin her birinde aynı tığ motifinin kullanıldığını görölmektedir.

Fotoğraf 41: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Üst Dış Cilt Kap

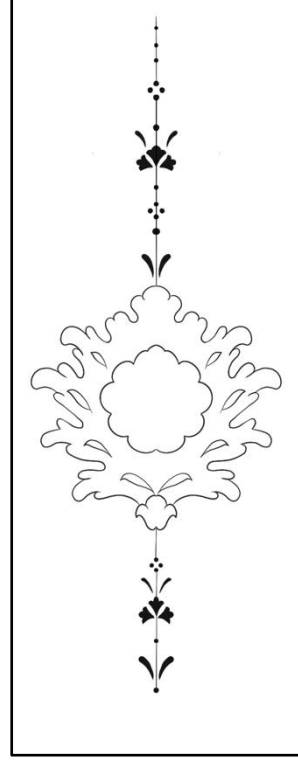
Fotoğraf 42: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Üst İç Cilt Kap

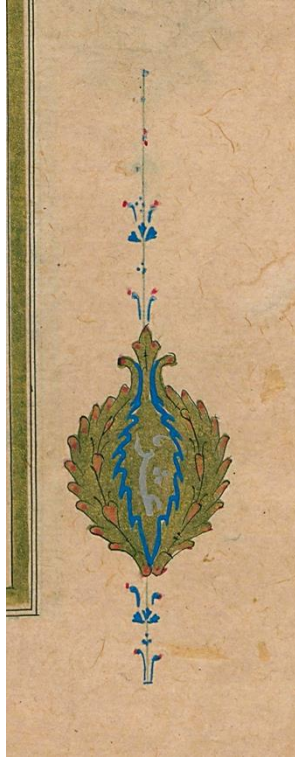
Fotoğraf 43: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Serlevha Sayfası

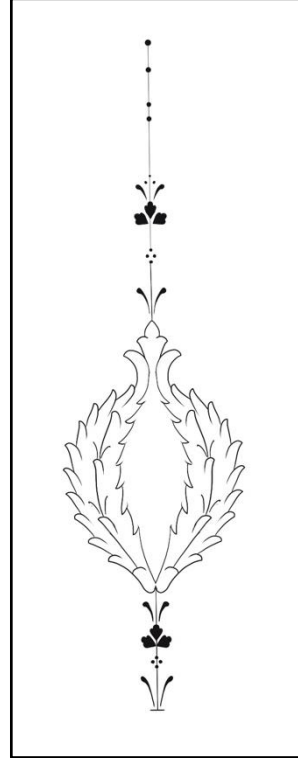
Fotoğraf 44: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

Çizim 20: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

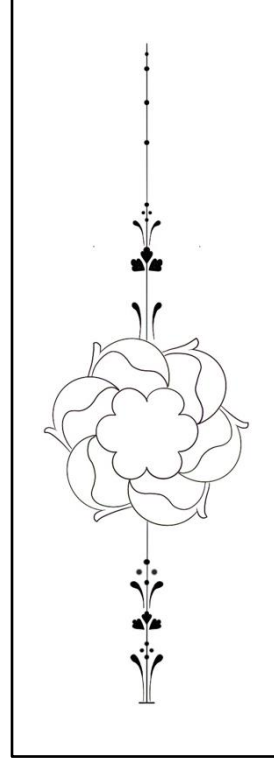
Fotoğraf 45: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

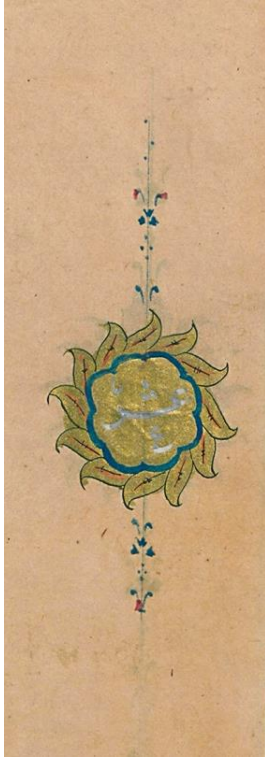
Çizim 21: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

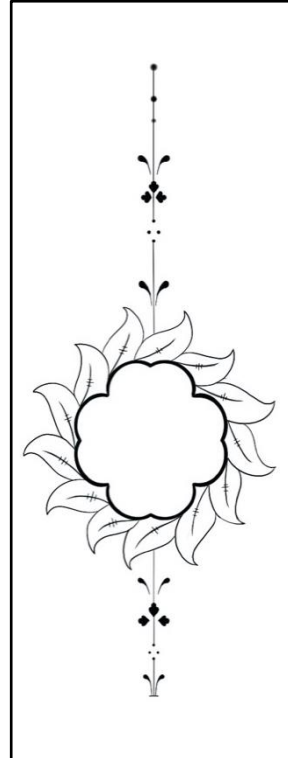
Fotoğraf 47: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

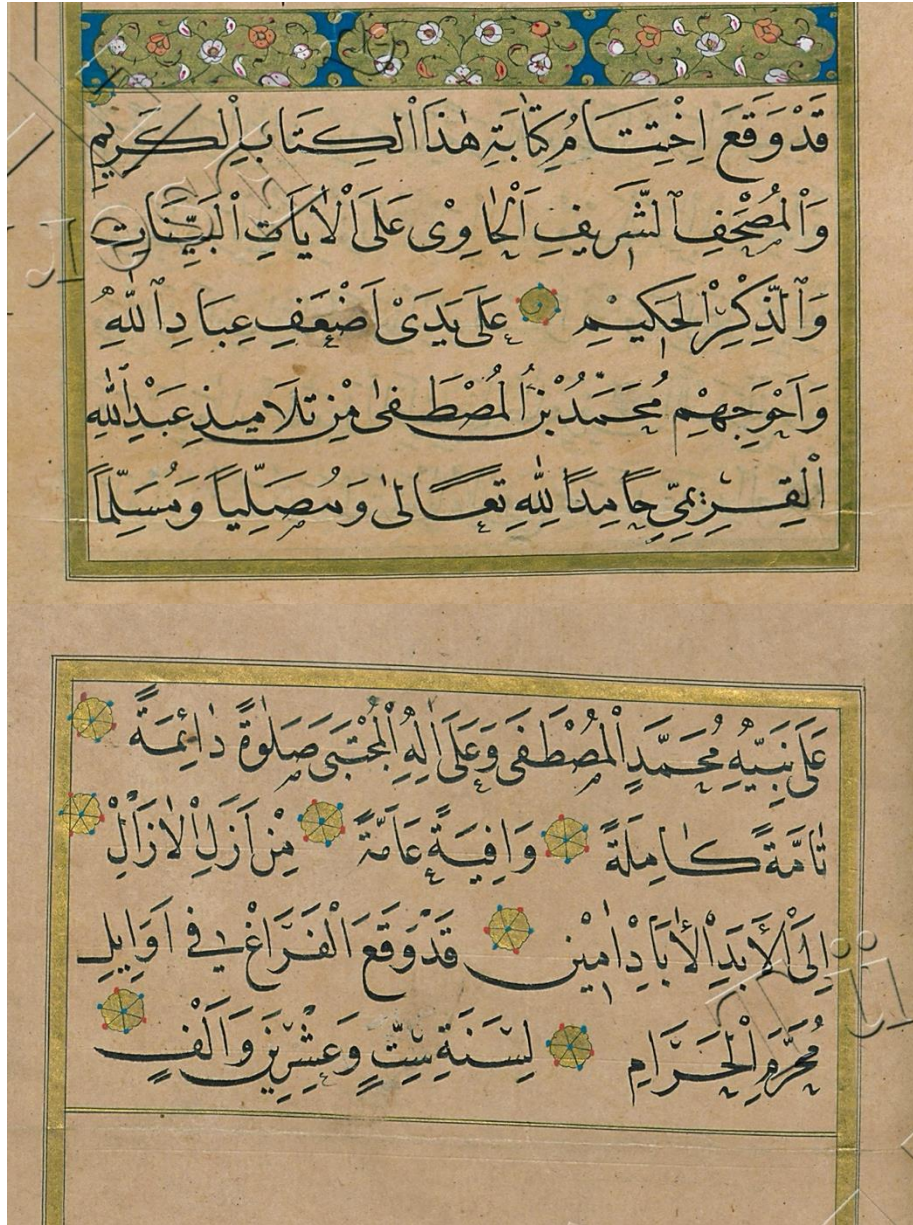
Çizim 23: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

Fotoğraf 46: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

Çizim 22: SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Aşere Gülü

Fotoğraf 48: SYEK, Fatih, Envanter No: 00015, Mushaf Ferağ Kaydı

KATALOG 5

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Hamidiye

Envanter No: 00011

Eser Adı: Kur'ân- Kerîm

Hattat: Hocaşade Mehmed

Mushafın Yazım Tarihi: m.1674-1675/ h.1085

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Üstübeç mürekkebi, Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Sûre başları, Duraklar, Güller, Ferağ Kaydı

Mushafın Cilt Ölçüsü: 285x190 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 195x115 mm

Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 293 yaprak

Açıklama: Serlevha, mushafın tezyini açıdan en süslü sayfasıdır (Fotoğraf 51). Klasik tezhipli bezenen sayfada altın ve lacivert renkler hakimdir. Mushaf gülleri hatâyî ve penç formunda tasarlanmıştır. Güllerin iç tasarımlarında ise klasik tezhip ve rûmî kompozisyonlar uygulanmıştır. Mushafta toplam 14 farklı gül motifi kullanılmıştır. Hizip, cüz ve secde işaretleri gül motifiyle gösterilmiştir. Güllerin çeşitleri üstübeç mürekkebiyle içlerindeki ilgili kısımlara yazılmıştır. Yalnızca aşere işareti Arapça yazıyla lal mürekkebiyle sayfa kenarında gösterilmiştir (Fotoğraf 52). Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nden alınan dijital fotoğraflardan güllerin boyutunun yaklaşık 11 cm olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 54). Mushaf gülleri; 1/2 (Fotoğraf 59, 62, 63, 69 ve 72), 1/4 (Fotoğraf 64 ve 65), 1/6 (Fotoğraf 54, 55, 56, 57, 58, 66, 67 ve 68), 1/8 (Fotoğraf 60 ve 61), 1/9 (Fotoğraf 71) ve 1/10 (Fotoğraf 70) ölçüde simetriler alınarak çoğaltılmıştır. Mushaf güllerinde kullanılan renkler ise oldukça çeşitlidir. Bu renkler lacivert, mavi, turkuaz, pembe, kırmızı, turuncu, yeşil, sarı ve son olarak altın rengidir. Fotoğraf 55, 56 ve 57'de görülen güllerin Çizim 26'daki tasarımıyla, Fotoğraf 60 ve 61'de

görülen güllerin Çizim 29'daki tasarımıyla, Fotoğraf 64 ve 65'teki tasarımın Çizim 31'dekiyle ve son olarak Fotoğraf 66 ve 67'de bulunan güllerin Çizim 32'deki tasarımıyla ortak oldukları tespit edilmiştir. Mushafta görülen bütün güllerde ortak tığ motifi kullanılmıştır. Duraklar ise şeşhane durak ile gösterilmiştir.

Fotoğraf 49: SYEK, Hamidiye Envanter No: 00011, Cilt Dış Üst Kap

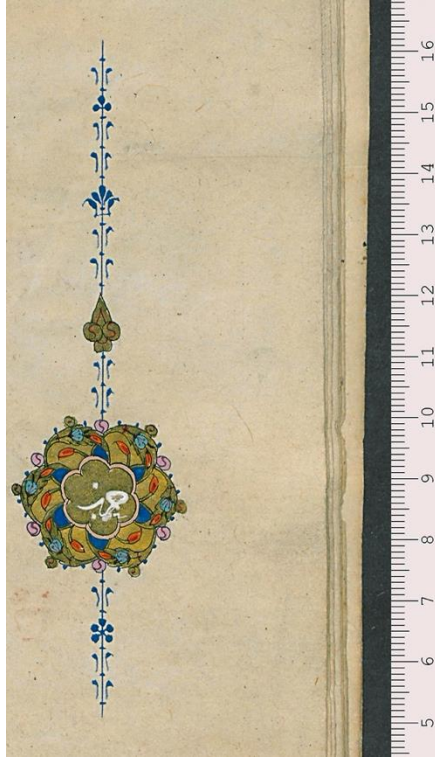
Fotoğraf 50: SYEK, Hamidiye Envanter No: 00011, Cilt Alt Kap Sertap ve Mıklep

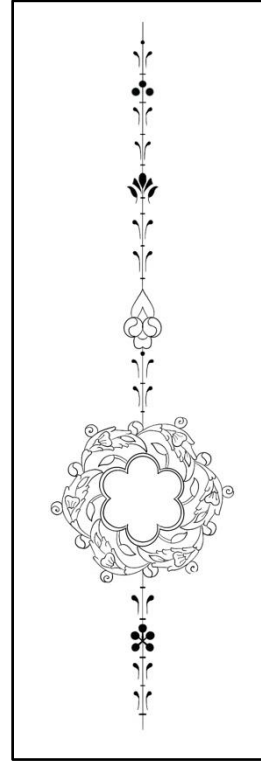
Fotoğraf 51: SYEK, Hamidiye Envanter No: 00011, Serlevha Sayfası

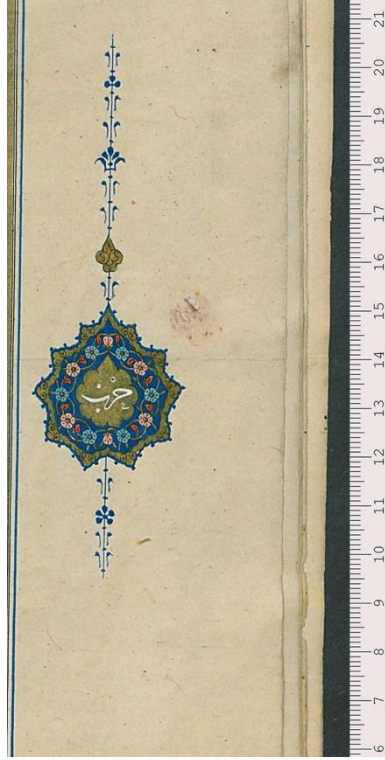
Fotoğraf 52: SYEK, Hamidiye Envanter No: 0001, Aşere İşareti ve Hizip Gülü

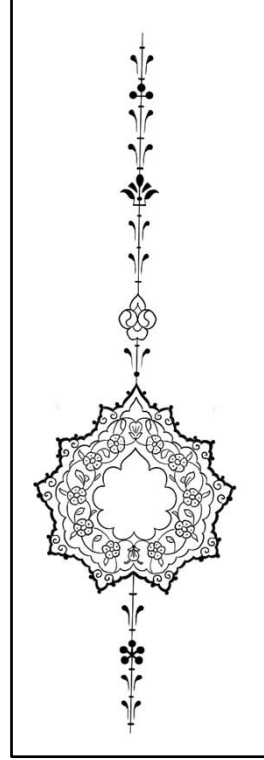
Fotoğraf 54: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Çizim 25: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

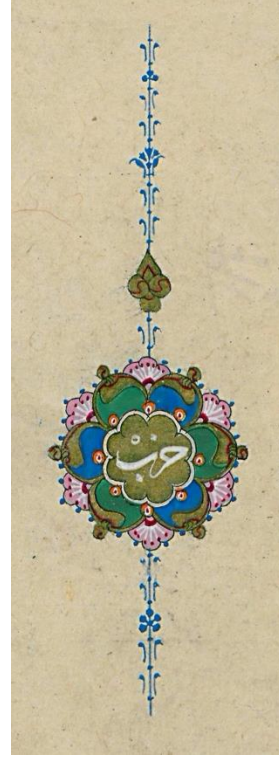
Fotoğraf 53: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

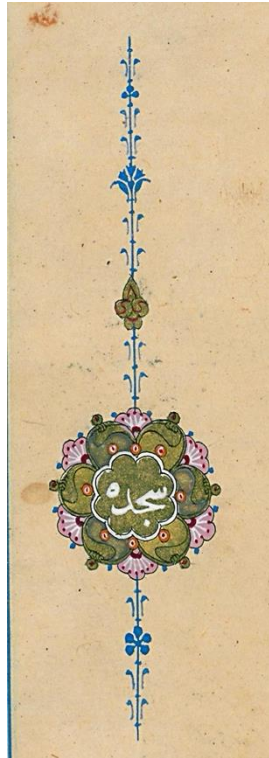
Çizim 24: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

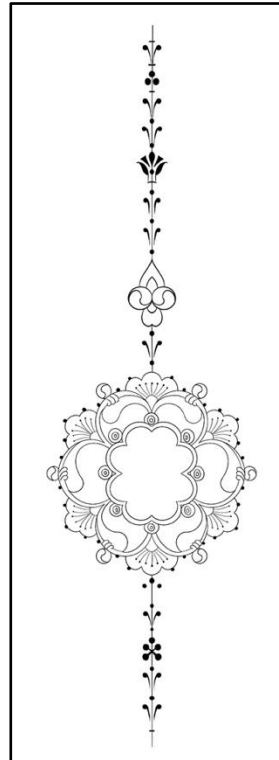
Fotoğraf 56: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

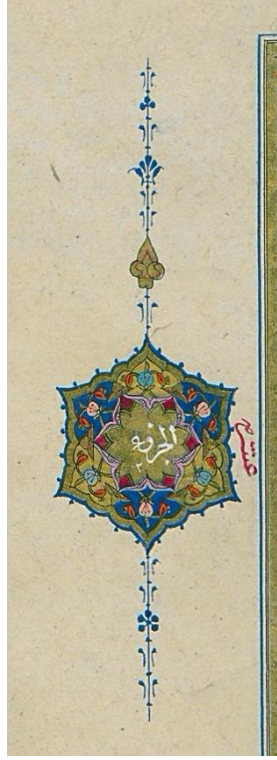
Fotoğraf 57: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

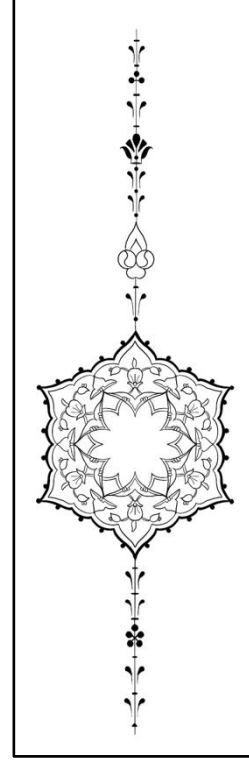
Fotoğraf 55: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Secde Gülü

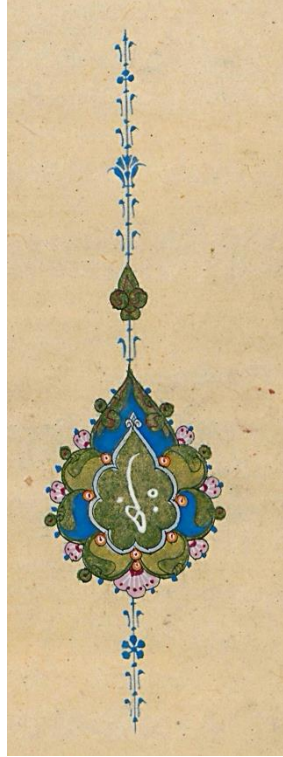
Çizim 26: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Secde Gülü

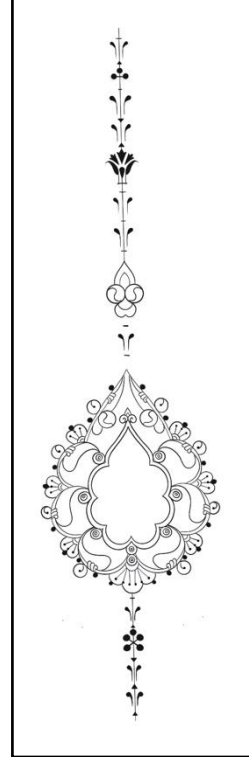
Fotoğraf 58: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Cüz Gülü

Çizim 27: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Cüz Gülü

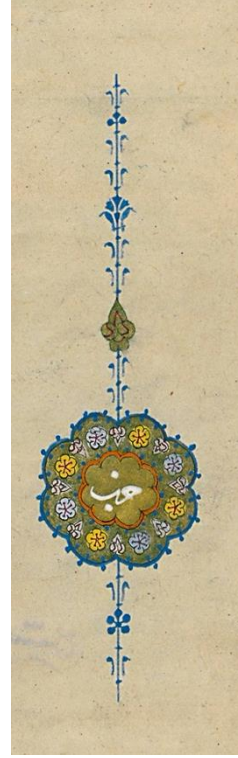
Fotoğraf 59: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

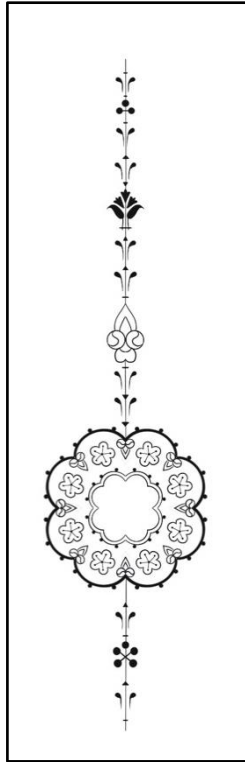
Çizim 28: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

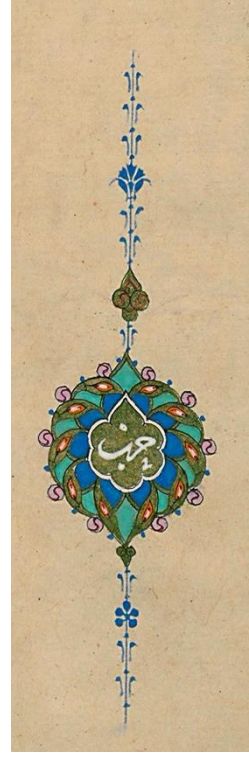
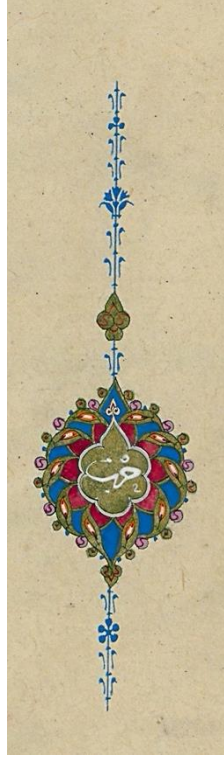
Fotoğraf 61: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Fotoğraf 60: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

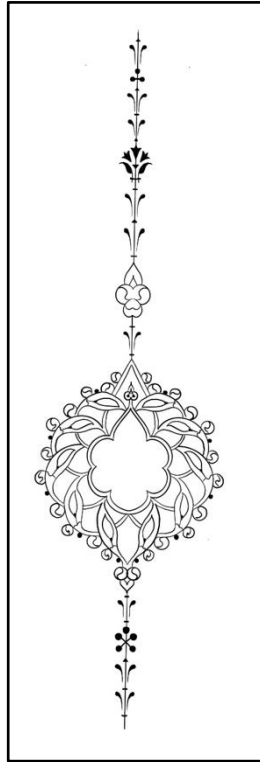

Çizim 29: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü

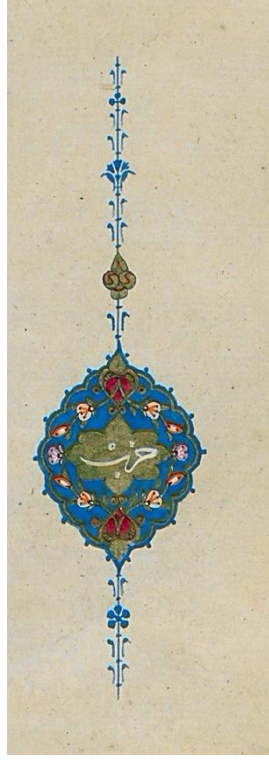

Fotoğraf 63: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Fotoğraf 62: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

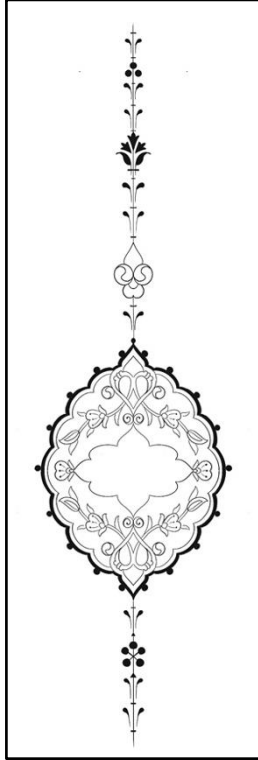
Çizim 30: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Fotoğraf 65: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Fotoğraf 64: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

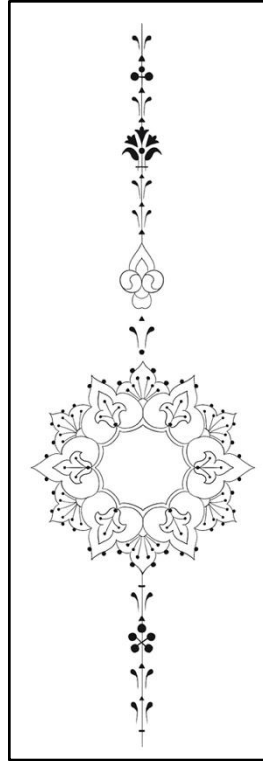
Çizim 31: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Hizip Gülü

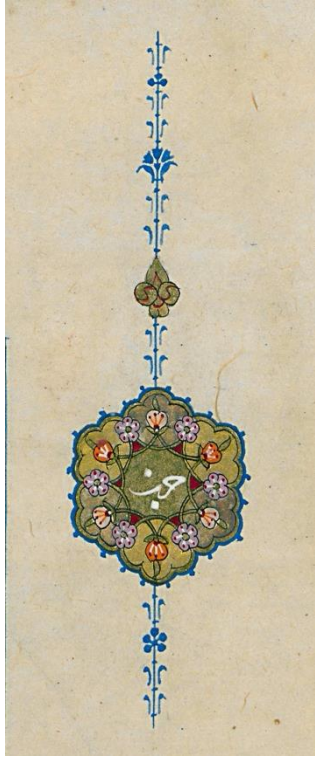
Fotoğraf 66: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Cüz Gülü

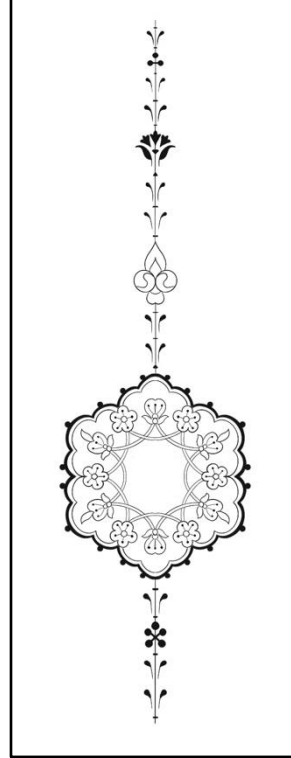
Fotoğraf 67: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Cüz Gülü

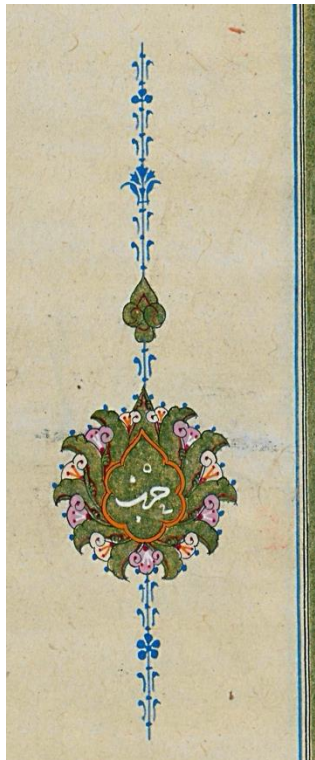
Çizim 32: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Cüz Gülü

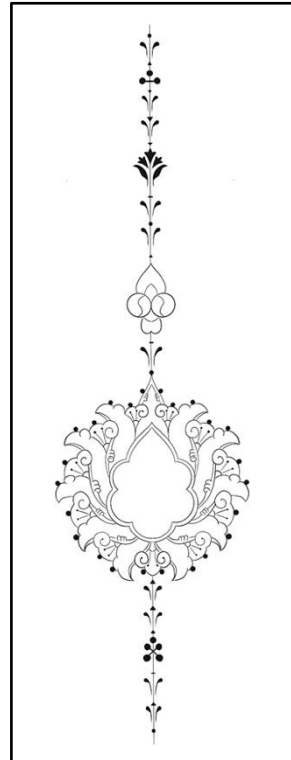
Fotograf 68: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

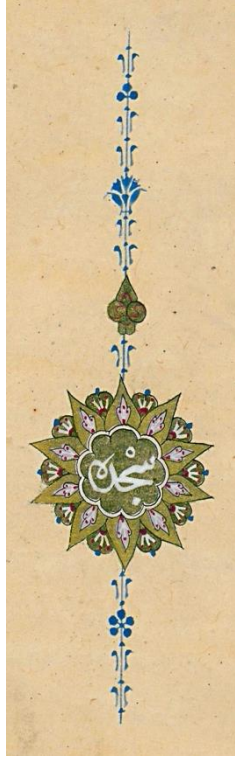
Çizim 33: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

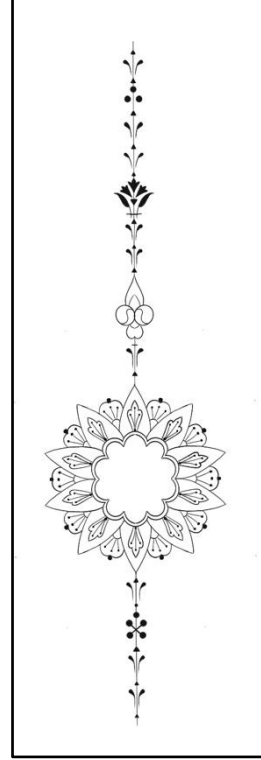
Fotograf 69: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

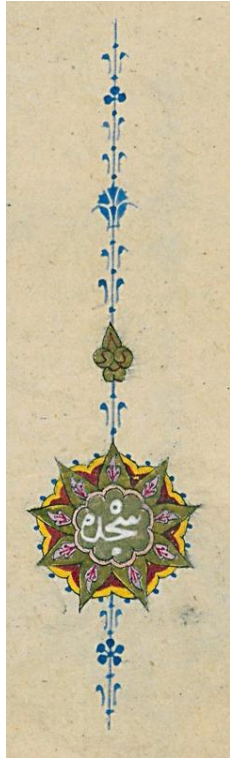
Çizim 34: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

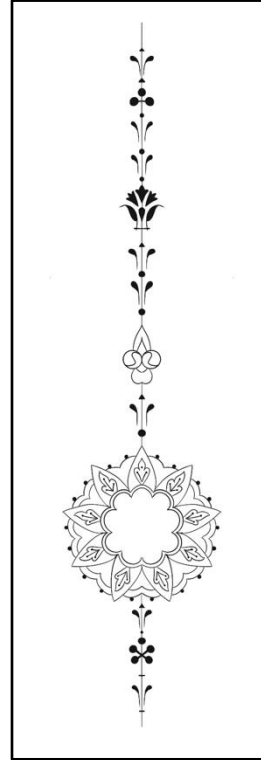
Fotoğraf 70: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Secde Gülu

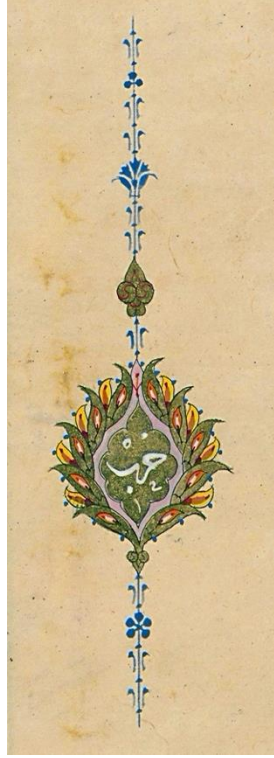
Çizim 35: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Secde Gülu

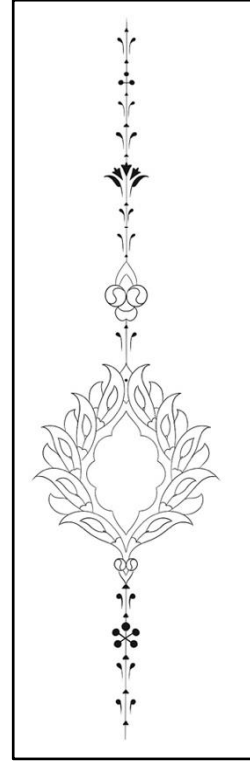
Fotoğraf 71: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Secde Gülu

Çizim 36: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Secde Gülu

Fotoğraf 72: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Çizim 37: SYEK, Hamidiye,
Envanter No: 00011, Hizip Gülü

Fotoğraf 73: SYEK, Hamidiye, Envanter No: 00011, Ferağ Kaydı

KATALOG 6

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Hüsrev Paşa

Envanter No: 00001

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Enderunlu Muhammed b. Yusuf

Mushafın Yazım Tarihi: m.1658-1659/ h.1069

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Üstübeç mürekkebi, Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Sûre başları, Duraklar, Güller, Ferağ Kaydı

Mushafın Cilt Ölçüsü: 215x145 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 154x80 mm

Satır Sayısı: 13 satır

Sayfa Sayısı: 409 yaprak

Açıklama: Klasik tezhip üslûbuyla bezenen serlevha sayfasında altın ve lacivert renkler hakimdir. Mushafın sûrebaşı tezhipleri (Fotoğraf 87), serlevha tezhibiyle uyumlu olarak klasik üslûpta bezenmiştir. Mushafta hatâyî ve penç motiflerinde tasarlanan 11 farklı gül deseni kullanılmıştır. Mushaf gülleri; 1/2 (Fotoğraf 75, 76, 79, 81, 82, 84 ve 85), 1/6 (Fotoğraf 77, 78 ve 80) ve 1/8 döngüsel (Fotoğraf 83) ölçüde simetrisi alınarak tasarlanmıştır. Güllerde altın, pembe, mavi, lacivert ve kırmızı renkler hâkim olarak kullanılmıştır. Yalnızca cüz ve secde işaretleri güllerle gösterilmiş, hizip işareti Arapça yazıyla (Fotoğraf 86) gösterilmiştir. Fotoğraf 77 ve 78'de görülen mushaf gülleri ortak tasarıma (Çizim 40) sahip oldukları halde farklı renklerde boyandığı için iki farklı motif gibi gözükmetedir. Mushafta görülen bütün mushaf güllerinde ortak tığ motifi kullanılmıştır.

Hüsrev Paşa koleksiyonuna ait mushafta bulunan mühür (Ek 5), Sultan Abdülmecidin Sadrazamı Hüsrev Paşa'ya (ö.1855) aittir (Ek 6). 1839 yılında Eyüp'teki Bostan iskelesine inşa ettirdiği kütüphanede bulunan bu mushaf ve diğer kitapları 1914

yılında Medresetü'l Mütessinin'e oradan da 1914 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Mushafta bulunan mühür ile mührün daha net gözüktüğü fotoğraf Ekler bölümünde gösterilmiştir. Hüsrev Paşa'nın mühüründe “*Bu çok mağfiret edici Rabbinin ikramına muhtaç olan vezirlerin şeyhi Mehmed Hüsrev kulunun -Allah onu korktuklarından kurtarsın- vakfettiği kitaplardandır*”¹¹⁹ manasına gelen Arapça şu ifadeler geçmektedir;

“*Mine'l- kütübi'l-leti vakafehâ el- abdü'l-fakir ila keremi rabbihi'l- Gafûr şeyhü'l- vüzera Mehmed Hüsrev Paşa encâhullâhu subhanehu mimma yehâf 127*”¹²⁰

¹¹⁹ Kurt vd., *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, 179.

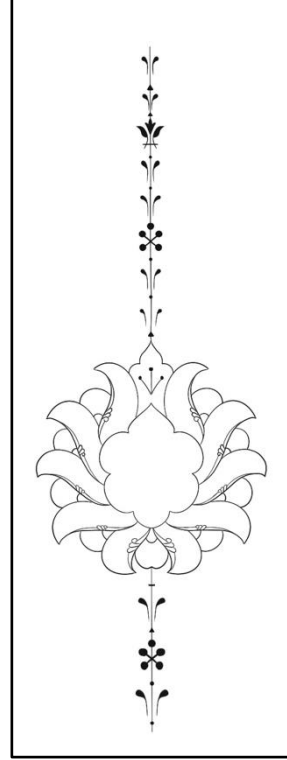
¹²⁰ Kurt vd., *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, 179.

Fotoğraf 74: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

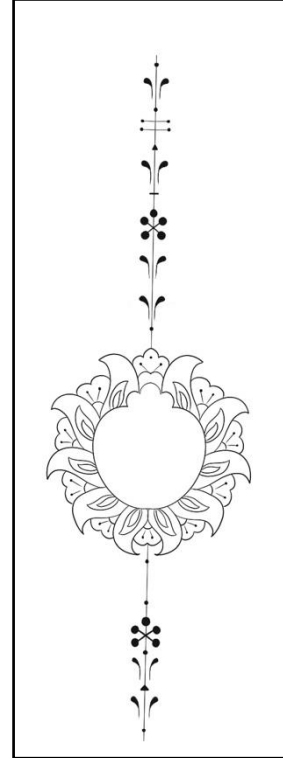
Fotograf 75: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 38: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

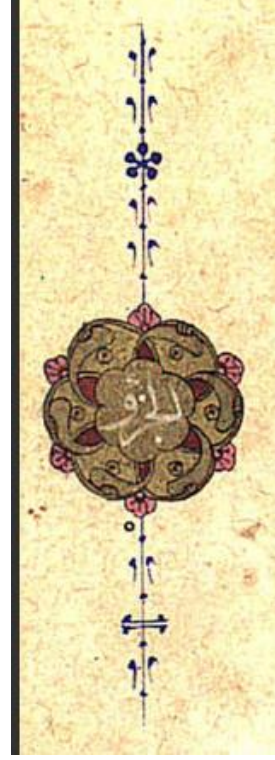
Fotograf 76: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

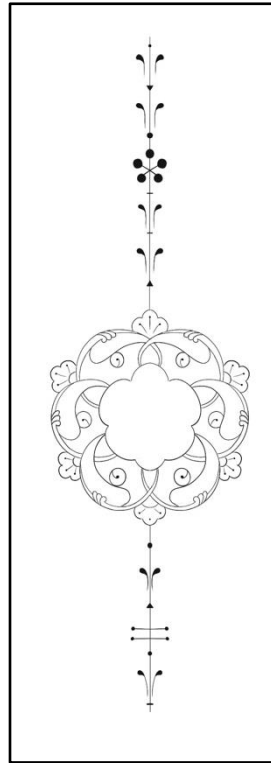
Çizim 39: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Fotoğraf 77: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

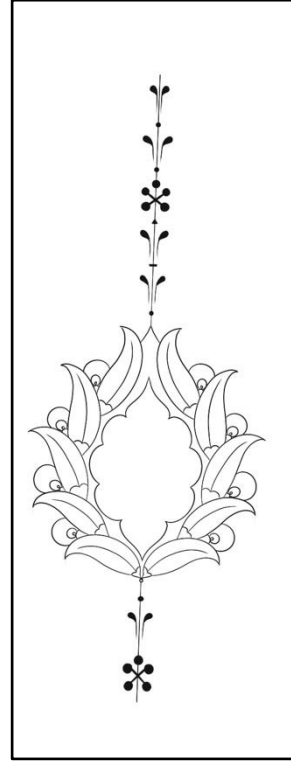
Fotoğraf 78: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 40: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Cüz Gülü

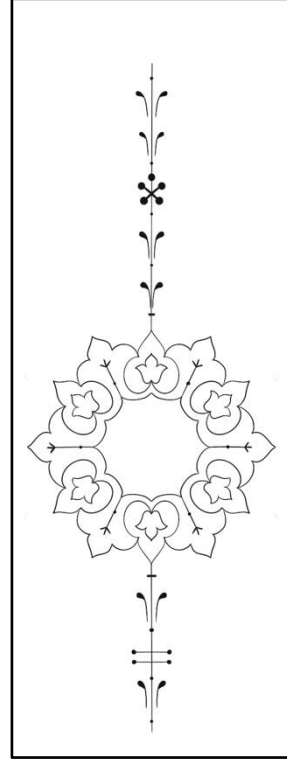
Fotograf 79: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 41: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

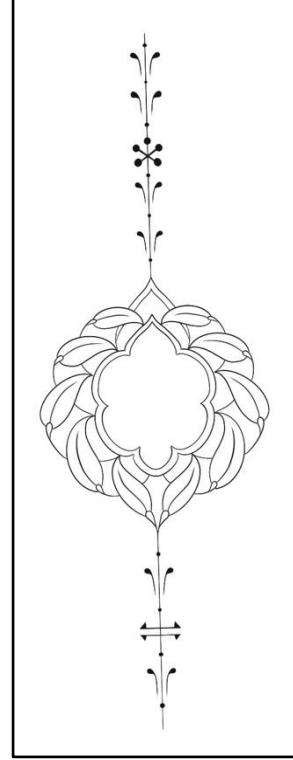
Fotograf 80: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 42: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

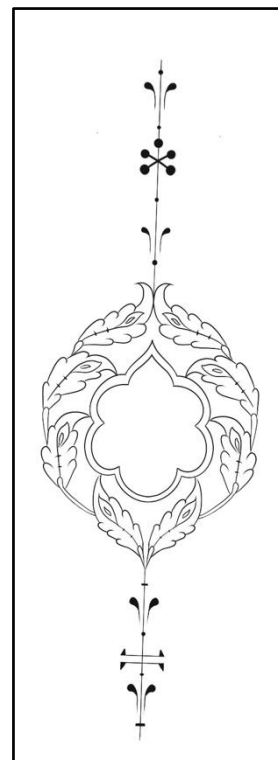
Fotoğraf 81: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 43: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

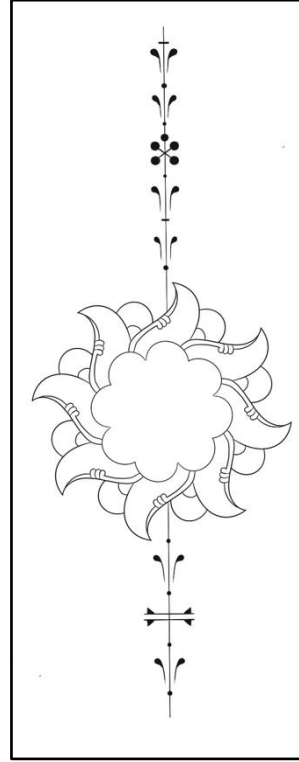
Fotoğraf 82: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Secde Gülü

Çizim 44: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Secde Gülü

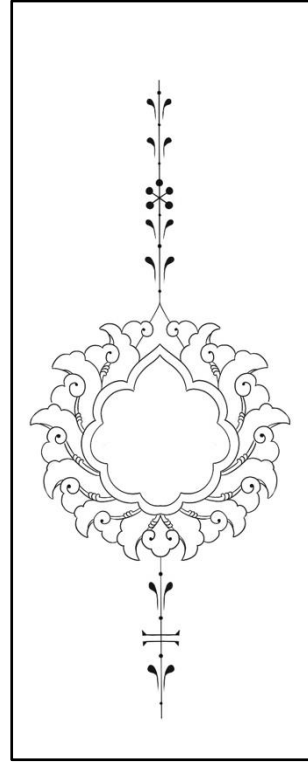
Fotoğraf 83: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 45: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Secde Gülü

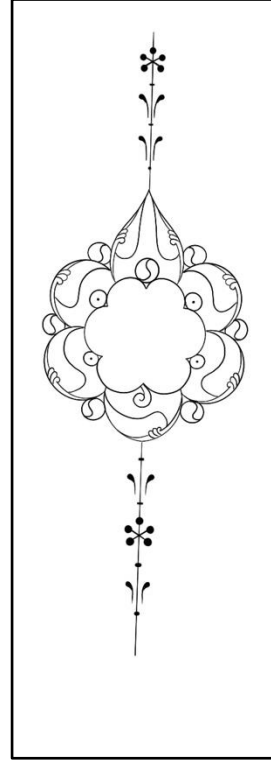
Fotoğraf 84: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Secde Gülü

Çizim 46: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Fotoğraf 85: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

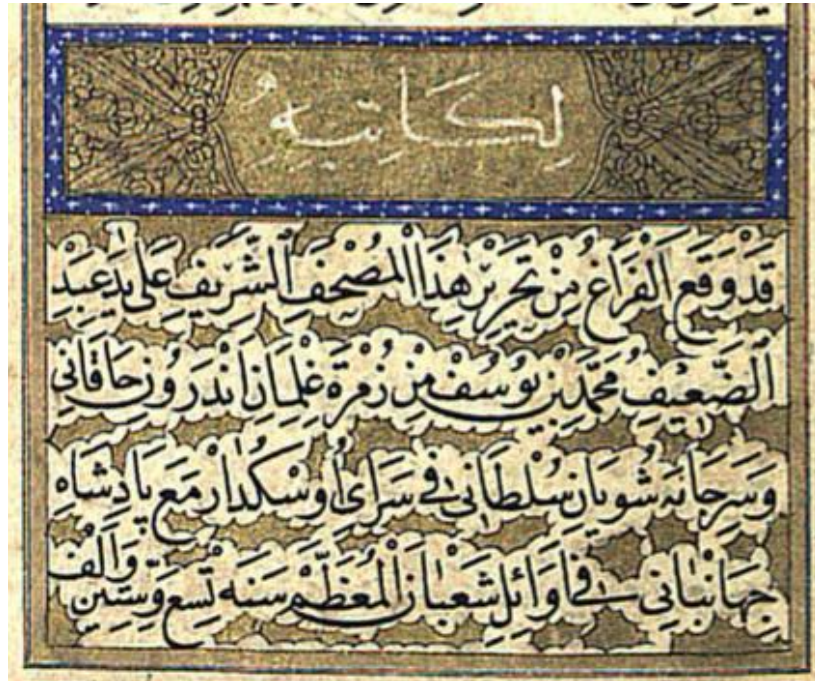
Çizim 47: SYEK, Hüsrev Paşa,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Fotoğraf 86: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Hizip İşareti

Fotoğraf 87: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Sürebaşı tezhibi

Fotoğraf 88: SYEK, Hüsrev Paşa, Envanter No: 00001, Ferağ Kaydı

KATALOG 7

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Kasidecizâde

Envanter No: 00001

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Ramazan b. İsmail

Mushafın Yazım Tarihi: m.1659-1660/ h.1070

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Üstübeç mürekkebi, Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Sûre başları, Duraklar, Güller

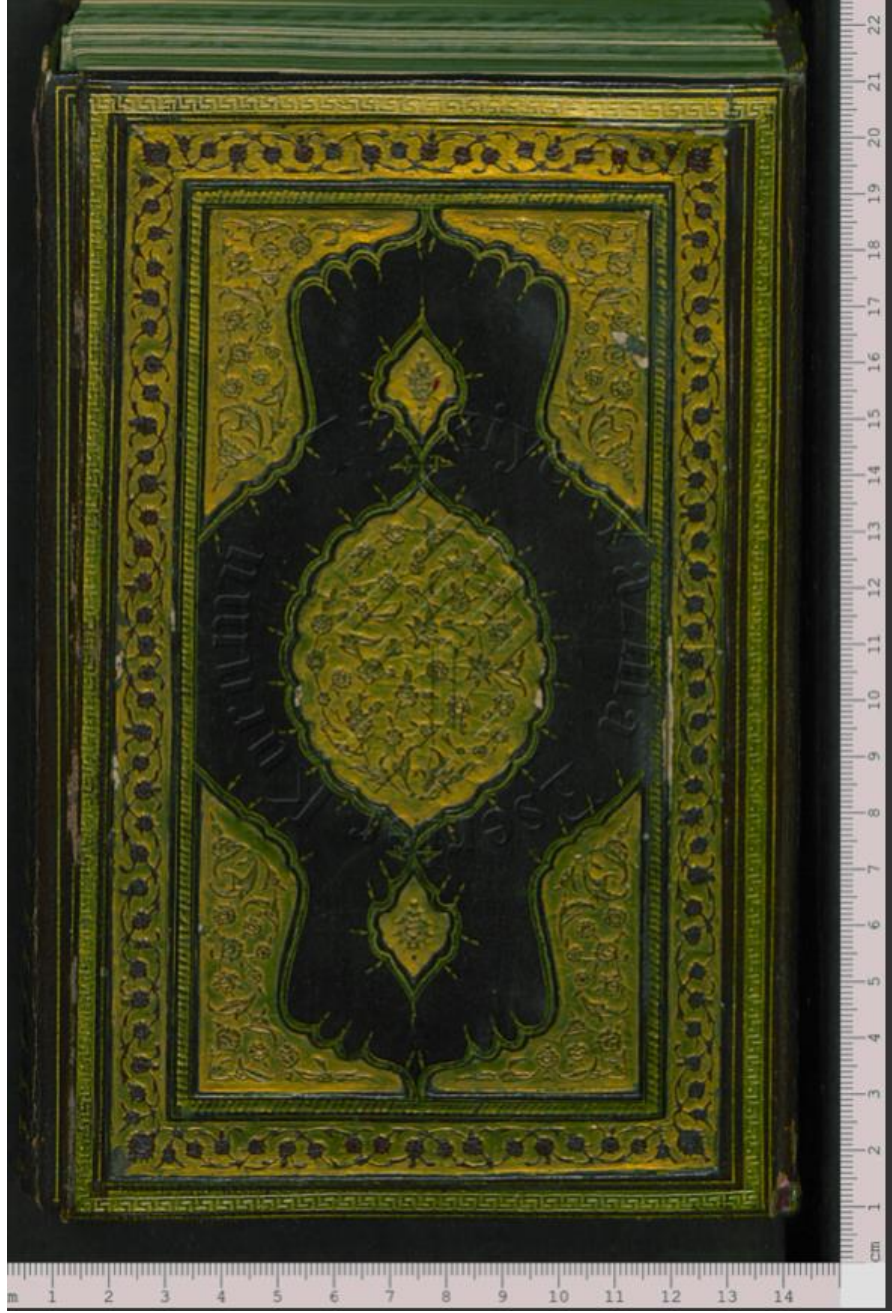
Mushafın Cilt Ölçüsü: 203x124 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 123x70 mm

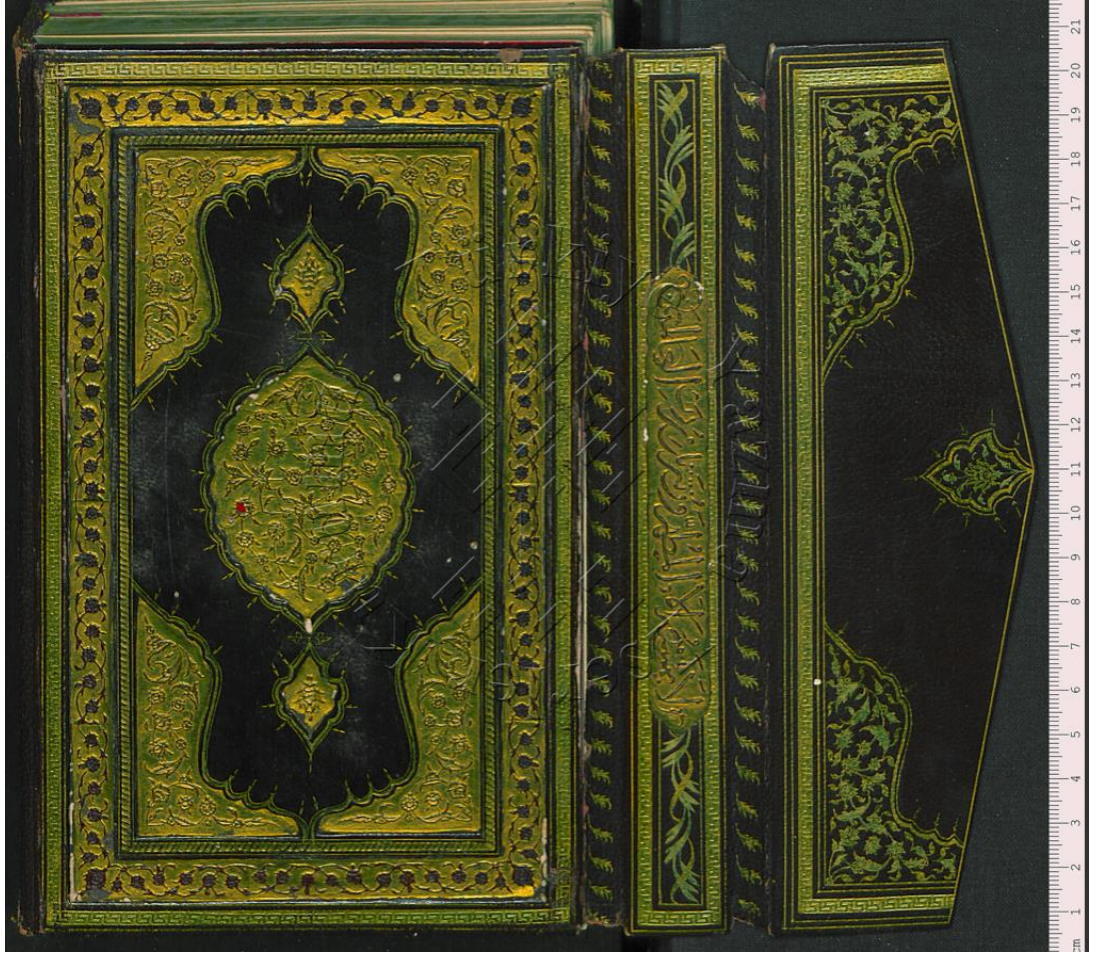
Satır Sayısı: 13 satır

Sayfa Sayısı: 404 yaprak

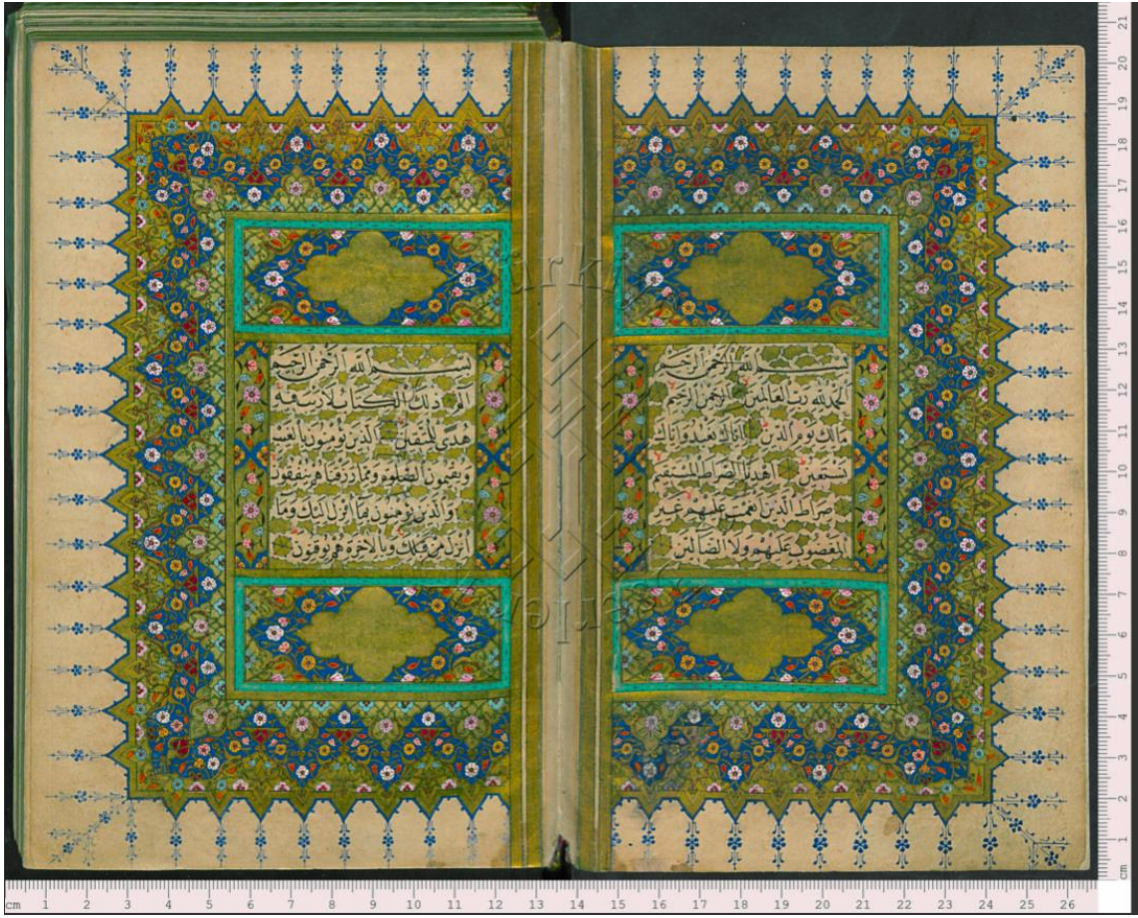
Açıklama: Mushafın tezyini açıdan en süslü sayfası serlevha sayfası olup klasik tezhip üslûbuyla bezenmiştir (Fotoğraf 91). Serlevha sayfasındaki sûrebaşı tezhibinin yazılarının unutulmuş olması muhtemeldir (Fotoğraf 91). Mushafta toplam 7 farklı tasarımda gül kullanılmıştır. Mushaf gülleri; 1/2 (Fotoğraf 93, 94, 97, 98, 99, 100), 1/6 (Fotoğraf 92 ve 95) ve 1/8 (Fotoğraf 96) ölçüde simetriler alınarak tasarlanmıştır. Güllerde çoğunlukla altın, mavi, lacivert ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Mushafta Fotoğraf 98, 99 ve 100'de görülen gül motifleri aynı desen kullanılmasına karşın farklı renklerdeki boyamasıyla değişik bir tasarım izlenimi vermektedir. Fakat Çizim 54'te görüldüğü üzere bu 3 motifin de tasarımları aynıdır. Cüz, hizip ve secde işaretleri güllerle gösterilmiş, aşere işareti ise Arapça yazıyla sayfa kenarında belirtilmiştir (Fotoğraf 95). Mushafta üstübeç mürekkebiyle yazılan gül çeşitlerinde, serlevha yazısında olduğu gibi yazılmayı unutulmuşlardır (Fotoğraf 92 ve 93). Güllerde kullanılan tığ motifleri bütün mushaf boyunca tekrar etmiştir.

Fotoğraf 89: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Cilt Dış Üst Kap

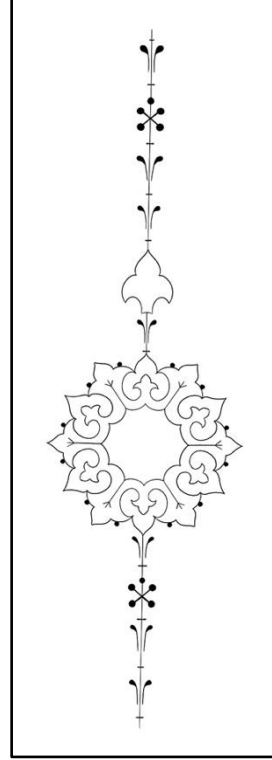
Fotoğraf 90 : SYEK, Kasidecizâde, Envanter No:00001, Cilt Dış Alt Kap Sertâp ve Miklep

Fotoğraf 91: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

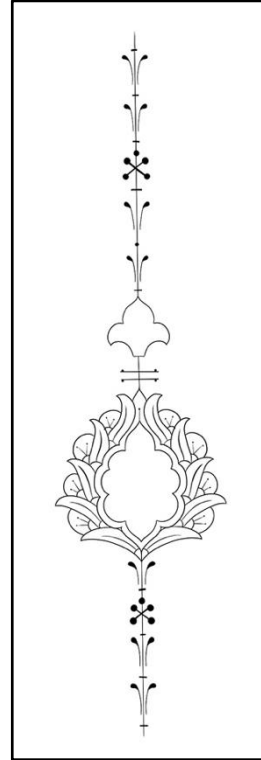
Fotoğraf 92: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 48: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

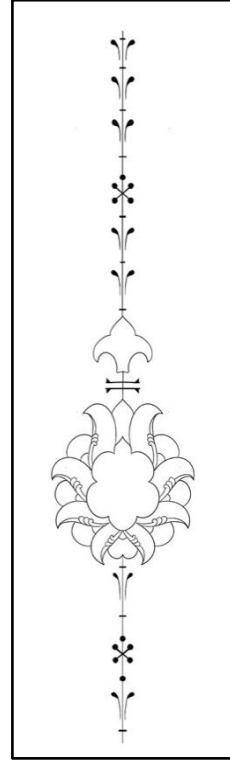
Fotoğraf 93: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 49: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

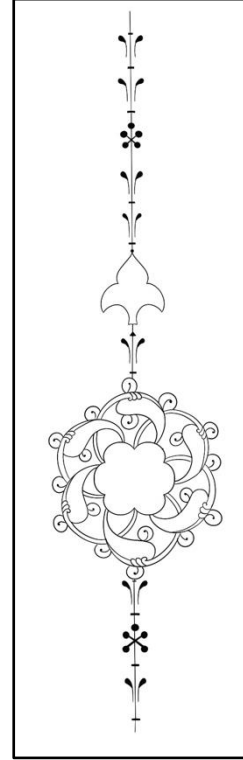
Fotoğraf 94: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Hizip Gülü

Çizim 50: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

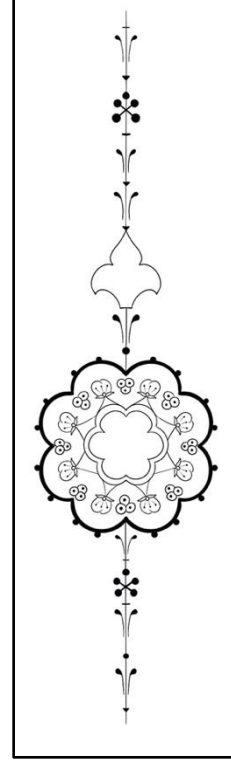
Fotoğraf 95: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

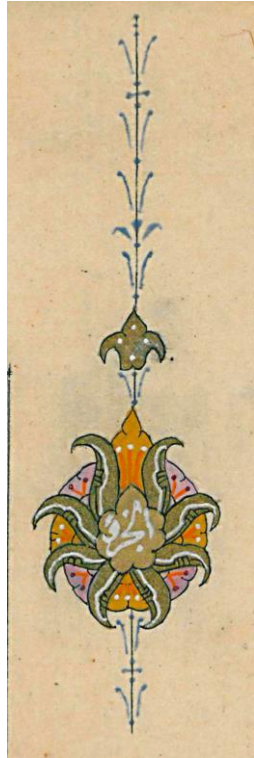
Çizim 51: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

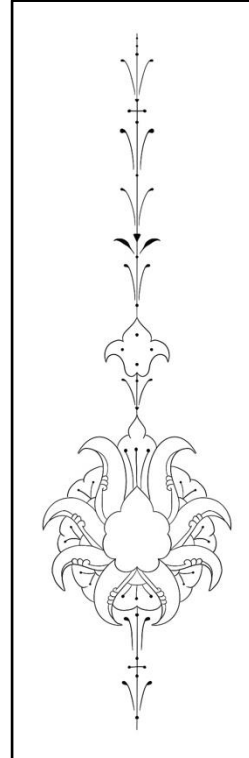
Fotoğraf 96: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Hizip Gülü

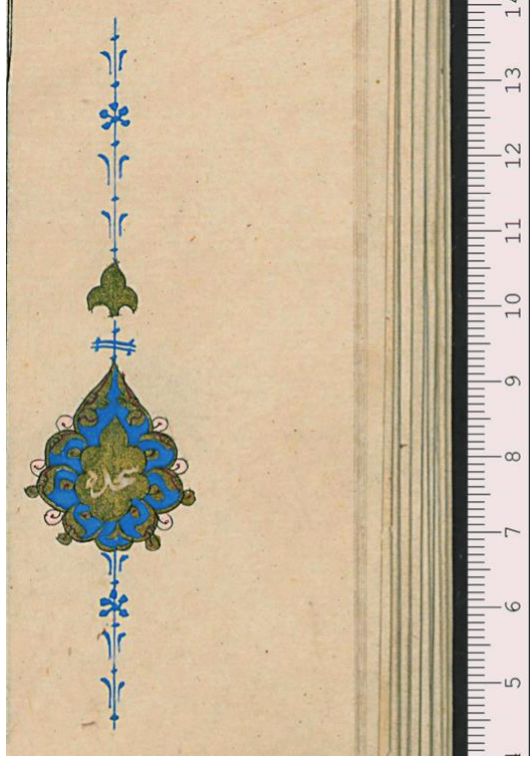
Çizim 52: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Mushaf Gülü

Fotoğraf 97: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

Çizim 53: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Mushaf Gülü

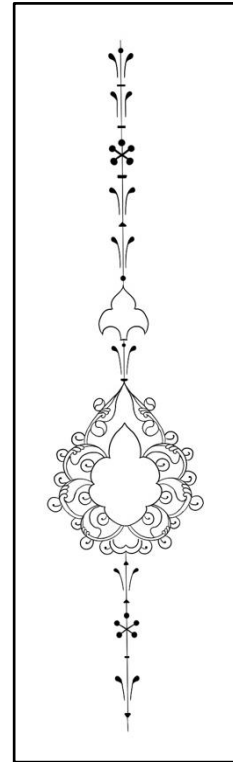
Fotoğraf 99: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Cüz Gülü

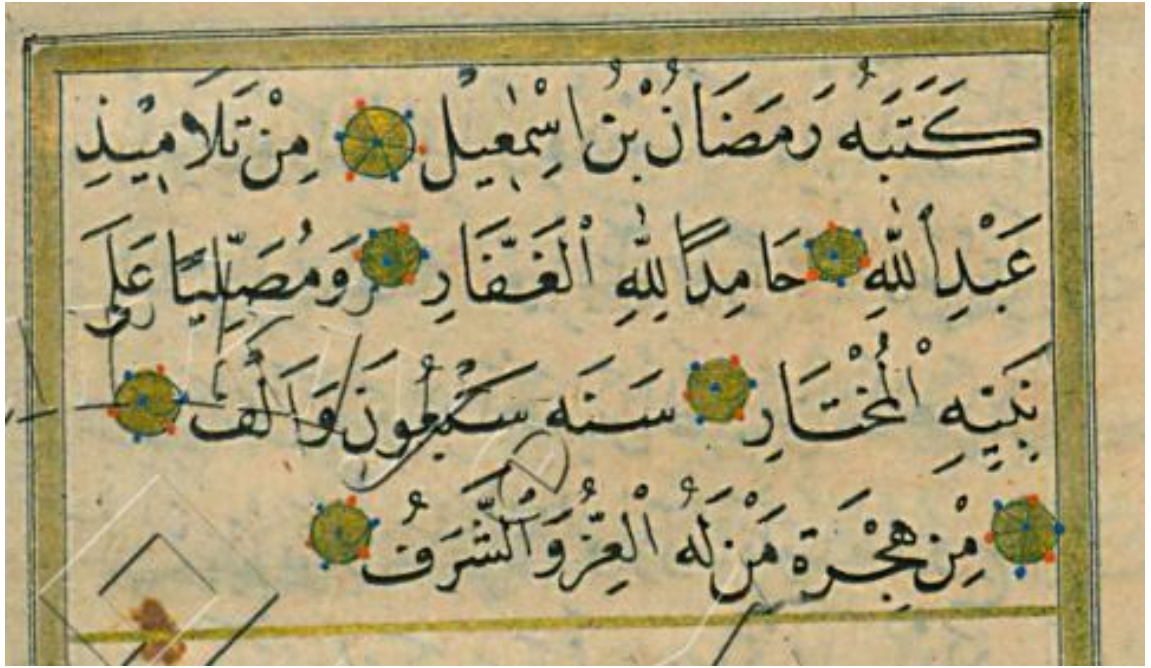
Fotoğraf 98: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Secde Gülü

Fotoğraf 100: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Secde Gülü

Çizim 54: SYEK, Kasidecizâde,
Envanter No: 00001, Mushaf Gülü

Fotoğraf 101: SYEK, Kasidecizâde, Envanter No: 00001, Ferağ Kaydı

KATALOG 8

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Kılıç Ali Paşa

Envanter No: 00010

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Mustafa Hulisi

Mushafın Yazım Tarihi: m.1671-1672/ h.1082

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lâl mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Güller

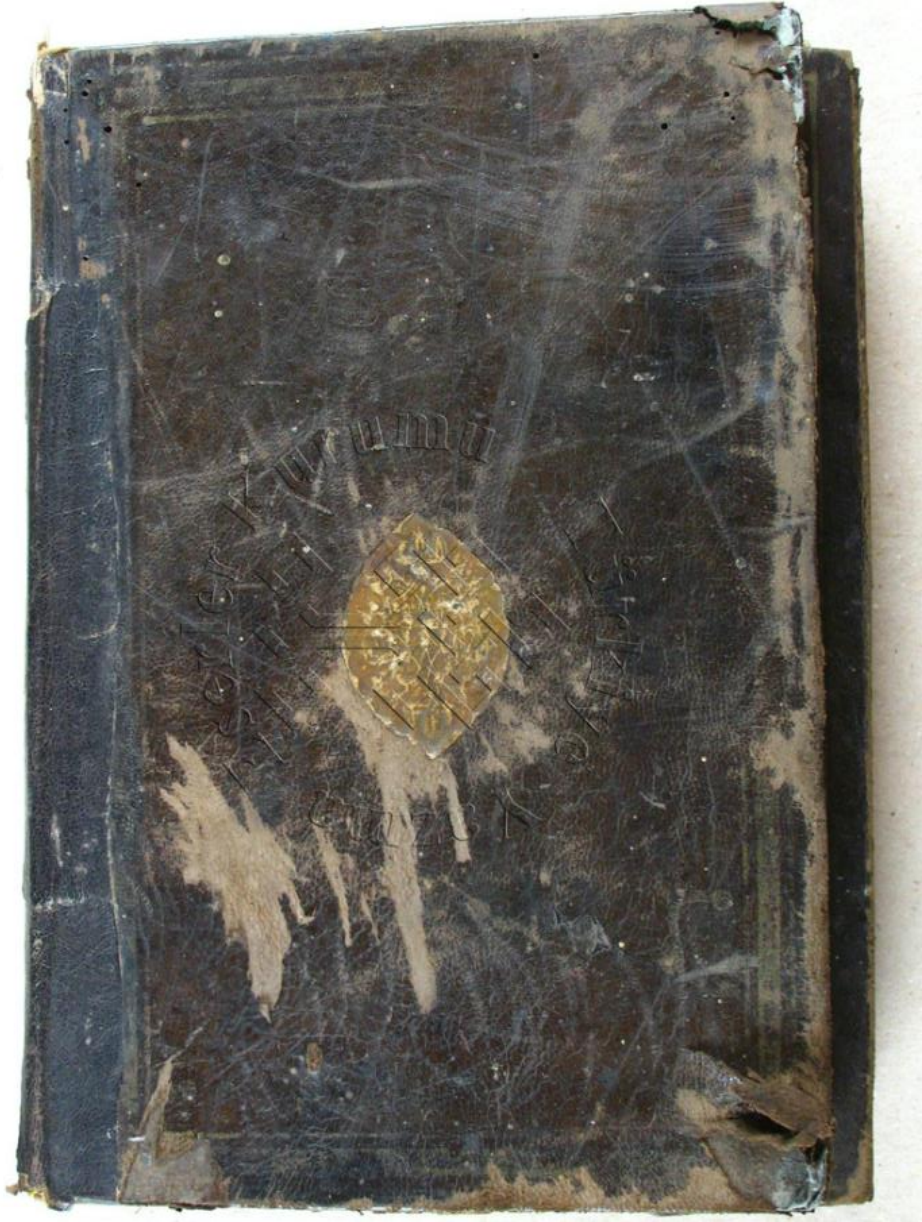
Mushafın Cilt Ölçüsü: 240x159 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 163x87 mm

Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 306 yaprak

Açıklama: Mushafın serlevha sayfası (Fotoğraf 103) ve mushaf gülleri (Fotoğraf 100) tezhiplenmiştir. Mushafta farklı olarak Ali İmran sûresinin başında (Fotoğraf 105) çiçek motifi bulunmaktadır.

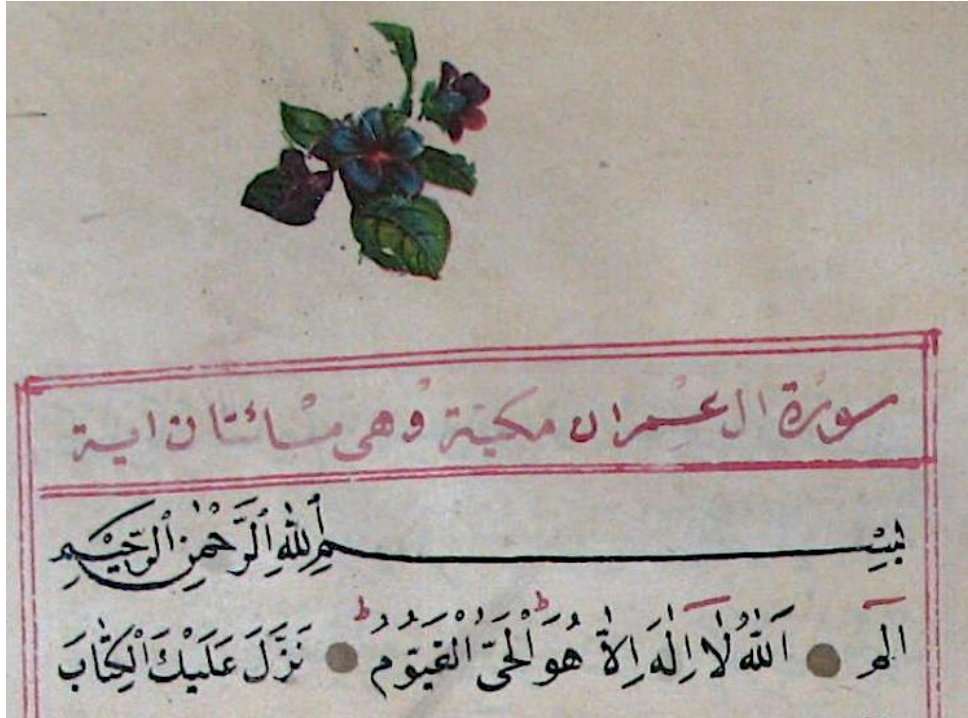
Fotoğraf 102: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Cilt Dış Üst Kap

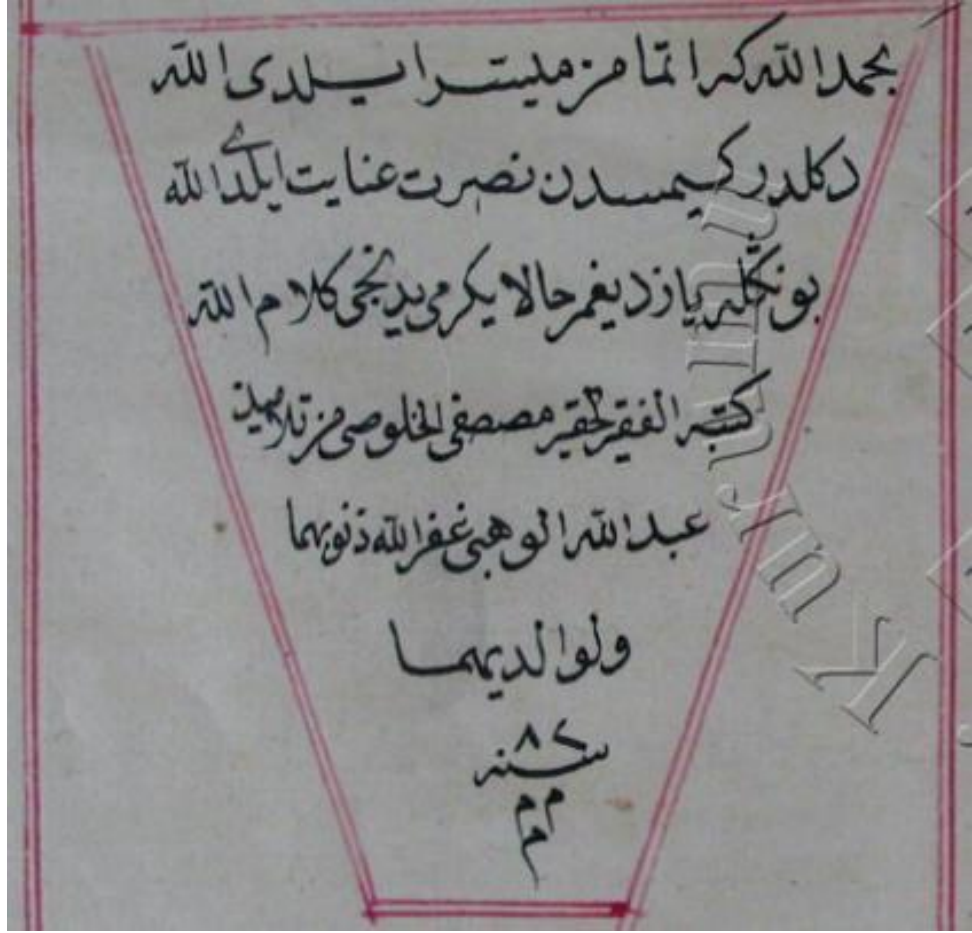
Fotoğraf 103: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 104: SYEK, Kılıç Ali Paşa,
Envanter No: 00010, Cüz Gülü

Fotoğraf 105: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Ali İmran sûresi ve üzerindeki süsleme

Fotoğraf 106: SYEK, Kılıç Ali Paşa, Envanter No: 00010, Ferağ Kaydı

KATALOG 9

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Nuri Arlasez

Envanter No: 00131

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Molla Ahmed bin Molla Mehmed

Mushafın Yazım Tarihi: m. Mayıs 1660/ h. 5 Ramazan 1070

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

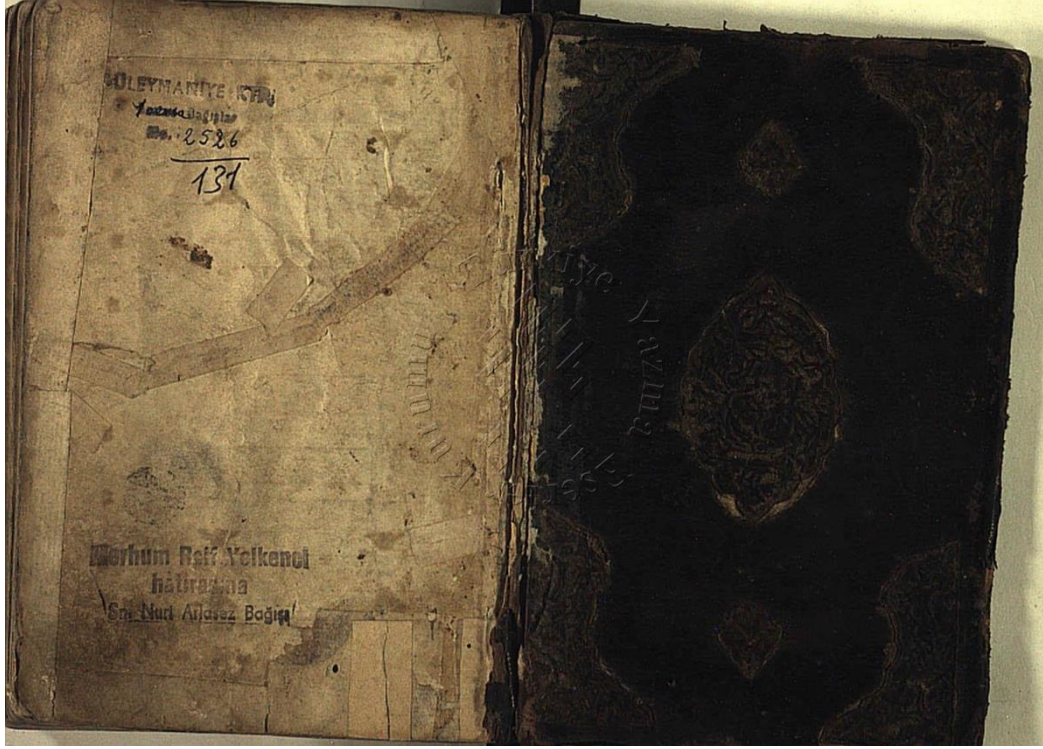
Mushafın Cilt Ölçüsü:172x115 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 108x70 mm

Satır Sayısı: 14 satır

Sayfa Sayısı: 300 yaprak

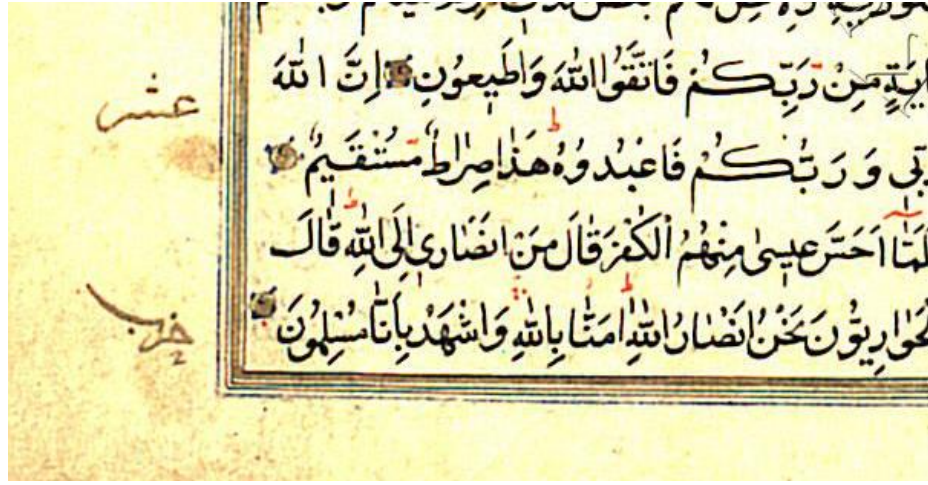
Açıklama: Mushafın tezyini açıdan en zengin sayfası serlevha sayfası olup klasik tezhip üslûbuyla bezenmiştir (Fotoğraf 108). Hizip ve aşere işaretleri sayfa kenarlarında Arapça yazıyla gösterilmiştir (Fotoğraf 109). Mushafta ayrıca mushaf gülü kullanılmamıştır.

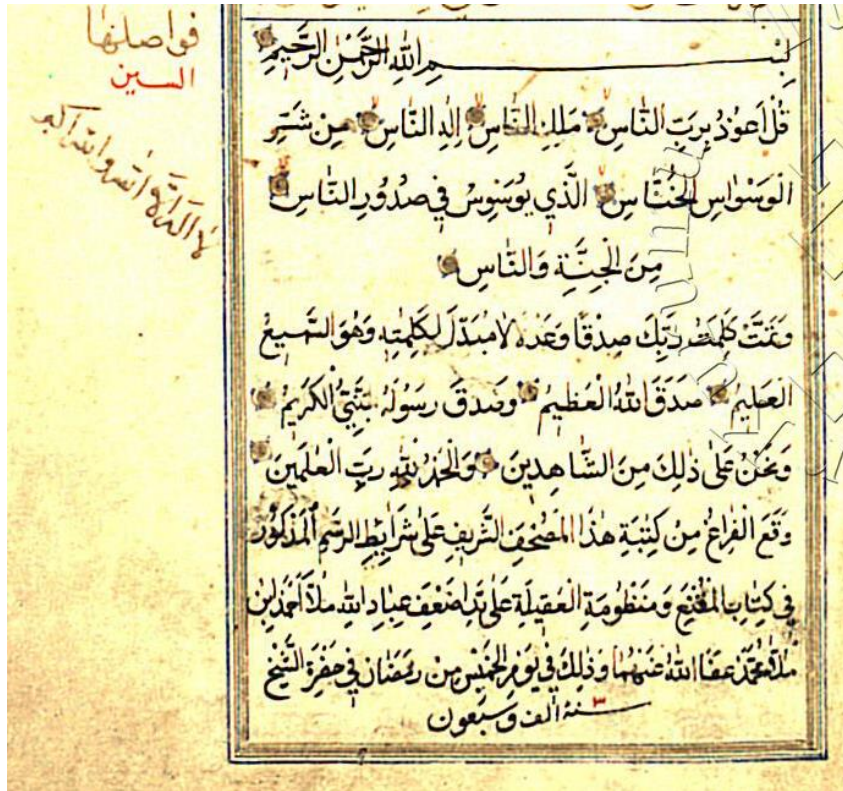
Fotoğraf 107: SYEK, Nuri Arslanöz, Envanter No: 00131, Mushaf İç Cildi

Fotoğraf 108: SYEK, Nuri Arslanöz, Envanter No: 00131, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 109 : SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00131, Hizip ve Aşere İşareti

Fotoğraf 110: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00131, Ferağ Kaydı

KATALOG 10

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Nuri Arlasez

Envanter No: 00312

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Mustafa b. Yusuf el- Kadî Kanlicavî

Mushaf'ın Yazım Tarihi: m. 1037-1038/ h. Şaban 1047

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

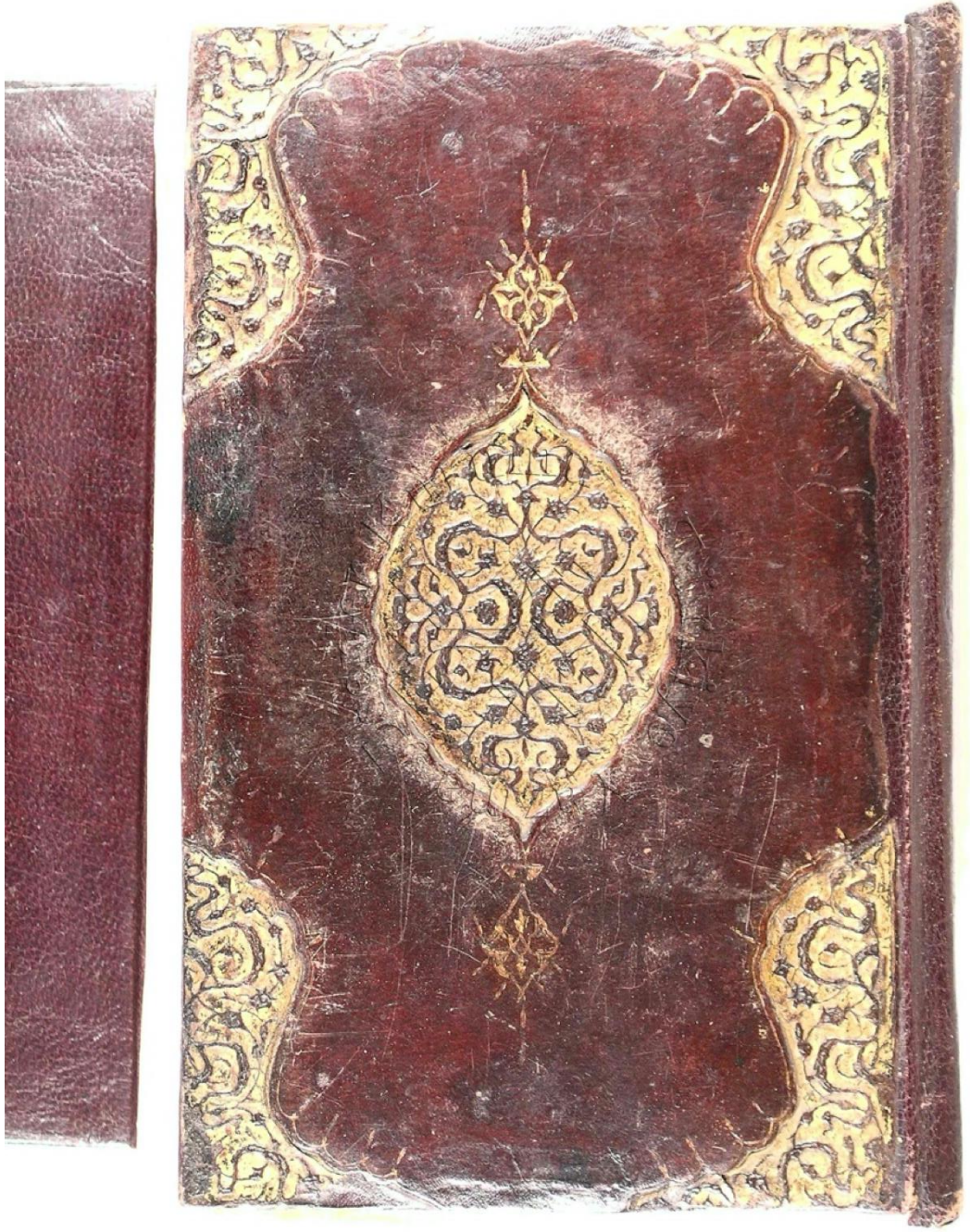
Mushaf'ın Cilt Ölçüsü:165x105 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 115x65 mm

Satır Sayısı: 13 satır

Sayfa Sayısı: 394 yaprak

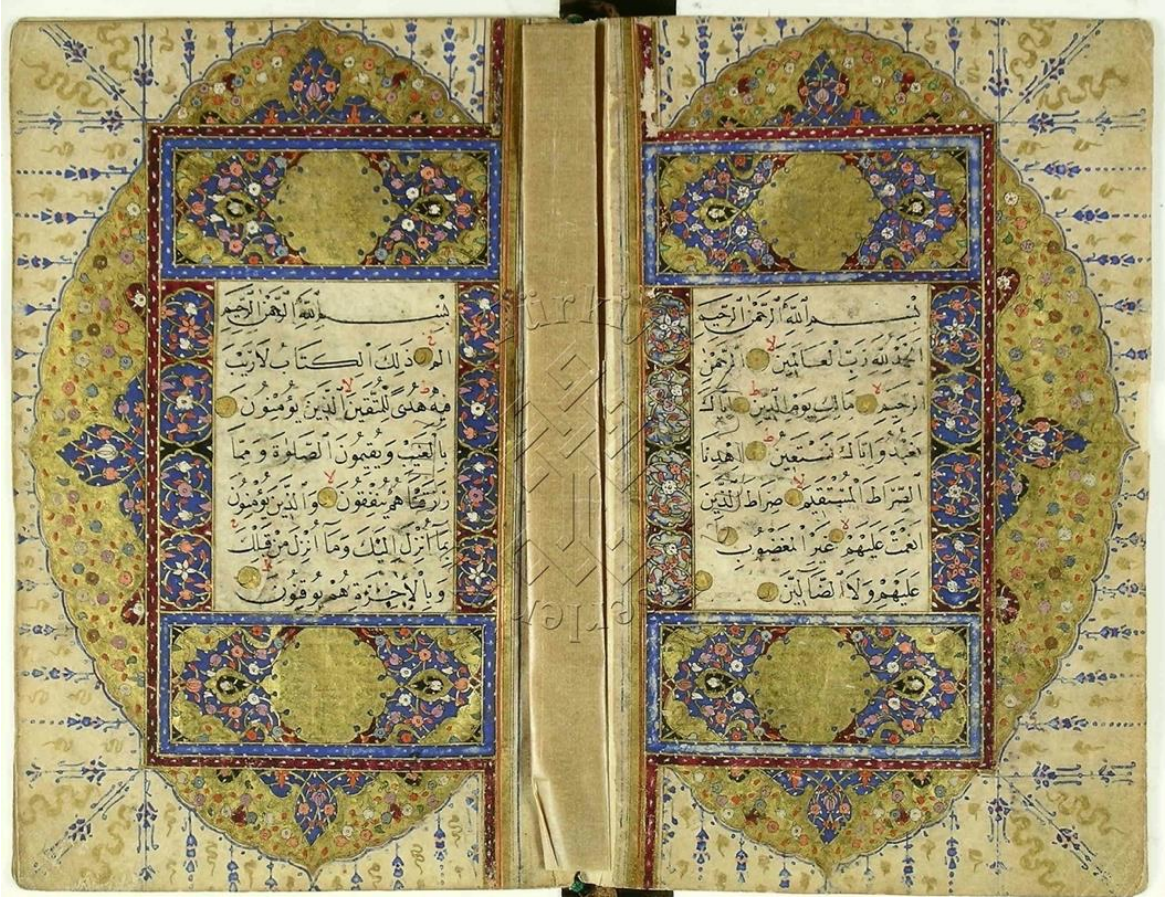
Açıklama: Cildin iç kapağının yanındaki sayfada battal desenli ebru kâğıdı kullanılmıştır (Fotoğraf 112). Eserin serlevha sayfası tezyini açıdan oldukça süslü bir şekilde tasarlanmış ve dönemin usta bir eli tarafından tezhiplenmiştir (Fotoğraf 113). Mushafın hizip işaretleri Arapça yazıyla gösterilmiş mushafta ayrıca mushaf gülü kullanılmamıştır (Fotoğraf 114).

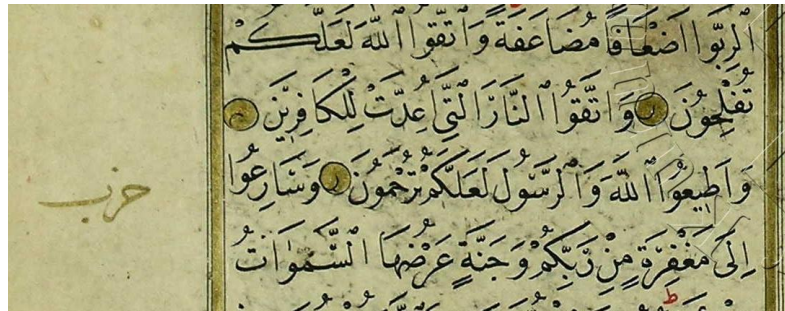
Fotoğraf 111: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 112: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Cilt İç Üst Kap

Fotoğraf 113: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 114: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Hizip İşareti

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعَمِهِ وَنِعْمَ كِتَابُهُ كِتَابُ اللَّهِ
الْكَرِيمِ وَالنَّصْرَ الْمُبِينِ وَالصَّلَاةَ عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ
الَّذِي بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى الْخَلَائِقِ أَجْمَعِينَ رَحْمَةً عَلَى الْهَدَى
وَصَحْبَهُ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ فَلَمَّا كَانَ جَدِّي
وَهِيَ بَانَ أَصْرَفَ أَهْمٍ فِي قَلْبِ الْقَلَمِ وَهُوَ تَرْجَمَانُ
كُلِّ غَنِيٍّ وَأَفْهَمَ أَرْدَتَانِ أَكْتُبُ كَلَامَ اللَّهِ
الْأَكْرَمَ وَنُقِلْدَ عَلَى الشَّيْخِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى
شَيْخِ شَيْوُخِ الْخَطَّاطِ وَهُوَ فِي ذَلِكَ الْفَنِّ
مَنَاطٌ فَحَصَلَ هَذَا الْمَرَامُ بِتَوْفِيقِهِ وَأَنَا الْعَبْدُ
الْفَقِيرُ إِلَى اللَّهِ الْغَنِيِّ مُصْطَفَى بْنِ يُونُسَ الْفَقِيرِ
الْمَكْلُوبِ وَكَانَ الْإِتْمَامُ وَقَعَ فِي شَهْرِ
شَعْبَانَ الْمُعْظَمِ الْمُنْتَظَمِ فِي سَنَةِ سَبْعٍ وَارْبَعِينَ
بَعْدَ أَلْفٍ مِنَ الْهِجْرَةِ النَّبَوِيَّةِ عَلَيْهِ أَكْمَلُ الْخَيْرِ

Fotoğraf 115: SYEK, Nuri Arlasez, Envanter No: 00312, Ferağ Kaydı

KATALOG 11

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Sultan Ahmed I

Envanter No: 00006

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: -

Mushaf'ın Yazım Tarihi: m.1600/ h. Rabiulahir 1009

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

Mushaf'ın Cilt Ölçüsü: 505x370 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 355x235 mm

Satır Sayısı: 13 satır

Sayfa Sayısı: 219 yaprak

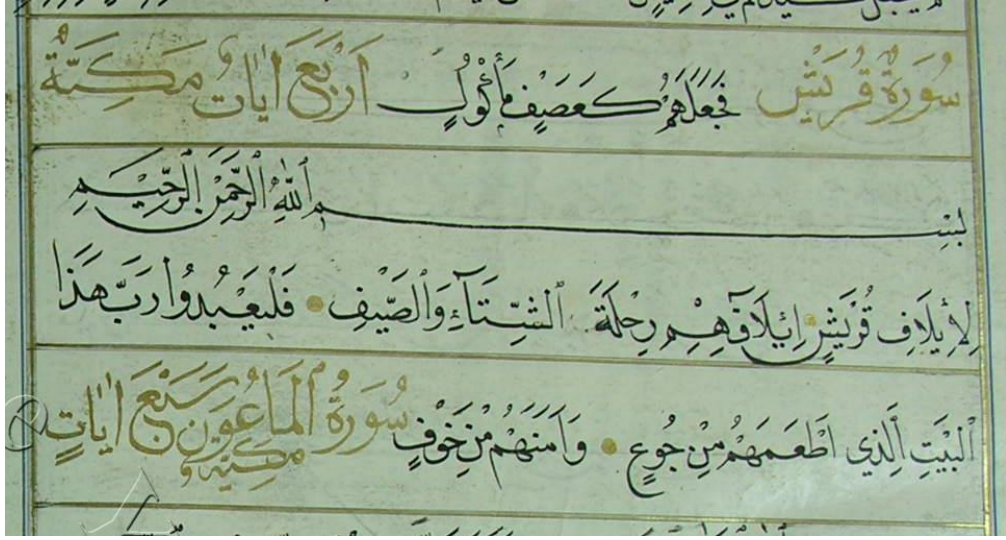
Açıklama: Ferağ kaydından anlaşıldığı üzere mushaf, Abdülmecid döneminde 1265 Şefik Bey Efendi hazretleri tarafından tamir edilmiştir (Fotoğraf 118). Bu sebeple hattat isminin yazılı olduğu bölüm onarım sırasında cetvelin altındaki kısımda yazılı kalmış ve okunamayacak bir haldedir. Serlevha sayfasında geleneğin aksine yalnızca Bakara sûresinin olduğu bölüm tezhiplenmiştir (Fotoğraf 116). Mushafta sûre başları yalnızca altın mürekkeple ve Arapça yazıyla gösterilmiştir (Fotoğraf 118). Aşere ve cüz işaretleri sayfa kenarlarında Arapça yazıyla not düşülmüş olup mushaf gülleri kullanılmamıştır (Fotoğraf 117). Mushafın ferağ kaydında Fatih Sultan Mehmed Han için fethi's-sâni yani İstanbul'u ikinci kez fetheden komutan manasına gelen bir ifade bulunmaktadır (Fotoğraf 119). Burada Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretlerinin feth-i evvel makamında görülmesi inceliği gösterilmiştir. Mushafın camide okunmak üzere yazıldığı ve vakfedildiği yine ferağ kaydında geçmektedir.

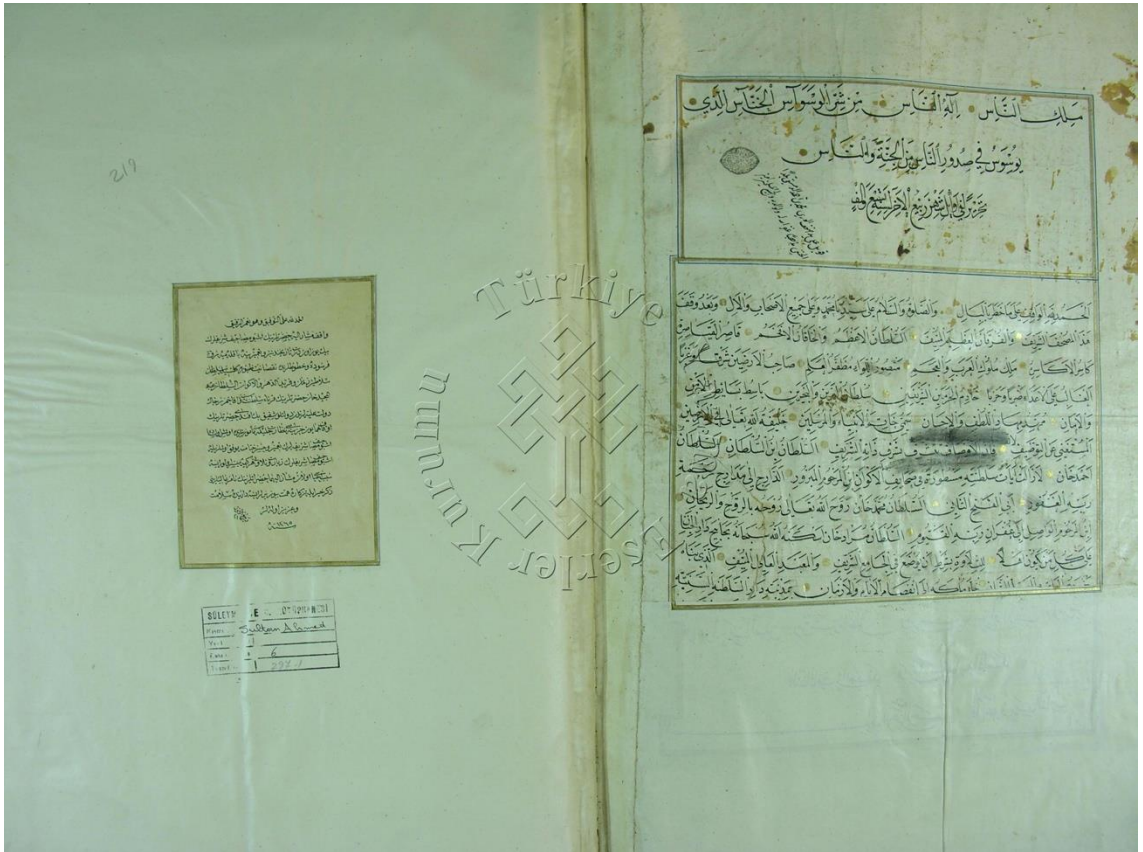
Fotoğraf 116: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 117: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Aşere ve Cüz İşareti

Fotoğraf 118: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Sûre İsimleri

Fotoğraf 119: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00006, Ferağ Kaydı

KATALOG 12

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Sultan Ahmed I

Envanter No: 00015

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: -

Mushafın Yazım Tarihi: m.1082-1083/ h.1094

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

Mushafın Cilt Ölçüsü:425x310 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 315x205 mm

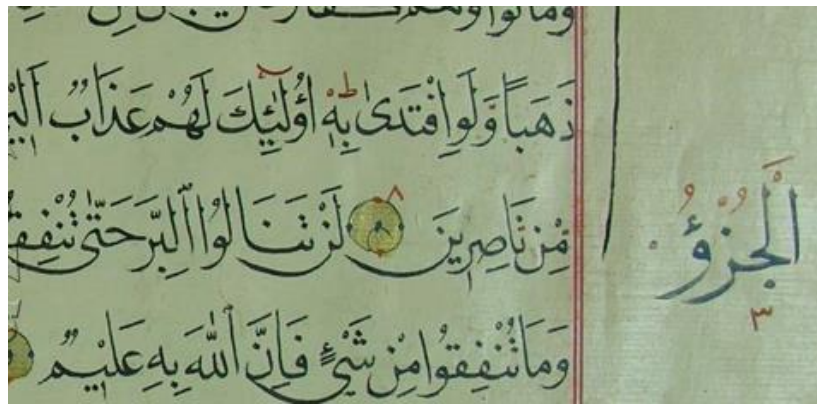
Satır Sayısı: 11 satır

Sayfa Sayısı: 420 yaprak

Açıklama: Ferağ kaydında bahsedildiğı üzere bu mushaf Sultan Murad Han'ın kızı Rukiyye Sultan tarafından vakfedilmiştir (Fotoğraf 122). Mushafın her sayfasında Osmanlıca “وقف” ibaresi yer almaktadır (Fotoğraf 120). Eserin serlevha sayfası mushafın tezhiplenen tek sayfasıdır (Fotoğraf 120). Cüz işaretleri sayfa kenarına Arapça yazıyla not düşülmüş olup mashafta ayrıca bir gül motifi kullanılmamıştır (Fotoğraf 121).

Fotoğraf 120: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00015, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 121: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00015, Cüz İşareti

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد واله المعجز
الما بعد فان صاحبة الخيرات والחסنات حضرت رقية سلطان
ابنت السلطان مراد خان غازي طيب الله ثراه وجعل الجنة مثواه
قد وقفت هذا المصحف الشريف وفقا لصريح احبته لله تعالى ١٥
وطلبا لمرضات الله تعالى وشرطت تلاوته ما دامت حيا لنفسها ثم شرطت
بمد نظرها الى جوار رحمة الله تعالى ان يوضع هذا المصحف الشريف
في مرقدها بجانب رأسها ثم شرطت لكل من تلا هذا المصحف الشريف
ان ينجب ثواب تلاوته لروح رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم لجميع المسلمين
والمسلمات والمؤمنين والمؤمنات حسبنا الله ونعم الوكيل نعم المولى ونعم
النصير برحمتك وكرمك يا ارحم الراحمين
والحمد لله رب العالمين

Fotoğraf 122: SYEK, Sultan Ahmed I, Envanter No: 00015, Ferağ Kaydı

KATALOG 13

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Tercüman Gazetesi

Envanter No: 00025

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: İbrahim Hilmi

Mushafın Yazım Tarihi: m.1646-1647/ h.1059

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

Mushafın Cilt Ölçüsü: 210x132 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 142x75 mm

Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 307 yaprak

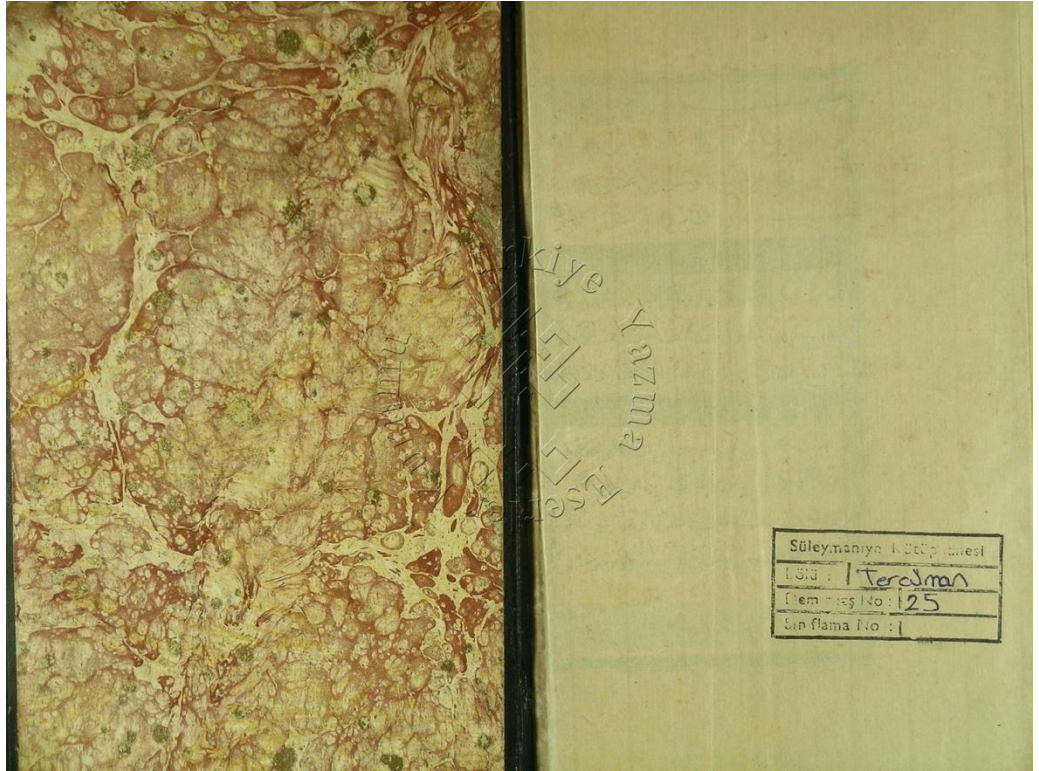
Açıklama: Ferağ kaydında yazan metne göre Hattat İbrahim Hilmi, Mustafa Mucib Efendi ile Abdullah Şükrü'nün öğrencisidir (Fotoğraf 129). Cilt kapağının iç yan kağıtları tek renkte kırmızı battal ebru kağıdıyla kaplıdır (Fotoğraf 124 ve 125). Serlevha sayfası tezhiplenmiş ancak başarılı bir çalışma sergilenmemektedir (Fotoğraf 126). Mushafın cüz gülleri (Fotoğraf 127) ve secde gülleri (Fotoğraf 128) ise realist ve yarı stilize çiçek motifleriyle gösterilmiştir. Bu durum eserin geç dönemde tekrar elden geçtiğini ve realist üslupta süslemelerin ilave yapıldığı düşüncesini ortaya koymaktadır.

Fotoğraf 123: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cild Dış Üst Kap

Fotoğraf 124: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cilt İç Üst Kap İçerisinde Bulunan Not

Fotoğraf 125: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cilt İç Alt Kap

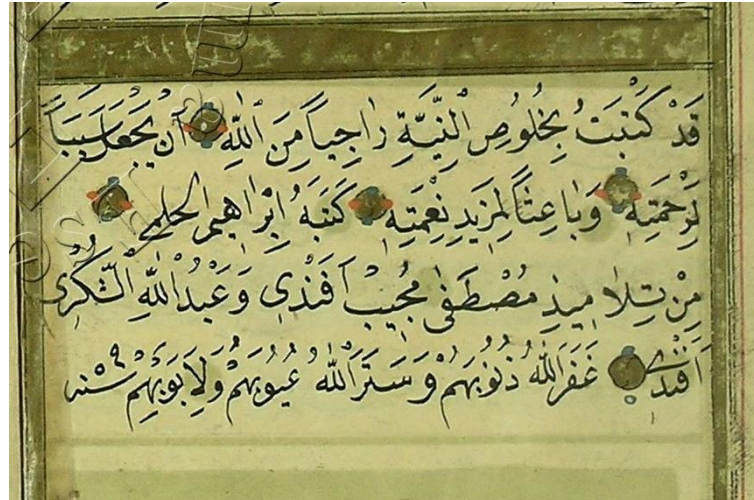
Fotoğraf 126: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Serlevha Sayfası

Fotoğraf 128: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Cüz Gülü

Fotoğraf 127: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Secde Gülü

Fotoğraf 129: SYEK, Tercüman Gazetesi, Envanter No: 00025, Ferağ Kaydı

KATALOG 14

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar

Envanter No: 04446

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Kurt Hoca Gösecik

Mushafın Yazım Tarihi: m.1627-1628/ h.1037

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha Sayfası

Mushafın Cilt Ölçüsü: 255x165 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 200x105 mm

Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 278 yaprak

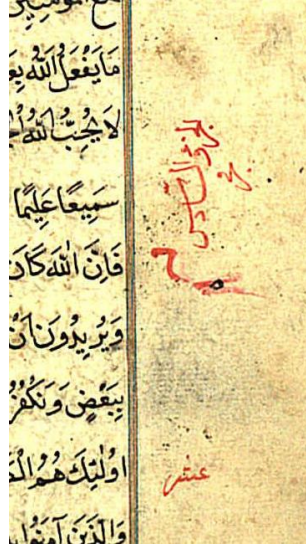
Açıklama: Eserin serlevha sayfası oldukça yıpranmış bir durumdadır ve tezhibinde yer yer silinmeler mevcuttur (Fotoğraf 131). Mushafta cüz ve aşere işaretleri sayfa kenarında Arapça yazıyla gösterilmiş olup ayrıca bir mushaf gülü kullanılmamıştır (Fotoğraf 132).

Fotoğraf 130 : SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 131 : SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Serlevha Sayfası

Fotoğraf 132: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Cüz ve Aşere İşareti

Fotoğraf 133: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04446, Ferağ Kaydı

KATALOG 15

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar

Envanter No: 05056

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Ahmed b. Ömer

Mushafın Yazım Tarihi: m.1671-1672/ h.1082

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Mushaf Gülleri

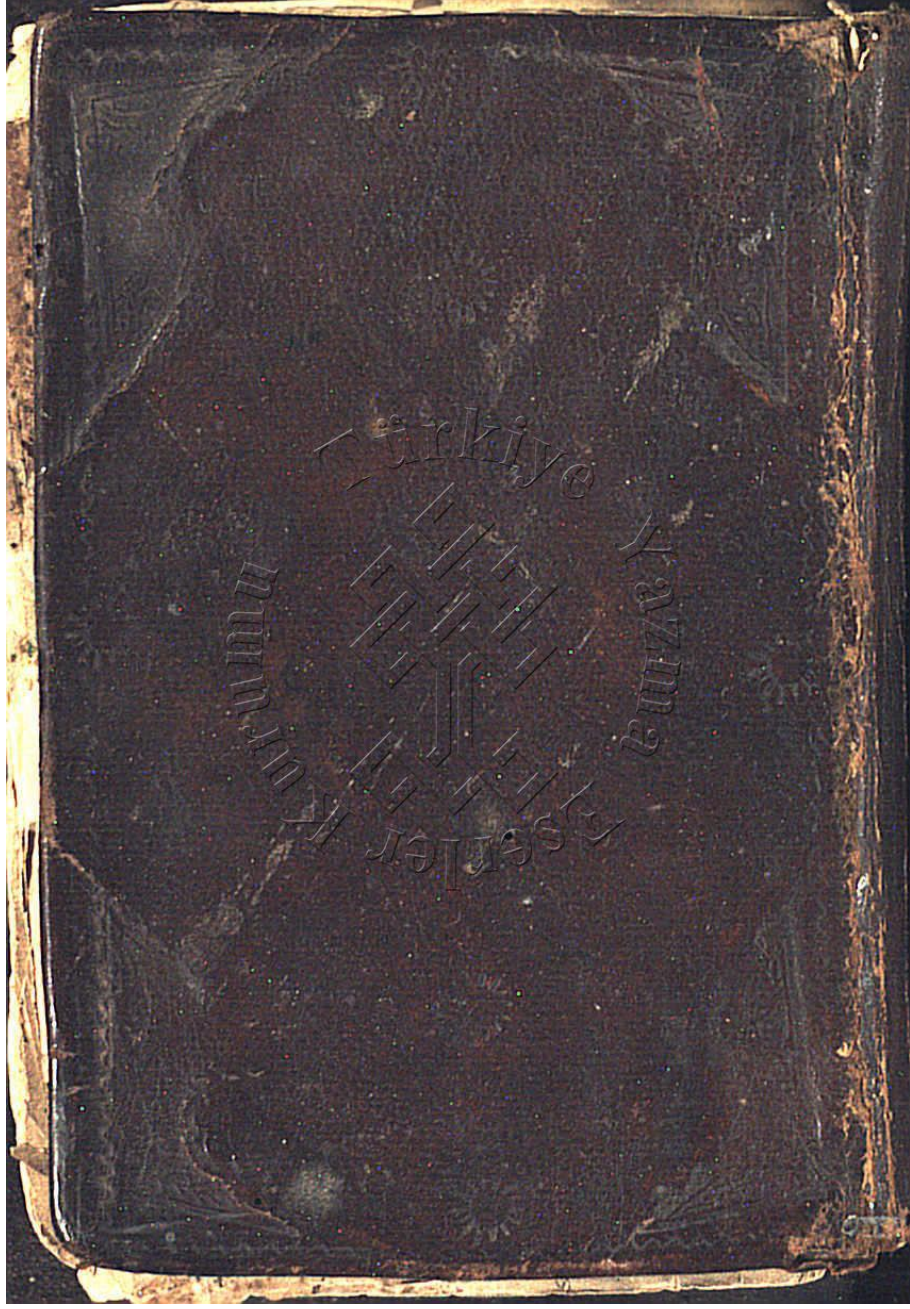
Mushafın Cilt Ölçüsü: 175x115 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 112x65 mm

Satır Sayısı: 13 satır

Sayfa Sayısı: 307 yaprak

Açıklama: Mushafın serlevha sayfası klasik tezhip üslûbuyla bezenmiş olup bir hayli yıpranmış, renkleri solmuş durumdadır (Fotoğraf 135). Hizip işareti sayfa kenarında Arapça yazıyla gösterilmiştir (Fotoğraf 139). Cüz gülleri ise klasik dönem mushaf gülü motifleriyle bezenmiştir (Fotoğraf 136, 137 ve138). Mushaf güllerinin dijital görselleri net olmadığı için teknik çizimleri yapılamamıştır.

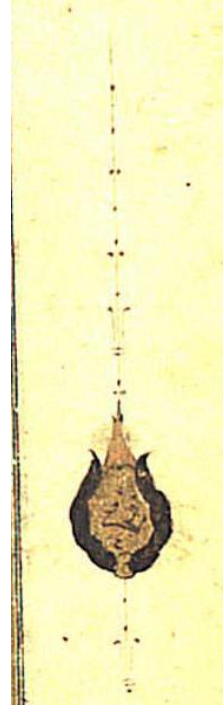
Fotoğraf 134: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 135: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 136: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cüz Gülü

Fotoğraf 137: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cüz Gülü

Fotoğraf 139: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Cüz Gülü

Fotoğraf 138: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Hizip İşareti

Fotoğraf 140: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 05056, Ferağ Kaydı

KATALOG 16

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar

Envanter No: 06318

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: İbrahim b. Hızır

Mushafın Yazım Tarihi: m.1683-1684/ h.1095

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

Mushafın Cilt Ölçüsü: 180x120 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 135x70 mm

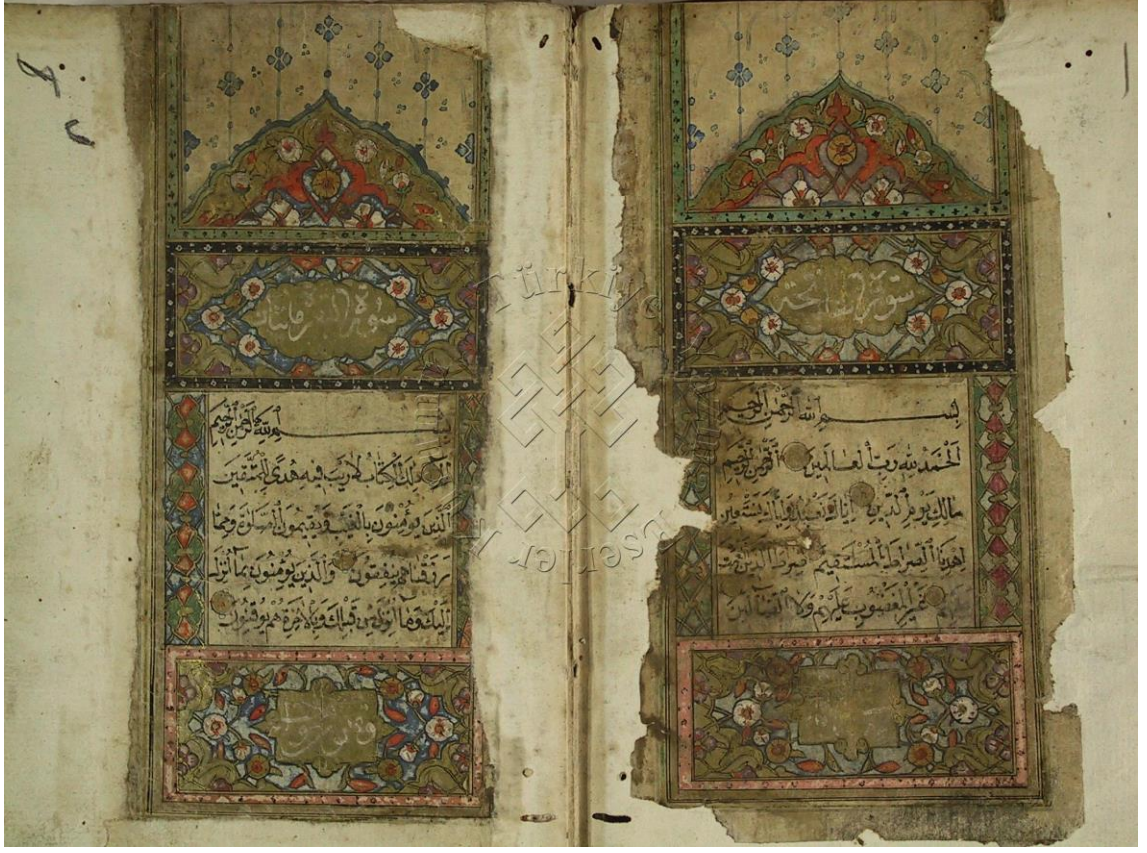
Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 305 yaprak

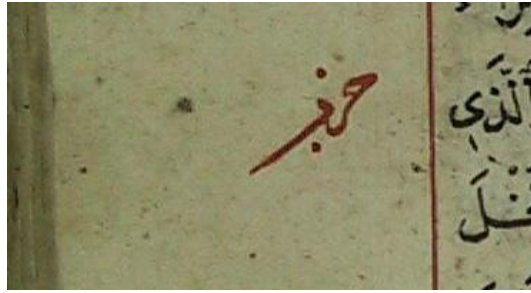
Açıklama: Mushafın serlevha sayfası tezhiplenmiş ancak sayfa kenarlarında yıpranmalar mevcuttur (Fotoğraf 142). Mushafta hizip ve cüz işaretleri Arapça yazıyla gösterilmiştir ayrıca mushaf gülü kullanılmamıştır (Fotoğraf 143).

Fotoğraf 141: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 142: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 143: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Hizip İşareti

Fotoğraf 144: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 06318, Ferağ Kaydı

KATALOG 16

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar

Envanter No: 04388

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Hüseyin el-Bevvab es-Sultanî

Mushafın Yazım Tarihi: m. Kasım 1068/ h.10 Cemâziyelâhir 1079

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası, Duraklar

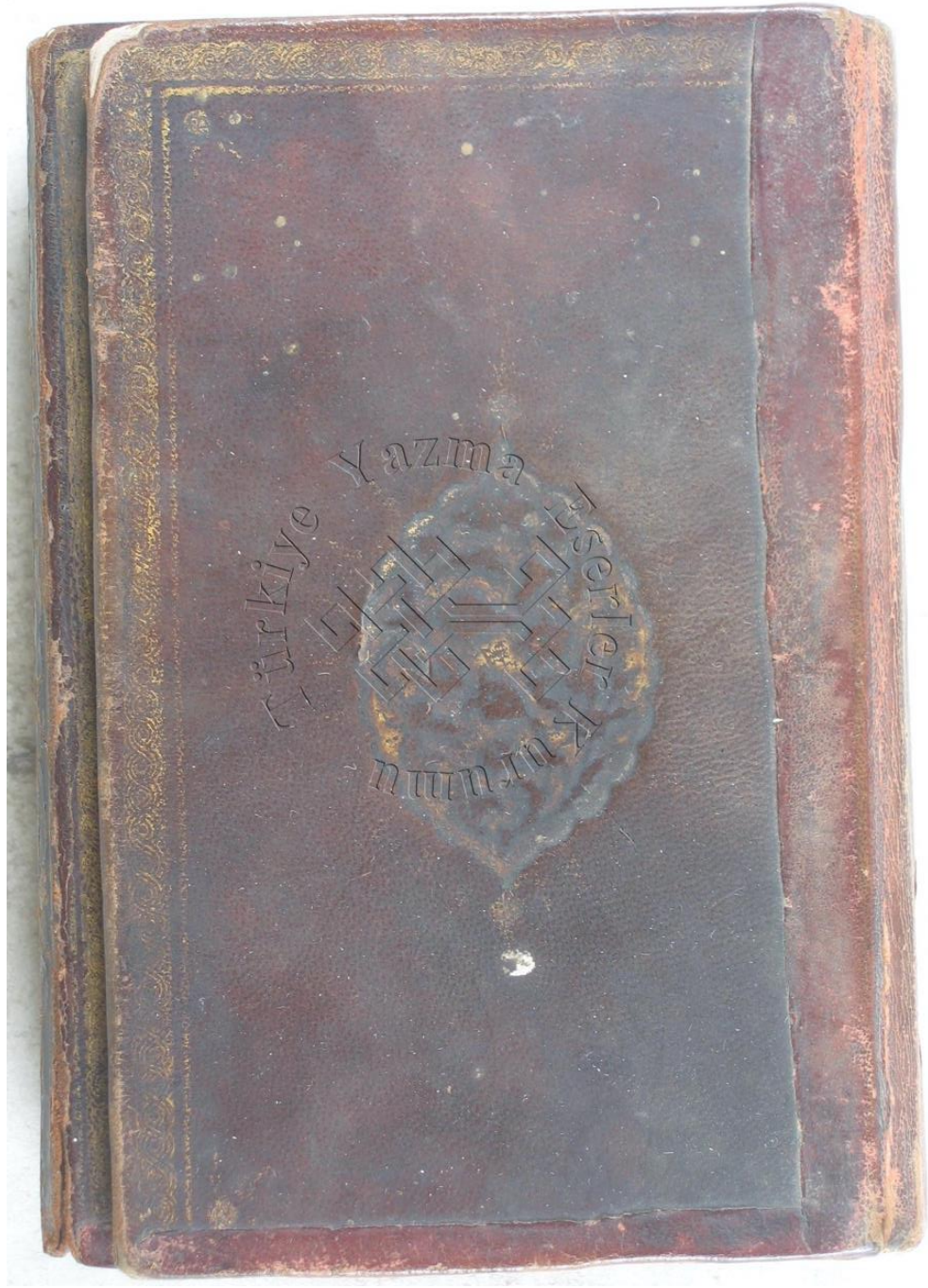
Mushafın Cilt Ölçüsü: 150x100 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 98x55 mm

Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 354 yaprak

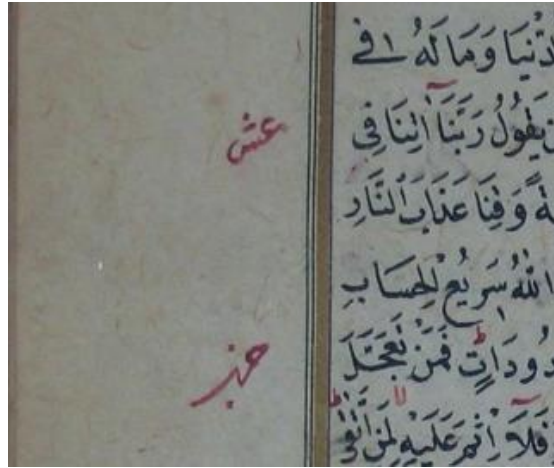
Açıklama: Mushafın serlevha sayfası tezhiplenmiş olup sayfada kullanılan boyalar solmuş ve yıpranmış bir durumdadır (Fotoğraf146). Mushafta hizip ve aşere işaretleri sayfa kenarlarında Arapça yazıyla gösterilmiştir (Fotoğraf 147).

Fotoğraf 145: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 146: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Serlevha Sayfası ve Tezhibi

Fotoğraf 147: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Aşere ve Hizip İşareti

Fotoğraf 148: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 04388, Ferağ Kaydı

KATALOG 17

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar

Envanter No: 03452

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Hafız Muhammed b. Ebu Bekir el- Eyyubi

Mushafın Yazım Tarihi: m.1677-78/ h. 1088

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha sayfası

Mushafın Cilt Ölçüsü: 370x155 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 115x63 mm

Satır Sayısı: 15 satır

Sayfa Sayısı: 370 yaprak

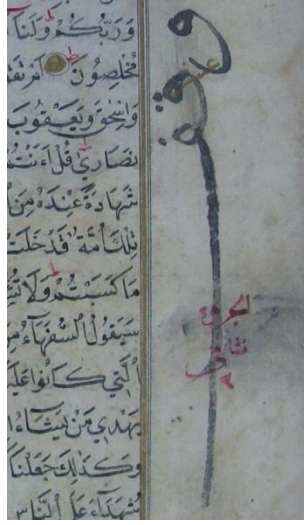
Açıklama: Serlevha sayfası tezhiplenmiş olup sayfada kullanılan boyaların rengi solmuş ve sayfa yıpranmış bir durumdadır (Fotoğraf 150). Mushafta cüz ve aşere işaretleri Arapça yazıyla gösterilmiştir (Fotoğraf 151 ve 152). Mushafın bazı sayfalarında “وقف” ibaresi yer almaktadır (Fotoğraf 151). Fakat ferağ kaydında mushafın vakfedildiğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Bu da mushafın vakfedilme amacıyla yazılmadığını ancak sonraki dönemlerde vakfedildiğini göstermektedir.

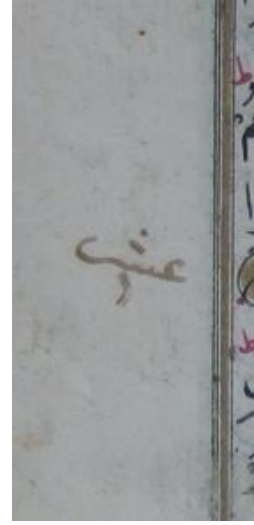
Fotoğraf 149: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Cilt Dış Üst Kap

Fotoğraf 150: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Serlevha Sayfası

Fotoğraf 152: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Cüz İşareti

Fotoğraf 151: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Aşere İşareti

Fotoğraf 153: SYEK, Yazma Bağışlar, Envanter No: 03452, Ferağ Kaydı

KATALOG 18

Bulunduğu Kütüphane: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Koleksiyon Adı: Çelebi Abdullah

Envanter No: 00003

Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm

Hattat: Muhammed b. Osman

Mushafın Yazım Tarihi: m.1652-1653/ h.1063

Yazı Çeşidi: Nesih

Mürekkep: Lal mürekkebi, İs mürekkebi

Tezhipli Bölümleri: Serlevha Sayfası

Mushafın Cilt Ölçüsü: 280x170 mm

Yazı Sahasının Ölçüsü: 200x110 mm

Satır Sayısı: 13 satır

Sayfa Sayısı: 314 yaprak

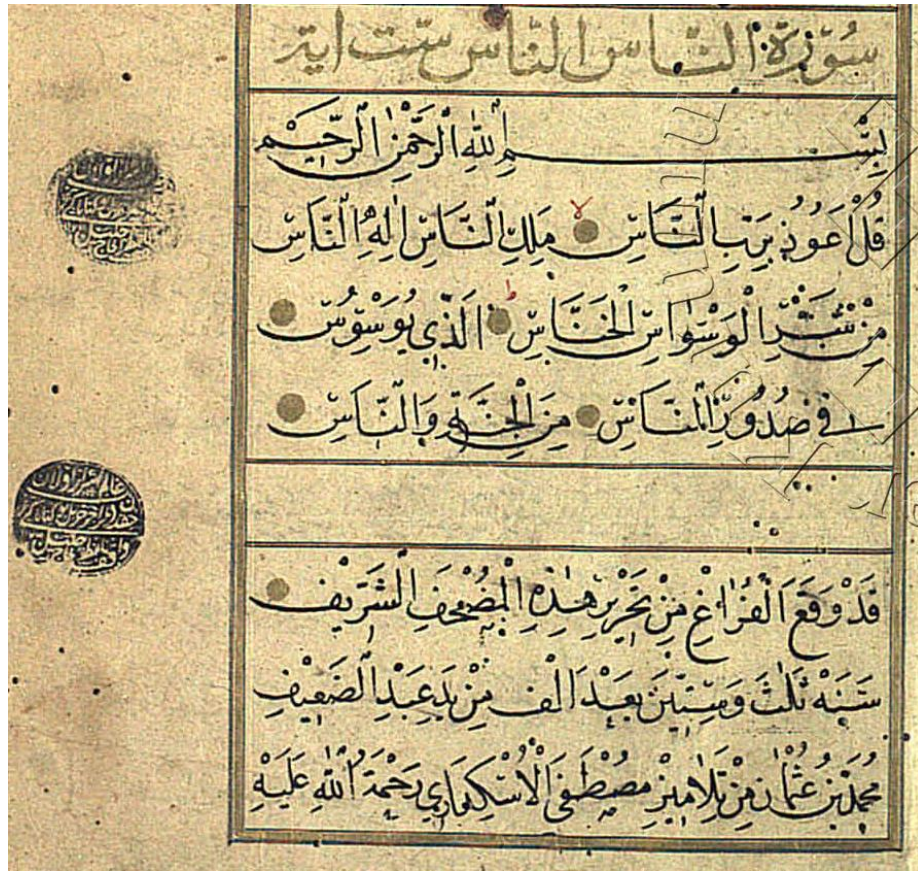
Açıklama: Ferağ kaydında Hattat Muhammed b. Osman'ın Mustafa Üsküdârî'nin talebesi olduğu kaydedilmiştir (Fotoğraf 156). Mushafın serlevha sayfası klasik üslûpla tezyin edilmiş olup renklerde bozulmalar mevcuttur (Fotoğraf 154). Mushafın sayfa kenarlarına basılan damga içinde vakfedildiğini gösteren “وقف” ibaresi yer almaktadır (Fotoğraf 156). Mushafta cüz ve aşere işaretleri sayfa kenarlarındaki boşluklarda Arapça yazıyla gösterilmiştir (Fotoğraf 155).

Fotoğraf 154: SYEK, Çelebi Abdullah, Envanter No: 00003, Serlevha Sayfası

Fotoğraf 155: SYEK, Çelebi Abdullah, Envanter No: 00003, Aşere İşareti ve Hizip İşaretleri

Fotograf 156: SYEK, Çelebi Abdullah, Envanter No: 00003, Ferağ Kaydı

DEĞERLENDİRME

Çalışmamızda Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 17. yüzyıla ait 18 mushaftan yalnızca 6 tanesinde mushaf güllerine rastlanmıştır. Fakat katalog kısmını oluştururken yalnızca mushaf gülünün bulunduğu mushafları değil 17. yüzyıla ait olduğu tespit edilen bütün mushafları eklemeyi tercih ettik. Mushaf gülü bulunan 6 mushaf ise sırasıyla Amcazade Hüseyin (Katalog 2), Fatih (Katalog 3), Fazıl Ahmed Paşa (Katalog 4), Hamidiye (Katalog 5), Hüsrev Paşa (Katalog 6), ve Kasidecizâde (Katalog 7) koleksiyonlarında görülmektedir. Mushaf gülleri tespit edilen bu 6 mushafın her biri büyük bir titizlikle taranmış olup bunun neticesinde mushaf gülleri sınıflandırılmış, güllerin çeşitleri ve sayıları eklenmiş ve kendi teknik çizimlerimizle desteklenmiştir. Yapılan sınıflandırma Tablolar bölümünde Tablo 1'de detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Tezhiplenen bütün mushaflarda her bir mushaf kendi içerisinde olmak üzere aynı tığ deseninin uygulandığı görülmüştür. Katalog 5 ve 8'de bulunan mushaf güllerinde diğerlerinden farklı olarak tığların tepelik kısmında rûmî motifleri kullanılmıştır. 17. yüzyıl mushaf güllerinde kullanılan başlıca renkler altın, lacivert, kırmızı, pembe, turuncu renklerdir. Mushaf güllerinin bulunduğu 6 mushafta fark edilen bir husus ise ortak kompozisyonda tasarlanan mushaf güllerinin değişik renklendirmeler sonucunda bizlere farklı birer motif algısını sunmasıdır. Fakat bu desenler incelenip teknik çizimleri yapıldığında aynı motif oldukları tespit edilmiştir. Bu yöntem sayesinde mushafta estetik bir görünüm ile çeşitlilik sunulmuştur.

Katalog 2'de bulunan Amcazade koleksiyonuna ait mushafın 1. cüzünde bulunan hizip gülleri ve 2. cüzüne ait cüz gülünün isimleri yazılmamış, güllerin içleri boş bırakılmıştır. 2. cüz ile hizip gülleri ve 3. cüzden itibaren cüz güllerinin isimleri üstübeç mürekkebiyle güllerin ortalarında bulunan boşluklara yazılmıştır. Katalog 3'te bulunan Fatih koleksiyonuna ait mushafta her 10 ayette bir ayetin hemen yanında bulunan sayfa boşluğuna aşere işareti eklenmiştir. Mushafta hizip gülleri doğru konumlarına eklenmesine karşılık hizip yazısı güllerin içerisine eklenmemiştir. Aynı şekilde cüz gülleri de yazısız olarak her cüz başlangıcında sayfa kenarındaki boşluklara eklenmiştir. Secde gülleri de secde ayetlerinin hemen yanındaki sayfa boşluğunda gösterilmiş fakat secde gülü olduğunu belirten bir ibare eklenmemiştir.

Katalog 4'te bulunan mushafta araştırmamızda incelediğimiz Kur'ân-ı Kerîm'lerden farklı olarak aşere gülünün kullanıldığı görülmektedir. Fakat her on ayette bir eklenen aşere güllerinin doğru konumlanmadığı; hizip, cüz, secde güllerinin konumlarına eklendiği ve kimi zaman da hiç eklenmediği fark edilmiştir. Mushaf baştan sona güllerin konumları ve isimleri kontrol edilerek incelendiğinde görülen tüm bu sonuçların rakam tablosu Tablolar bölümündeki *Tablo 1*'den incelenebilir. Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan 14 secde ayetinden yalnızca 7 tanesi doğru ayet hizasında ve secde gülüyle gösterilmiştir. Secde ayeti olan Sad sûresi 24. ayette secde gülü motifi hiç kullanılmamıştır. Hac sûresi 18. Ayet olan secde ayeti için secde gülü kullanılmış fakat ayet hizasında değil birkaç ayet aşağıda gösterilmiştir. Secde ayetlerinden A'raf sûresi 206. ayetin hizasında bulunan boşlukta gül motifi bulunmasına karşılık içerisinde hizip yazısı bulunmaktadır. Rad sûresi 15., Meryem sûresi 58., Furkan sûresi 60. ve Neml sûresi 25. secde ayetlerinin hizasında bulunan gül motiflerinin içlerinde ise aşere yazısı vardır.

Katalog 4'te bulunan Fazıl Ahmed Paşa koleksiyonuna ait Kur'ân-ı Kerîm'in serlevha sayfasının alt kısmındaki tığların üstünde yer alan tuğranın (Fotoğraf 43) hangi padişaha ait olduğu araştırılmıştır. Mushafın istinsah tarihi olan 1617'de Sultan I. Ahmed vefat etmiş ve yerine Sultan I. Mustafa geçmiştir. Mushaf istinsah sürecini de düşündüğümüz zaman bu mushafın Sultan I. Ahmed tarafından yazdırılmış olması kanaatimizce daha mümkün gözükmemektedir. Mushafın diğer sayfaları detaylıca incelendiğinde Nas sûresinin ardından sayfanın sol tarafında da aynı tuğra işaretinin mühürlendiği (Ek 3) görülmüştür. Bu mühürde daha net görüntülenen tuğra ile de mührün Sultan Ahmed'e (Ek 4) aidiyeti desteklenmiştir.

Katalog 5, 6 ve 7 de bulunan mushaf güllerinde klasik tezhip ile tasarlanan aynı hatâyî motifleri kullanılmış, bu güller tablo 2 ve tablo 3 de sınıflandırılmıştır. Bu tablodan anlaşılacağı üzere 17. yüzyılda saray nakkaşhanesinde veya özel nakkaşhanelerde mushaf gülleri için ortak bir desen kataloğu oluşturulmuş olabileceği kanaatiyle birlikte toplumda ortak bir üslûp veya zevk gelişmiş olduğu düşünülebilir. Bu kataloglarda görülen bir diğer benzerlikler ise serlevha sayfa tezhipleri, sûre başı tezhipleri, mushaf gülleri ve mushaf güllerindeki tığ bezemeleridir.

Katalog 7’de bulunan Kasidecizâde koleksiyonuna ait mushafta aşere yazısı 2. cüzden itibaren mushafa eklenmiş ayrıca bir gül kullanılmamıştır. 1. cüzde bulunan hizip gülleri de içleri yazısız bir şekilde sayfa kenarındaki boşluklara eklenmiş 2. cüzden itibaren içleri üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Secde gülleri mushafta secde ayetlerinin karşılığındaki boşluğa eklenmiştir. Cüz işaretleri de her cüz başlangıcında cüz gülleriyle sayfa kenarındaki boşluklara eklenmiştir. Mushaftaki güllerden bazıları (Fotoğraf 95 ve 99 gibi) titiz bir çalışma sonucu tezhiplenirken bazıları (Fotoğraf 93 ve 96 gibi) ise başarılı gözükmemektedir. Buradan müzehhibin farklı durum ve zamanlarda eseri tezhiptiği veya farklı müzehhipler tarafından eserin tezyin edildiği kanaatine varmaktayız.

17. yüzyıldan itibaren yapımı terk edilen zahriye tezhibine kataloğumuzda bulunan 17. yüzyıla ait mushafların hiçbirinde rastlanmamıştır. Yine kataloğumuzda bulunan mushaflarda zahriye gülü, serlevha gülü, sûre başı gülü, nısf gülü ve hamse gülü gibi 16. yüzyıl ile terk edilen gül motiflerinden hiçbirine rastlanmamıştır. 17. yüzyıl ile mushaflarda yapımı terk edildiği söylenen aşere gülü örneklerine ise yalnızca bir mushafta (Fazıl Ahmed Paşa koleksiyonu) rastlanmıştır.

Mushaf güllerini incelediğimiz 6 mushaftan yalnızca Katalog 5’de bulunan Hamidiye koleksiyonuna ait mushafın görselinde ölçülendirme yapılmıştır. Bu sebeple diğer kataloglarda bulunan mushaflarda mushaf güllerinin ölçülerine yer verilememiştir.

İncelenen 6 Kur’ân-ı Kerîm’in mushaf güllerinde yalnızca hatâyî ve penç motiflerinin kullanıldığı iç kompozisyonlarında ise klasik tezhip, rûmî ve münhanî desenler ile süslemeler yapıldığı görülmüştür. İstisnai olarak Katalog 13’te mushaf gülü yarı stilize çiçek motifiyle gösterilmiştir. Farklı yıllarda tezhiplendiği görülen bu 6 mushafta benzer motiflerin görülmesi 17. yüzyıl mushafları için ortak bir üslûp varlığından bahsetmemizi mümkün kılmaktadır. Bu üslûp 16. yüzyılda görülen klasik tezhip üslûbunun bir devamı niteliğindedir¹²¹. 17. yüzyıl mushaflarında görülen mushaf gülü motiflerinin 18. yüzyılda da örneklerini görmekteyiz. 17. yüzyıldan sonra mushaf

¹²¹ 16. Yüzyıl Mushaf gülleri hakkında ileri okuma için bakınız. Ayşe Celasin, *Türk Tezhip Sanatında XIV-VI. Yüzyıl Mushaf Gülleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

güllerinde hemen bir farklılık yaşandı mı yoksa 17. yüzyılın etkileri mushaf güllerinde görülmeye devam mı etti bunun mukayesesi için Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 18. yüzyıla ait olduğu tespit edilen 30 mushaf büyük bir titizlikle incelenmiştir. Bu 30 mushaftan yalnızca 10 tanesinde mushaf gülüne rastlanmıştır. 18. yüzyılda görülen mushaf güllerinin birçoğunun (Ek 11, 12, 14, 15, 16 ve 17) 17. yüzyılda tespit ettiğimiz motiflerle benzer olduğu saptanmıştır. Fakat bu yüzyıl mushaflarından bazılarında geçen yüzyıldan farklı olarak tasarlanan bir motife rastlanmıştır. Bu motif (Ek 7, 8, 9 ve 10) şemse formunda tasarlanmış etrafı sarılma rûmîlerle tezyin edilmiş bir mushaf gülüdür. Genel bir yargıya varacak olursak 18. yüzyıl mushaflarında henüz batıdan gelen barok ve rokoko sanatlarının etkilerine rastlanmamış olup 17. yüzyılda görülen mushaf gülü motiflerinin bu yüzyıl mushaflarında da yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak incelenen 10 mushaftan Halet Efendi koleksiyonuna ait mushafta (Ek 11, 12 ve 13) önceki yüzyıl ve döneminde görülen mushaf güllerinin renklendirmelerinden farklı olarak renklerin 17. yüzyılda görülen lacivert ve koyu renklerin aksine daha soft pembe, mavi ve yeşil tonlarının altınla birlikte kullanıldığı gözlemlenmiştir. İşçilik ve tasarımlardaki incelik de göz önüne alındığı zaman bu mushafın ayrıca bir araştırma konusu olarak incelenmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda incelediğimiz 18 mushaf ile 17. yüzyıla ait mushaf güllerinde bir üslûp birliğinin olup olmadığını ortaya koymaya ve bu yüzyıla ait bir mushaf gülü kataloğu oluşturulmaya çalışılmıştır. Katalog çalışmasında incelenen her bir motif büyük bir titizlikle incelenip, desenlerin doğru analiz edilmesi ve çizilmesi için gayret edilmiştir. Bazı eserlerde görülen bozulmalar ise desen analizleri yapılırken orijinalinde görülen hatalar düzeltilerek aktarılmıştır. Desenlerin teknik çizimleri Procreate adlı çizim programında düzenlenmiştir.

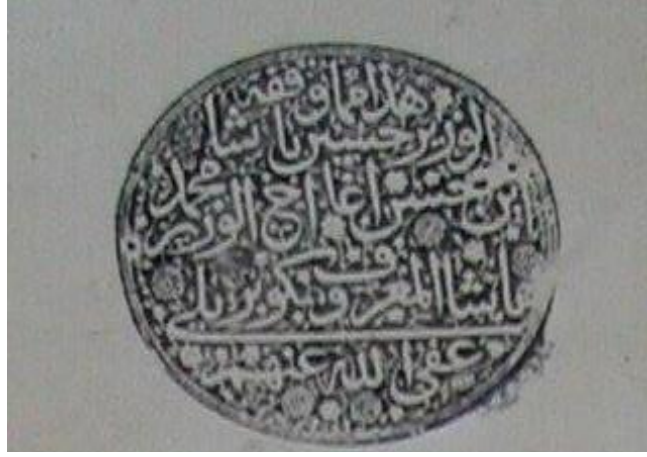
Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde araştırmamız esnasında karşımıza çıkan bir zorluk ise eserlerin yalnızca dijital görselleriyle araştırmacılara çalışma imkanının sunulmasıdır. Bu hususta eseri yakinen analiz etme imkânı araştırmacılar için sunulmalıdır. Bu talebin mümkün olmadığı durumlarda ise eserlerin dijital görsellerinde araştırmacıların ulaşmak istediği tüm veriler mevcut olmalıdır.

Araştırma sürecinde fark ettiğimiz ve başka araştırmacılara da ilham olacak bir husus ise maalesef bütüncül bir motif kataloğumuzun olmayışıdır. Bu vesileyle bizlere miras kalan bu kıymetli eserler daha fazla araştırmalı, tüm yüzyıllara ait katalogları oluşturulmalıdır. Bu konuda tezhip sanatıyla ilgilenen tüm sanat yolcularına ve sanat tarihçilerine büyük bir pay düşmektedir. Konumuzla ilgili literatür taraması yaparken mushaf güllerinin sayıları hakkında yanlış ifadeler kullanıldığı görülmüştür. Yazılan bazı tez ve makalelerde hizip gülünün Kur'ân-ı Kerîm'lerde 120 adet bulunduğu yazmaktadır. Yanlış bir hesaplama sonucu varılan bu kanı düzeltilmelidir. Zira her bir cüzün dörtte birini gösteren hizip gülleri her bir cüzde doğru konumlandığında yalnızca 3 adet bulunmalıdır. Bu sebeple 30 cüz içerisinde de 90 adet bulunması icap etmektedir. Kullanılan bir diğer yanlış ifade ise mushaflarda 30 cüz gülünün bulunduğu kaynaklarda geçmesidir. Hesaplı bir sayım yapıldığı takdirde mushaflarda 29 adet cüz gülünün kullanıldığı 1. cüz için bir gül motifinin kullanılmadığı bunun yerine serlevha tezhibinin yapıldığı görülmüş olacaktır.

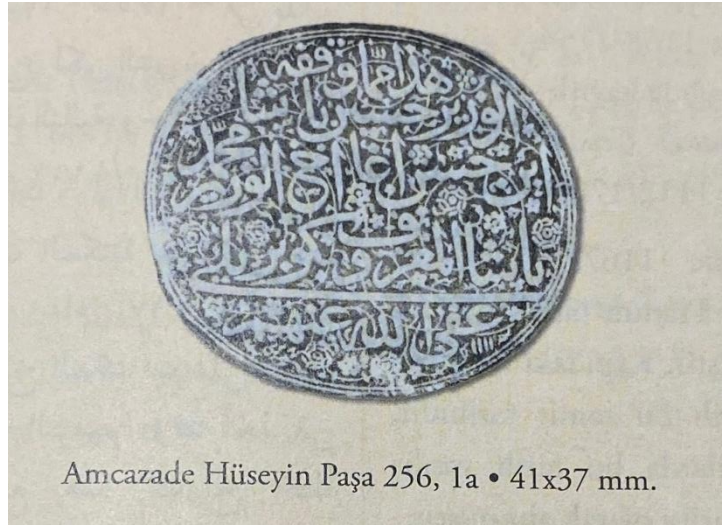
Sonuç olarak; mushaf gülü bulunan 17. yüzyıla ait 6 mushafta da güllerin yalnızca hatâyî ve penç motifleriyle tasarlandığı, iç kompozisyonların ise klasik tezhip, rûmî ve münhanî desenleriyle süslendiği görülmektedir. 17. yüzyıl mushaf güllerinde klasik dönem tezhip esintilerinin devam ettiği ve hatta 18. yüzyılda incelenen mushaflarda da

17. yüzyılda görülen motiflerin hala kullanıldığı henüz 18. yüzyıl ile başlayan batı sanatının etkileri görülmemektedir.

EKLER

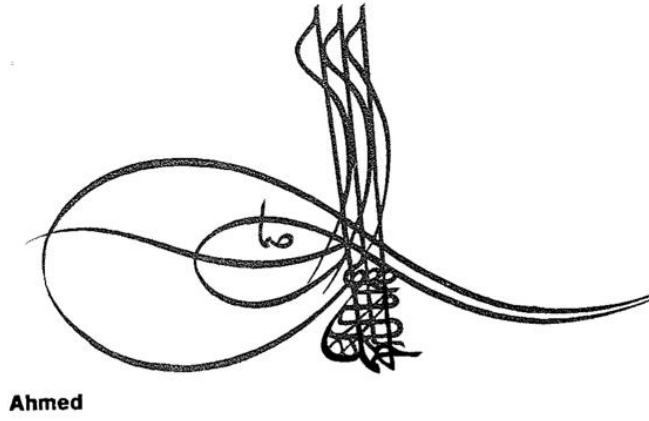
Ek 1: Katalog 2 Amcazade koleksiyonunda bulunan Mushaf'taki mühür

Ek 2: Amcazade Hüseyin Paşa'nın mührü

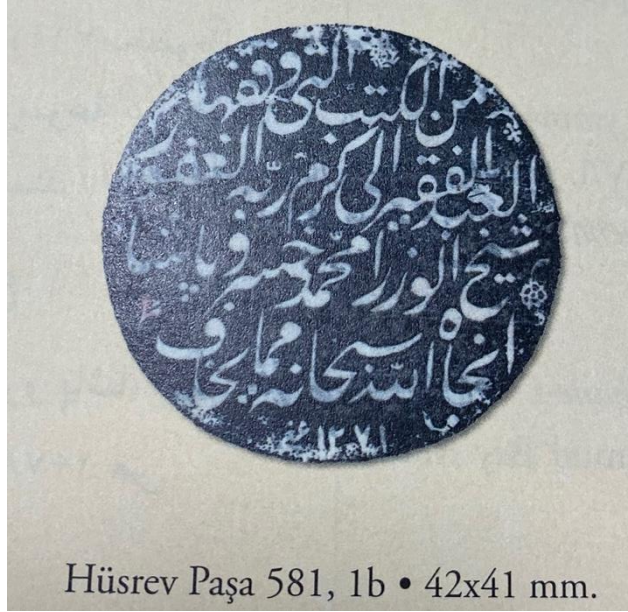
Ek 3:SYEK, Fazıl Ahmed Paşa, Envanter No: 00003, Padişah Tuğrası

Ek 4: Sultan I. Ahmed'in Tuğrası

Ek 5: Katalog 6 Hüsrev Paşa koleksiyonunda bulunan Mushaf'taki

Ek 6: Hüsrev Paşa'nın Mührü

Ek 7: SYEK, Pertevniyal,
Envanter No: 00008, Cüz Gülü

Ek 8: SYEK, İzmir, Envanter
No: 00006, Mushaf gülü

Ek 9: SYEK, Ragıp Paşa,
Envanter No: 00002, Nısf Gülü

Ek 10: SYEK, Pertevniyal,
Envanter No: 00011, Mushaf Gülü

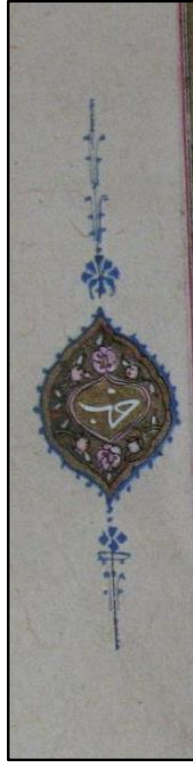
Ek 11: SYEK, Halet Efendi,
Envanter No: 00001, Secde ve
Hizip Gülü

Ek 12: SYEK, Halet Efendi,
Envanter No: 00001, Hizip Gülü

Ek 13: SYEK, Halet Efendi,
Envanter No: 00001, Hizip Gülü

Ek 14: SYEK, Hüdai Efendi,
Envanter No: 00038, Hizip Gülü

Ek 15: SYEK, Galata Mevlevihanesi,
Envanter No: 00106, Mushaf Gülü

Ek 16: SYEK, Pertevniyal,
Envanter No: 00011, Cüz Gülü

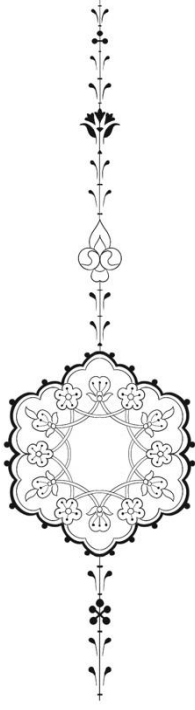
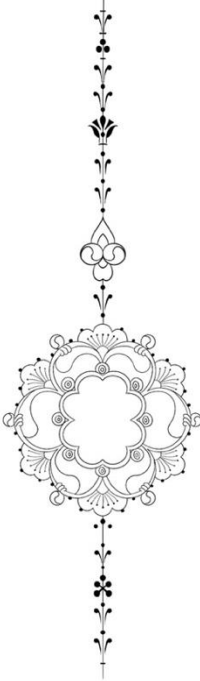
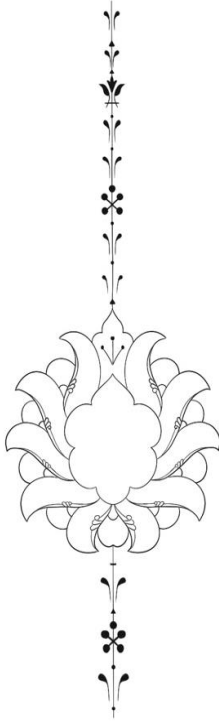
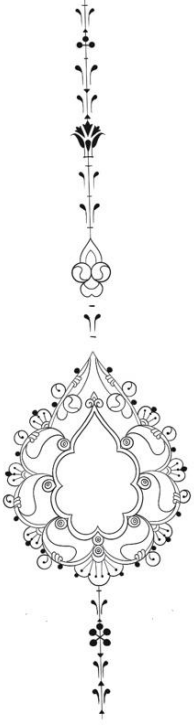

Ek 17: SYEK, Ragıp Paşa,
Envanter No: 00002, Hizip Gülü

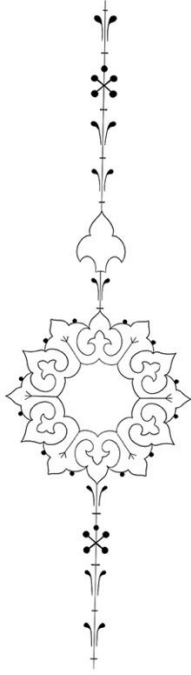
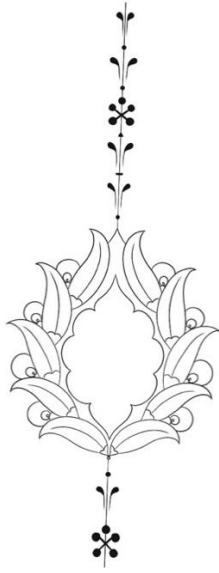
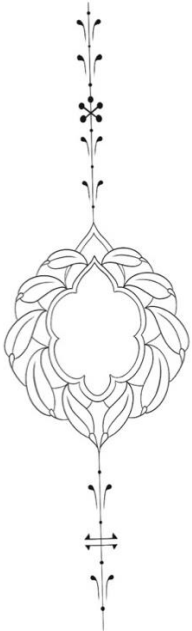
TABLÖLAR

	Secde Gülü	Hamse Gülü	Aşere Gülü	Cüz Gülü	Hizip Gülü	Nısıf Gülü
Katalog 2 Amcazade Hüseyin	14 adet	-	-	29 adet	90 adet	-
Katalog 3 Fatih	14 adet	-	-	29 adet	90 adet	-
Katalog 4 Fazıl Ahmed Paşa (Köprülü 1)	8 adet	-	498 adet	24 adet	73 adet	-
Katalog 5 Hamidiye	14 adet	-	-	29 adet	90 adet	-
Katalog 6 Hüsrev Paşa	14 adet	-	-	29 adet	-	-
Katalog 7 Kasidecizâde	14 adet	-	-	29 adet	90 adet	-

Tablo 1

				
Katalog 5 Hamidiye	✓	✓	-	✓
Katalog 6 Hüsrev Paşa	-	-	✓	✓
Katalog 7 Kasidecizâ de	✓	✓	✓	✓

Tablo 2

			
Katalog 5 Hamidiye	✓	✓	✓
Katalog 6 Hüsrev Paşa	✓	✓	✓
Katalog 7 Kasidecizâde	✓	✓	-

Tablo 3

KAYNAKÇA

- Altıkulaç, Tayyar. “Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları”. *1400. Yılında Kur’an-ı Kerim*. haz. Müjde Unustası. 28-37. İstanbul: Antik A.Ş Kültür Yayınları, 2010.
- Aşıcı, Seher. “Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih”, *Hat ve Tezhip Sanatı*. haz. Ali Rıza Özcan. 301-320. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Basım, 2015.
- Baysal, Ali Fuat. “Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Değişimi”. *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*. 2010.
- . “Tezhip Sanatı”. *Türk İslam Sanatları Tarihi El Kitabı*. haz. Abdulkadir Dündar. 433-444. Ankara: Grafiker Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Beksaç, Engin. “Emeviler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/104-108. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995.
- Berk, Süleyman. “Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları”. *1400. Yılında Kur’an-ı Kerim*. haz. Müjde Unustası. 60-85. İstanbul: Antik A.Ş Kültür Yayınları, 2010.
- Birişik, Abdülhamit. “Kur’an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/383-388. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002.
- Celasin, Ayşe Tanrıver. “XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Üç Kur’an-ı Kerim Kapsamında İncelenmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013.
- Çağman, Filiz. “Ehl-i Hıref”. *Türkiyemiz Dergisi*, 1988.
- Celasin, Ayşe Tanrıver. *Türk Tezhip Sanatında XIV-VI. Yüzyıl Mushaf Gülleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Demirci, Muhsin. *Kur’an Tarihi*. İstanbul: MÜ İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Derman, Çiçek. “Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”. *Osmanlı*. 11/108-112. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- , “Tarihimizde Mushaf Bezemesi”. *Diyanet İlmi Dergi*, 2012.
- Derman, Fatma Çiçek. “Osmanlı’da Klasik Dönem Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”. *Hat ve Tezhip Sanatı*. haz. Ali Rıza Özcan. 343-359. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Basım, 2015.
- , “Tezhip”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/65-68. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi. 2012.
- Doğanay, Aziz. “Hatayi Üslubu Motifer”. *Hat ve Tezhip Sanatı*. haz. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Basım, 2015.

- Duran, Gülnur. “Serlevha”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/567-569. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009.
- . “Tezhip”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/63-65. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012.
- Ersoy, Ayla. *Türk Tezhip Sanatı*. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat, 1988.
- Eyice, Semavi. “Arslanhane”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/403-404. TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991.
- . “Kalenderhâne Camii”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/251-252. TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001.
- Fayda, Mustafa. “Ridde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/91-93. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2008.
- Gülgen, Hicabi. *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 5. Basım, 2016.
- Kurt, Günay vd. *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Küpelî, Gülnihal. “Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi”. *Hat ve Tezhip Sanatı*. haz. Ali Rıza Özcan. 321-342, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Basım, 2015.
- Mahir, Banu. “İslâm Kitap Sanatı Tezhip Sanatı Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği”. *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler II*. 105-111. Konya: S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001.
- Maşalı, Mehmet Emin. “Mushaf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/242-248. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Marilyn, Jenkins. *Islamic Art in the Kuwait National Museum: the al- Sabah Collection*. London, 1983.
- Ölçer, Nazan. *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi*. İstanbul: Akbank, 2002.
- Özen, Mine Esiner. *Türk Tezhip Sanatı*. İstanbul: Gözen Yayınları, 2003.
- Özkeçeci, İlhan vd. *Türk Sanatında Tezhip*. İstanbul: Yazıgen Yayıncılık, 2007.
- Serin, Muhittin. “Mushaf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/248-254. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Tanındı, Zeren. “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”. *Hat ve Tezhip Sanatı*. haz.

- Ali Rıza Özcan. 243-281. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 3. Basım, 2015.
- . “Kitap ve Tezhibi”. *Tezhip Buluşması Sempozyumu Bildiriler I*. 266-269. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2009.
- . “Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri”. *1400. Yılında Kur’an-ı Kerim*. haz. Müjde Unustası. 90-121. İstanbul: Antik A.Ş Kültür Yayınları, 2010.
- . “Osmanlı Sanatında Tezhip”. *Osmanlı*. 120-125. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Taşkale, Faruk. Tezhip Sanatının Kullanım Alanları. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1994.
- Umur, Suha. *Osmanlı Padişah Tuğraları*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1980.